

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Мороз Володимир Романович

**МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ
БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 8. 03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студент групи БСзм – 51
В. Р. Мороз

Науковий керівник
к.е.н., доцент О. О.Іващук

Дипломну роботу допущено
до захисту:

« ____ » _____ 2012 р.
Завідуючий кафедрою банківської справи,
доктор економічних наук, професор

О. В. Дзюблук _____

Тернопіль – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	3
.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	
1.1. Економічна сутність депозитів як основа формування депозитної політики банків	7
.....	
1.2. Особливості формування депозитної політики банку та інструменти її реалізації	18
.....	
1.3. Критерії оцінки ефективності депозитної політики банків	30
.....	
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	38
.....	
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ	
2.1. Аналіз діяльності банків на депозитному ринку	39
.....	
2.2. Оцінка факторів впливу на процес формування банками депозитної бази	53
.....	
2.3. Регулювання депозитної політики Національним банком України	62
.....	
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	75
.....	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ	
3.1. Удосконалення банківських послуг як механізм залучення коштів на депозитні рахунки	77

.....			
3.2. Напрями підвищення ефективності депозитної політики банків			87
.....			
ВИСНОВКИ	ДО	РОЗДІЛУ	3 97
.....			
ВИСНОВКИ	.....		99
СПИСОК	ВИКОРИСТАНИХ	ДЖЕРЕЛ	105
.....			
ДОДАТКИ			116
.....			

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розгортання світової фінансової кризи поставило банківську систему України у дуже складні умови. Обмежений доступ до зовнішніх джерел та девальвація гривні, погіршення фінансового стану позичальників, незбалансованість державних фінансів і політична нестабільність вкрай негативно позначилися на фінансовій стійкості банків: проблему ліквідності, що виникла на початку кризи, змінила проблема якості активів та достатності капіталу. На сьогодні в Україні особливого значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізації адекватної депозитної політики комерційними банками.

Слід зазначити, що питанню формування депозитної політики не приділялося належної уваги. Це було пов'язано з тим, що попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію; високий рівень інфляції, наявність дешевих ресурсів, зростання курсу іноземної валюти – усі ці умови забезпечували високу норму прибутку банківських операцій, змінюючи саму природу їх ризику.

Виходячи із зазначеного, проблема зумовлена, по-перше, існуючим підвищенням ролі депозитної політики в забезпеченні стійкості комерційного банку, по-друге, необхідністю комплексного дослідження депозитної політики комерційного банку у взаємовідносинах із клієнтами, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний внесок у розробку питань депозитної діяльності банківських установ зробили зарубіжні економісти як Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, Дж.Сінкі. Серед вітчизняних вчених слід виділити праці О.Васюренка, О. Дзюблюка, О. Дмитрієва, В. Геєця, А.Герасимовича, О. Гриценка, О. Заруби, А. Кириченка, В. Колеснікова, Т. Коха, Л. Кроливецької, А.Мороза, С. Науменкової, Л. Примостки, М.Савлука, Т. Смовженко та інших.

Проте істотне підвищення ролі депозитної політики у забезпеченні стійкості і надійності як окремо взятого банку, так і економіки країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо механізму взаємодії банківських установ з клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних питань формування депозитної політики банківських установ та розробка практичних рекомендацій її реалізації, що забезпечують сталий розвиток банківської установи.

Поставлена мета визначили постановку та розв'язання таких наукових і практичних завдань:

- дослідити теоретичні основи депозитів;
- здійснити класифікацію депозитів як основи формування депозитної політики банків;
- розглянути інструменти реалізації депозитної політики;
- проаналізувати діяльність банківських установ на депозитному ринку та визначити тенденцію їх змін;
- оцінити фактори впливу на процес формування банками депозитної політики;

- розглянути інструменти регулювання Національним банком України депозитної політики банків;
- проаналізувати тенденції та обґрунтувати напрями підвищення ефективності депозитної політики банків.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є депозитна діяльність банків у період ринкової трансформації економіки України та розвитку банківської системи.

Предметом дослідження є інструменти розробки і реалізації депозитної політики банку та їх вплив на діяльність самих банківських установ і загальні фінансово-економічні процеси у країні.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи дослідження: структурно-логічний аналіз; метод економічного аналізу (при дослідженні факторів впливу на процеси формування та реалізації механізму депозитної діяльності, оцінці динаміки та структури депозитної бази банків); метод групувань (при розгляді класифікації депозитів); різноманітні прийоми статистичних методів, зокрема порівняння – при зіставленні фактичних даних за відповідні періоди; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, нормативні документи Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, банківських установ.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з механізмом формування та реалізації депозитної політики банківських установ України. Безпосередньо в процесі дослідження одержано такі наукові результати:

- дістало подальшого розвитку визначення суті депозитна політика банку. Запропоновано визначати депозитну політику банку як сукупність цільових орієнтирів депозитної діяльності банку, що визначають види, умови, обсяги та структуру депозитних операцій банку, поведінку банку під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також вибір найбільш ефективних способів їх досягнення,

що підпорядковується загальним вимогам щодо діяльності банку, тобто поєднанню доходності, ліквідності й ризику.

- доповнено систему принципів, які необхідно враховувати при розробці оптимальної депозитної політики, а саме: максимізація прибутку; забезпечення стійкості ресурсної бази, рівня ліквідності та диверсифікації банківських ресурсів з метою мінімізації ризику; гнучкість асортиментної і цінової політики та пристосування окремих параметрів збуту депозитних продуктів до вимог клієнтів.

- сформульовано методичні рекомендації з формування критеріїв оцінки ефективності депозитної політики банку, до яких віднесено економічну ефективність, доступність і комплексність банківських продуктів і послуг, дотримання даних критеріїв дозволить банку сформувати стратегічні і тактичні напрями в організації депозитного процесу, забезпечуючи достатність ресурсної бази.

Практичне значення роботи. Розроблені в ході дослідження підходи, теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації можуть бути використані для активізації депозитної політики. Розглянуті теоретичні та методичні положення можуть бути використані в роботі банківських установ при здійсненні ними депозитних операцій, Національним банком України при розробці програм розвитку банківської системи, Міністерством фінансів України при розробленні відповідних документів та нормативних актів стосовно удосконалення депозитної діяльності банками України.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінки комп'ютерного тексту, у тому числі 4 таблиці, 13 рисунків, список використаних джерел з 125 найменувань, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ

БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1. Економічна сутність депозитів як основа формування депозитної політики банків

На сучасному етапі розвитку банківської системи України суттєво зростає роль і місце депозитної діяльності, від інтенсивності і результативності якої залежать насамперед рівень забезпеченості банку фінансовими ресурсами та можливості здійснення активних операцій за обсягом та структурою. Саме тому, сьогодні значний інтерес викликають питання, пов'язані із формуванням депозитних ресурсів, вивчення умов створення сприятливого середовища та методами щодо активізації їх залучення тощо.

Визначення терміну „депозит” часто зустрічається в економічній літературі у доволі різних інтерпретаціях, однак в більшості з них є закладені ідентичні основи.

Дослідження сутності сучасних операцій комерційних банків і, перш за

все, операцій на депозитному ринку потребує ґрунтовного аналізу еволюції депозитних операцій. Поняття «депозит» походить від латинського «depositum» – зданий на збереження [31, с.104]. Даний термін виник в часи пізнього Середньовіччя з розвитком такого, значного на той момент, у суспільстві класу, як купецтво. Купець вкладав частину коштів у товар і в той же час був зацікавлений, щоб інша частина його коштів забезпечувала спокійне безбідне існування йому і його родині. Тому частину накопичених грошей він, як правило, віддавав у рїст, тобто розміщав під відсотки чи в лихварів, чи, небагато пізніше, – у банківських структурах, що зароджувалися. Депозит одночасно був і своєрідним страхуванням товару, відправленого на реалізацію, тому що у випадку значних втрат, він забезпечував компенсацію за рахунок доходів, отриманих від розміщення вільних засобів. Бізнес на грошах виявився таким успішним, що до початку ХХІ століття сформувався цілий клас рантьє, що не займався ніякою продуктивною діяльністю, а жив тільки за рахунок доходів, одержаних від коштів, розташованих в банку. Ці вкладення були довгостроковими (як мінімум, на один рік чи кілька років), вважалися одним із самих надійних способів розміщення капіталу для вкладників, і одним з найбільш вигідних джерел коштів для банків.

Наведемо кілька визначень депозитів провідних українських і російських економістів. Так, наприклад, професор О.В.Васюренко вважає, що «депозит – це гроші, передані в банк їх власником для збереження, і які, в залежності від умов збереження, обліковуються на тому чи іншому банківському рахунку» [33, с.26].

Професор Є.Ф.Жуков вважає, що «депозити – це кошти (у готівковій чи безготівковій формі, у національній чи іноземній валюті), передані в банк їх власником для збереження на визначених умовах» [59, с.269]. Класифікує депозити Є.Ф. Жуков по вкладниках (депозити юридичних і фізичних осіб) і по термінах вилучення (термінові депозити і депозити до запитання) [59, с.270].

Професор А.М.Мороз визначає депозит як "кошти в національній і іноземній валюті, передані їх власником або іншою особою за його дорученням, в готівковій чи безготівковій формах на рахунок власника для збереження на визначених умовах" [16; 21], і класифікує їх по вкладниках (юридичним і

фізичним особам) і по термінах (до запитання, термінові, умовні). Слід зазначити, що А.М.Мороз виділяє умовні депозити, і пояснює їхнє виникнення конкуренцією на ринку позикових капіталів, що змушує комерційні банки шукати нові форми і способи залучення депозитів. Умовний депозит відкривається клієнту при оформленні ним поточного рахунка. Цей депозит має обов'язковий характер, а його величина і термін внесення засобів на рахунок визначаються банком. Якщо клієнт не виконує умови даного депозиту, банк може припинити його обслуговування. Умовним цей депозит вважається тому, що зняття засобів з нього можливе тільки у випадку закриття клієнтом поточного рахунку. Він є безстроковим, що дає можливість банку використовувати його як довгостроковий кредитний ресурс. За аналогією до вкладів до запитання, по даному депозиту нараховуються мінімальні відсотки або зовсім не нараховуються, якщо банк не бере з клієнта плату за проведення операцій на поточному рахунку. У практиці українських банків умовні депозити застосовуються вкрай рідко.

Російський вчений В.І. Колесніков визначає депозит як економічні відносини з приводу передавання коштів клієнта на тимчасове користування банку [26, с.32].

Професор О.І. Лаврушин вважає, що "депозити – це записи в банківських книгах, що свідчать про наявність визначених вимог клієнтів до банку, чи ж грошові кошти клієнтів в банках у формі внесків за угодами і договорами; депозити складають основну частину залучених ресурсів комерційних банків" [25, с. 45], і виділяє наступні їхні види: депозити до запитання, термінові депозити, ощадні вклади, внески в цінні папери. Слід зазначити, що О.І. Лаврушин у видах депозитів виділяє внески в цінні папери. В роботах українських фахівців (А.М.Мороз, О.В.Васюренко) внески в цінні папери, наприклад, депозитні сертифікати, включені в термінові депозити й окремою складовою класифікації не виносяться.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» "Внесок (депозит) – це кошти в готівковій чи безготівковій формі у валюті України чи в іноземній валюті, що розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках

у банках на договірних засадах і на певний строк або без визначення такого терміну, і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України і умов договору" [1].

Намагання найбільш ефективно використовувати грошові ресурси зумовлює суб'єктів грошово-кредитного ринку постійно розширяти кількість форм залучення грошових ресурсів на депозитні рахунки. Так, Е.Долан [56, с. 116] виділяє серед видів депозитних вкладів наступні: основні депозити; вклади до запитання (або чекові депозити); ощадні вклади; депозити Казначейства США та інших урядових органів. Такі зарубіжні економісти як Айленбергер, Роуз, Сінкі розглядають поняття депозитів значно ширше – як усі можливі види й форми внесення (залучення або розміщення) грошових коштів на рахунки банку [32, с. 26]. Варто звернути увагу і на той факт, що у науковій літературі досить часто перетинаються трактування сутності вкладів та депозитів.

Суб'єктами банківських депозитних операцій можуть бути банки, що виступають як позичальники, і власники коштів, що виступають як кредитори, а об'єктами цих операцій виступають кошти, що передані банку на умовах, визначених угодою банківського вкладу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Різновиди трактування категорій «депозит» і «вклад»

Трактування депозитів	Трактування вкладів
<ul style="list-style-type: none"> • гроші або цінні папери, віддані на зберігання до банку чи інших фінансово-кредитних установ. Грошові вклади підприємств, установ чи громадян до банків є основним джерелом банківських кредитних ресурсів; • початкова сплата за товар чи послугу в установленому за домовленістю розмірі з метою збереження за покупцем споживачем) права придбання товару чи послуг після оплати повної їх вартості; • запис у банківських книгах, що підтверджує певну вимогу клієнта до банку; • внески до митниці як забезпечення 	<ul style="list-style-type: none"> • кошти (готівкою чи в безготівковій формі, у національній або іноземній валюті) передані власником (громадянином чи юридичною особою) або третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на певних умовах. Після закінчення встановленого терміну зберігання вклад підлягає поверненню вкладникові чи за його вказівкою іншій особі. Власник вкладу отримує дохід – встановлені відсотки від вкладеної суми; • інвестиція; переведення грошей у менш ліквідну форму з метою отримання прибутку чи гарантії

сплати мита;	
• гроші чи цінні папери, внесені боржником до судової установи для перерахування кредиторів.	

Депозити є фактично найголовнішим видом зобов'язань, – основним підґрунтям для розвитку комерційного банку та банківської системи загалом. Депозит – це зобов'язання банку за тимчасово залученими коштами фізичних і юридичних осіб або цінними паперами за відповідну плату. Зважаючи на наведені вище визначення депозиту, які передбачені українським законодавством можна виділити наступні характеристики депозиту: строковість, платність, поверненість, а також договірні умови його використання.

В економічному словнику за редакцією П.І. Багрія, С.І. Дорогунцова вклад трактують як форму зберігання коштів установ, організацій, населення в банках та ощадних касах. Дуже часто в економічній літературі поняття „банківський депозит” використовується, коли вкладником є не фізична, а юридична особа; коли грошові кошти внесені до банку на чітко визначений строк; коли предметом банківських депозитів є не лише грошові кошти, а й цінні папери.

Наведені та інші існуючі визначення понять „вклад” та „депозит” дають змогу зробити висновок, погоджуючись із думкою М.Д. Алексеєнка, що банківський вклад – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, які розміщені власником або третьою особою за рахунок і за дорученням власника на рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові або за його дорученням іншій особі, як правило з процентом [11, с.112].

У деякій літературі поняття „вклад” і „депозит” ототожнюють, хоча, на думку багатьох економістів, останнє поняття є ширшим [112, с. 7]. Зважаючи на наявні формулювання у чинному законодавстві України, терміни „депозит” та „вклад” є тотожними. Так, у Законі України „Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб” зазначено, що вклад (депозит) – кошти в готівковій або

безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які відповідно до законодавства України розміщені вкладником на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку на іменних рахунках у банку – учаснику (тимчасовому учаснику) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи залучені таким банком у формі випуску (емісії) іменних ощадних (депозитних) сертифікатів і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [3].

З метою обліку, аналізу та планування депозитної діяльності банку, депозити класифікуються за багатьма ознаками. В сучасній економічній літературі наводиться досить багато спроб класифікації банківських депозитів, що відрізняються між собою за обсягом інформації, яка надається, ступенем укрупненості та деталізації, які розкривають загальні ознаки цього поняття або мають певну спрямованість. У деяких літературних джерелах є розходження або протиріччя щодо класифікації за тією чи іншою ознакою. Види депозитних рахунків, які використовуються у практиці сучасних банків, є дуже різноманітними, а в результаті появи нових банківських продуктів та різноманітних фінансових нововведень їх кількість протягом останніх років зростає. Таке явище можна пояснити тим, що всі без винятку банки прагнуть максимально задовольнити попит будь-яких груп клієнтів на депозитні послуги та залучити їхні заощадження і тимчасово вільні грошові кошти на депозитні рахунки.

Класифікація банківських депозитів повинна визначати відповідні підходи до методів оцінки та аналізу депозитів для прийняття відповідних управлінських рішень щодо здійснення цих операцій, а також ступінь відповідальності за отриманими результатами. Ще однією із цілей класифікації депозитів банків є надання власнику депозитного рахунку – фізичній чи юридичній особі якнайповнішої інформації з питань зберігання, виплати та отримання процентів за депозитом. Так, наприклад, можна виділити такі види трансакційних депозитів:

- строкові вклади на рахунки з автоматичним перерахуванням коштів на поточні рахунки;

- “ноу” рахунки з випискою наказів про вилучення коштів;
- дольові рахунки з випискою переказних векселів [91, с. 48].

Класифікація депозитів може бути проведена за різними ознаками. Депозити розрізняють залежно від строку, умов внеску та вилучення коштів, сплати процентів, можливістю отримання пільг за активними операціями з банком тощо. Найбільш розповсюдженою ознакою класифікації депозитів є їхній поділ в залежності від їх економічного змісту на такі групи:

- депозити до запитання;
- строкові депозити;
- ощадні вклади;
- цінні папери [19, с.440].

Депозити до запитання, які у світовій банківській практиці називають трансакційними, – це зобов’язання, які не мають конкретного строку погашення та можуть бути вилучені в будь-який час за першою вимогою вкладника. Ці депозити можуть бути як безпроцентними, так і з виплатою процентів, але, як правило, дуже незначних. Вони характеризуються такими особливостями:

- внесення на депозит та вилучення коштів з нього можуть здійснюватися як частинами, так і повністю в будь-який час без обмежень;
- гроші можуть вилучатися з рахунку як у вигляді готівки, так і за допомогою грошового чека;
- власник рахунку платить банку комісію за використання рахунку у вигляді постійної місячної ставки або за кожний виписаний чек;
- за депозитами до запитання банк повинен зберігати мінімальний резерв у центральному банку в більшому відношенні, ніж за строковими [41, с. 7].

У більшості банків депозити до запитання мають значну питому вагу в структурі залучених коштів. Такі депозити, на відміну від інших видів, у своїй основі є нестабільними, що обмежує сферу їх використання банками для кредитних та інвестиційних операцій. Щоденний залишок на таких рахунках змінюється значною мірою як випадкова величина. Тому прогнозування залишку коштів на кожному поточному рахунку є досить проблематичним, а використання

для ефективного розміщення в дохідні активи потребує знання закономірностей їх формування. У банківській системі України поточні пасиви становлять 61% від усіх ресурсів банків [104].

В світовій банківській практиці поряд із звичайними депозитами до запитання неабиякого розвитку отримав такий вид депозиту як pow-рахунки. Ці рахунки об'єднали в собі принципи зберігання і використання строкових вкладів і вкладів до запитання: як тільки сума залишку на рахунку перевищує якусь величину, на неї починають нараховувати проценти, для клієнтів ці рахунки вигідні тим, що, як і вклади до запитання, дають змогу проводити розрахунки за допомогою документа, який має силу засобу платежу, а головне, як і строкові вклади, дають право отримувати відповідний дохід.

Депозити на визначений строк (строкові депозити) – найтрадиційніший і, як правило, найдохідніший для клієнта вид депозитних послуг. Це грошові кошти, що зараховуються на депозитні рахунки на жорстко обумовлений термін з виплатою процентів і можуть бути знятими після закінчення терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період. До числа характерних особливостей даних вкладів належать:

- рахунки не призначені для розрахунків, на них не виписуються чеки;
- кошти на рахунках обертаються повільно;
- існує формальна вимога про попередні повідомлення вкладником банку про вилучення коштів за 7 днів, а в деяких випадках і до 30 днів;
- за рахунком виплачується процент, при цьому максимальний рівень процентної ставки може регулюватися Національним банком України;
- для вкладів, як правило, встановлюється більш низька норма обов'язкових резервів, ніж за депозитами до запитання.

Строкові вклади є джерелом одержання прибутків їх власниками. Вони оформляються угодою між вкладником і банком. Сума, строки та умови оформлення строкових депозитів визначається банком відповідно до його фінансових можливостей за погодженням із вкладником. Строкові депозити в свою чергу можуть класифікуватися залежно від терміну зберігання:

- депозити з терміном від 3 до 6 місяців;
- депозити з терміном від 6 до 9 місяців;
- депозити з терміном від 9 до 12 місяців;
- депозити з терміном понад 12 місяців [32, с. 131].

У банківській практиці клієнтам пропонуються різноманітні види депозитів: депозити з поповненням, які передбачають збільшення суми депозиту в період його зберігання в банку; депозити з пролонгацією, які передбачають продовження строку депозиту; депозити з попереднім повідомленням про вилучення, кошти з яких повертаються лише після попереднього повідомлення власника депозитного рахунку у письмовій формі [23, с. 650].

Крім цього, банками пропонуються подібні види депозитів, за якими встановлено більш сприятливі умови, ніж за депозитом із графіком погашення. Такий банківський продукт поєднує в собі умови строкового депозиту й депозиту до запитання, оскільки дає змогу у будь-який час протягом строку дії депозитного договору здійснювати його власником внесення додаткових коштів до основної суми депозиту, а також у зручний для вкладника час, без повідомлення та без попередньо узгодженого з банком графіком, вилучати кошти з рахунку, але при цьому банк встановлює мінімальну суму, яка не може бути вилучена з рахунку достроково. У протилежному випадку, при порушенні цієї умови, в договорі може бути передбачений штраф за дострокове вилучення цієї мінімальної суми, як правило, у формі зниження процентної ставки або відмови банку від сплати процентів загалом.

Ще одним цікавим депозитним продуктом, який пропонується банками України для фізичних та юридичних осіб є депозитна лінія, при якій сума, строки та процентна ставка при розміщенні конкретних траншів обумовлюються додатково. Цей продукт характеризується такими умовами:

- договір укладається на строк більше одного року, що дозволяє розміщувати вільні кошти у будь-який момент в межах цього строку;
- сума депозиту, в межах однієї угоди та одного депозитного рахунку, може складатися із довільної кількості траншів на різні терміни і з відповідними

процентними ставками;

- вкладник, після закінчення визначеного часу з дня зняття суми депозиту може поновити роботу з банком шляхом укладення додаткової угоди в межах термінів дії основного договору (без відкриття рахунку і представлення відповідних документів та без необхідності повідомлення).

Ще одним із найрозповсюдженіших видів банківських депозитів є ощадні депозити. Такі депозити, як правило, розміщуються в банках фізичними особами на тривалі строки. Ощадні депозити – це не чекові вклади, що приносять проценти, які можна терміново вилучати. Основним пріоритетом для власника такого депозиту є заощадження й накопичення коштів та отримання за ними доходів у вигляді сплачених банком процентів.

Існують наступні їх типи:

- рахунки на ощадних книжках;
- рахунки з випискою стану ощадного вкладу (вкладник має справу з банком через пошту без застосування ощадних книжок);
- депозитні рахунки грошового ринку (не використовується ощадна книжка для реєстрації операції, а ставка відсотка коригується щотижня кожним банком самостійно відповідно до змін ринкових умов) – це новий тип ощадних вкладів.

Їх особливістю є те, що вони можуть поповнюватися протягом терміну дії депозитного договору, а частина коштів може бути вилучена вкладником, у порядку, передбаченому цим же договором. Такі депозити володіють низкою переваг, зокрема дають змогу їх власникам накопичувати і примножувати кошти, формувати своєрідні резерви на непередбачені витрати. Крім цього, такі депозити є практично ліквідними, незалежними від коливань ринкових курсів і цін, що робить їх найбільш надійною формою заощаджень у порівнянні із вкладенням коштів в інші ринкові інструменти – цінні папери та нерухомість.

Різновидом ощадного вкладу є цільові вклади. Це можуть бути вклади, виплата за якими присвячена відпустці, дню народження, новорічні вклади тощо. Особливо популярні вкладні види у промислово розвинутих країнах. Особливого

поширення на нинішній день набувають цільові депозити, що використовуються банками як один із способів залучення коштів на депозити від фізичних осіб. Особливістю такого виду вкладів є те, що банки пропонують громадянам накопичувати кошти для певних цілей та подій, і на такі депозити пропонуються привабливіші умови, ніж за звичайними (наприклад, підвищені процентні ставки, можливість поповнення протягом строку дії депозитного договору). Як правило, у більшості випадків такий депозит відкривається однією особою на користь іншої, але власником рахунку при цьому вважається та особа, яка уклала з банком договір.

Послідовність та пріоритети ознак класифікації можуть бути встановлені у кожному конкретному випадку по-різному, залежно від мети аналізу, який має бути проведений при дослідженні депозитів. На основі аналітичного огляду депозитів, що використовуються в різних країнах світу пропонуємо методичні підходи до їх класифікації (табл. 1.2), в основу якої покладено наступну сукупність класифікаційних ознак: тип клієнта, вид валюти, форма користування, строк, рівень стабільності, форма оформлення, методи і терміни нарахування процентів, режим функціонування, регіональна ознака, економічна сутність, величина депозиту, вид і форма депозиту, порядок розпорядження депозитом.

Таблиця 1.2

Класифікація банківських депозитів

№	Класифікаційна ознака	Види депозитів
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1.	Тип клієнта	депозити фізичних осіб; депозити юридичних осіб; міжбанківські депозити.
2.	Вид валюти	депозити в національній валюті; депозити в іноземній валюті; мультивалютні депозити.
3.	Форма користування	депозити до запитання; строкові депозити; депозитні (ощадні) сертифікати.
4.	Строк депозиту	депозити “овернайт”; короткострокові; довгострокові.
5.	Рівень стабільності	найбільш стабільні; стабільні; нестабільні.
6.	Форма оформлення	депозити, оформлені вкладною книжкою; депозити, оформлені платіжною карткою; депозити, оформлені договором; депозити, оформлені сертифікатом.
7.	Метод нарахування процентів	депозити із фіксованою процентною ставкою; депозити із плаваючою процентною ставкою; депозити, за якими нараховуються “прости” проценти; депозити, за якими

		нараховуються “складні” проценти.
8.	Терміни нарахування процентів	депозити із щомісячним нарахуванням процентів; депозити із щоквартальним нарахуванням процентів; депозити із щорічним нарахуванням процентів; “авансові депозити”.
9.	Режим функціонування	з правом поповнення; без права поповнення.
10.	Регіональна ознака	депозити у вітчизняних банках; депозити у зарубіжних банках.
11.	Економічна сутність	активні; пасивні.
12.	Величина депозиту	великі; середні; малі.
13.	Порядок розпорядження депозитом	депозит, яким розпорядник користується особисто; депозит, яким за дорученням розпорядника користуються інші особи.
14.	Форма депозиту	грошові; металеві.
15.	Вид депозиту	Будівельні депозити; інвестиційні депозити; депозити за трастовими операціями; різдв’яні депозити; відпускні депозити; пенсійне депозити; депозити, присвячені життєвим подіям; депозити на дітей; інші депозити.

Важливе значення для успішної діяльності банківської системи та кожного банку зокрема має якісна структура депозитної бази, яку характеризує співвідношення між строковими депозитами та вкладами до запитання, коротко- та довгостроковими депозитами. Сучасний клієнт світового приватного банківського сектору все більше, як зовнішньо, так і за своєю суттю відрізняється від традиційного уявлення про нього. А розміщення грошей у банку розглядається ним швидше як інвестиція, що здійснюється в розрахунку на одержання прибутку, ніж просто зберігання цінностей.

У нинішніх умовах важливим фактором утримання і залучення нових клієнтів є комплексний підхід в обслуговуванні, поєднання депозитних послуг з розрахунковими послугами, операціями з цінними паперами, здійснення зовнішньоекономічної діяльності, консультаційних послуг. Удосконалення понятійного апарату у сфері депозитної діяльності банків дає змогу глибше дослідити і вивчити процеси вкладення коштів на депозити, їхні різновиди, переваги та недоліки. Методичний підхід до класифікації депозитів дає змогу проводити класифікацію з наперед визначеною метою і вирішувати питання щодо інформаційного забезпечення не лише депозитів, але й при прийнятті управлінських рішень в банках стосовно інших напрямів діяльності.

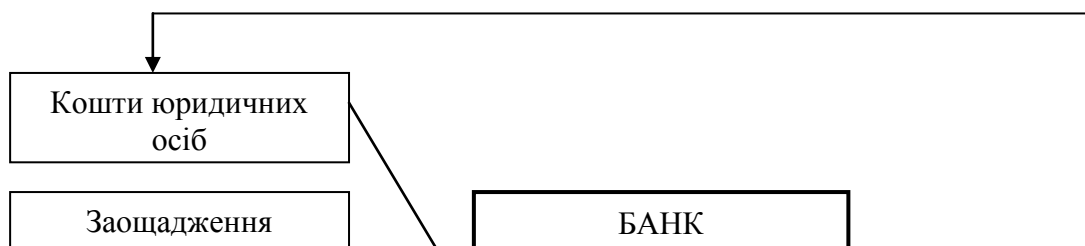
1.2. Особливості формування депозитної політики банку та інструменти її реалізації

На сьогоднішній день банки відчують гостру потребу в нових методах і механізмах, що забезпечують стабілізацію процесу формування ресурсної бази і депозитного залучення засобів, які за інших рівних умов гарантували б максимальну віддачу від використовуваних ресурсів у процесі досягнення банком поставлених цілей.

Для того, щоб оцінити ефективність запровадження будь-якого фінансового інструменту, необхідно, насамперед, зрозуміти його економічну природу.

У сфері формування депозитної політики установи банків постійно стикаються із низкою проблем, які впливають із недосконалості існуючого механізму реалізації банками депозитної політики, і саме ці проблеми потребують розв'язання.

Основними джерелами фінансування активних операцій, які становлять найбільшу питому вагу у структурі банківських пасивів, виступають строкові депозити та кошти на поточних рахунках. Останнє джерело ресурсів на відміну від строкових депозитів є більш дешевим, але разом з цим становлять групу зобов'язань, яка характеризується підвищеним рівнем ризику. Як свідчить аналіз, значна частка залучених банками коштів носить безстроковий чи короткостроковий характер і характеризується значними темпами росту і ця обставина лежить в основі негативної оцінки ресурсного потенціалу банків, що є дуже важливою проблемою у сфері формування та реалізації депозитної політики банків, оскільки за короткостроковими залученими коштами також сплачуються проценти, які відносяться на їхні витрати. Однак при наявній структурі ресурсної бази необхідно створити відповідні умови можливості використання короткострокових ресурсів для фінансування середньо- та довгострокових інвестиційних проектів без порушення нормативів ліквідності (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Роль депозитної політики в кредитно-інвестиційну діяльність [98]

Однією важливою проблемою у сфері формування і реалізації депозитної політики банків є проблема збільшення їх обсягів з метою розширенню ресурсної бази банків, так як стратегія підтримки стійкості депозитів є важливою складовою депозитної політики банків. Однак при цьому доцільним є врахування важливої умови використання таких коштів – співставлення витрат, пов'язаних із залученням подібних ресурсів з прогнозованими доходами, які банк отримає за рахунок їх розміщення в активи.

Процес управління позиченими коштами банку має деякі особливості, на основі яких базується стратегія управління ними. Ці особливості полягають в наступному:

1. Як правило, операції з формування позичених коштів банку носять короткостроковий характер.
2. Висока чутливість позичених джерел до змін процентної ставки.
3. У будь – який проміжок часу банк спроможний визначити потребу у позичених коштах. Ця потреба розраховується як різниця між вихідними і вхідними грошовими потоками банку. Але при цьому слід враховувати як реальні, так і очікувані значення [99, с. 83].

На основі аналізу специфіки руху різних видів банківських депозитних ресурсів, виходячи зі ступеня стабільності, можна виділити три наступні групи:

- найбільш стабільні (довгострокові депозити);
- стабільні (строкові депозити, депозитні й ощадні сертифікати, незнижуваний залишок депозитів до запитання);
- нестабільні (залишки депозитів до запитання, які піддаються коливанням).

Це дає підставу стверджувати, що чим більшою є доля стабільної і дешевої частини банківських депозитних ресурсів, тим при всіх інших рівних умовах буде вищою прибутковість та стійкість установи банку. Будь-які зрушення в структурі депозитів впливають на дохідність і ступінь ризику банківських операцій. В основі цих зрушень лежать зміни депозитної, кредитної та інвестиційної політики банку, які в свою чергу визначаються цілою низкою макро – та мікроекономічних факторів [17, с. 11].

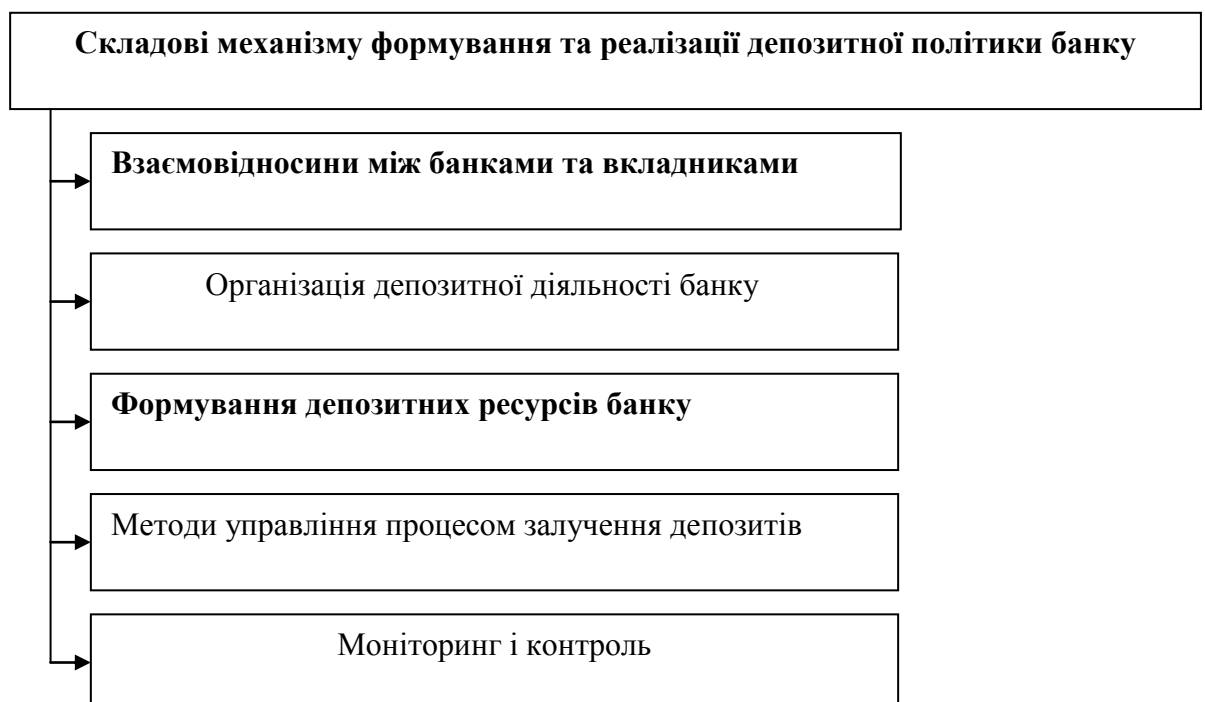
Наступною проблемою щодо формування та реалізації депозитної політики банку є проблема забезпечення контролю за дотриманням усіма підрозділами банку усіх необхідних технологічних процедур організації депозитної діяльності, передбачених відповідними нормативними актами НБУ та внутрішніми положеннями та інструкціями банку, які також виступають складовим компонентом депозитної політики банку. Такі повноваження найбільш доцільно покласти на ревізійне управління банку та депозитний комітет.

Крім вище перерахованих, існують ще ряд проблем в області формування та реалізації депозитної політики банків. Сформулюємо повний перелік проблем, які, на нашу думку, є характерними для розроблення депозитної політики банками України:

- проблема формування депозитної бази банків за рахунок джерел, які мають депозитну природу та управління ними;
- відсутність єдиних підходів до розроблення меморандумів депозитної політики банків;

- недостатній контроль за процесом формування і реалізації депозитної політики та організації депозитної діяльності банків;
- проблема трансформації короткострокових депозитних ресурсів у довгострокові, що супроводжується значним процентним ризиком та ризиком ліквідності;
- недосконалість процентної політики банків щодо визначення вартості залучення та розміщення депозитних ресурсів, що повинно забезпечити отримання прибутку;
- непередбачуваність (нестабільність) економічної та політичної ситуації в країні (загальний фактор системного ризику для емітента та інвесторів), основних макроекономічних показників та фінансових індикаторів;

Проблема формування депозитних ресурсів є дуже важливою в умовах становлення та розвитку банківської системи в Україні, розв'язання якої потребує перегляду чинного механізму депозитної політики для всіх банків без винятку (та його складових – форм і методів), побудови депозитних відносин між банками і клієнтами (суб'єктами господарювання та фізичними особами) відповідно до вимог ринкової економіки, соціально-економічних і політичних цілей розвитку суспільства та сучасної банківської практики (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Складові механізми формування та реалізації депозитної політики банку

Разом із тим банки, що акумулюють депозитні ресурси, можуть виступати в ролі учасника депозитного процесу з іншої сторони, розміщуючи кошти на депозити в інших банках та шляхом купівлі депозитних сертифікатів у Національного банку України. Таким чином, у сучасних економічних умовах депозити виконують різні функції, на основі яких формується характер відносин між банками та їх клієнтами з приводу здійснення депозитних операцій.

При здійсненні депозитної діяльності між банком і клієнтами з моменту відкриття депозитних рахунків виникають певні взаємовідносини, які перестають діяти лише після закриття рахунку. Взаємовідносини між банком та клієнтами носять добровільний і цільовий характер, не обмежуються сумами та кількістю рахунків у банку. Такі відносини обумовлюються, як правило, в депозитній угоді.

Таким чином, відносини, що виникають між банками та їхніми контрагентами з приводу депозитної діяльності, слід розглядати як динамічну, складну економічну категорію, характер якої змінюється під впливом дії суб'єктивних і об'єктивних чинників, а саме: фінансової політики держави, нормативно-законодавчої бази, економічної та політичної ситуації у країні, розвитку фінансово-кредитної інфраструктури, фінансового стану контрагентів, які користуються депозитними послугами банку тощо.

Дослідження характеру взаємовідносин банків із клієнтами свідчить про те, що вони реалізуються на договірній основі. Їх особливістю є те, що вони виникають між банками та їх клієнтами – фізичними і юридичними особами, забезпечують виконання зобов'язань один перед одним, виникають між суб'єктами, які виявляють взаємний економічний інтерес.

Успішне функціонування механізму депозитної політики залежить від того, наскільки забезпечується єдність інтересів цих сторін від того, чи мають клієнти тимчасово вільні кошти і чи банки здатні приймати кошти на депозити та повертати їх в кінці обумовленого строку та виплачувати за ними проценти.

Організація депозитної діяльності у кожному банку має свої особливості, що визначаються розмірами, можливостями банку, а також потребами його клієнтів. Діяльність банків на депозитному ринку повинна передбачати узгоджене функціонування відповідних підрозділів і для його забезпечення в банках створюється спеціальний координаційний орган – Комітет з управління активами і пасивами (КУАП), який у сфері депозитних операцій повинен реалізувати наступну мету: формує та розробляє відповідну стратегію та політику; затверджує організаційну структуру процесу роботи з депозитами; встановлює напрями диверсифікації депозитного портфеля банку; знаходження додаткових ресурсів для розширення депозитної діяльності; визначення цінової політики банку за депозитними операціями та послугами банку; аналіз та управління ризикам, що є характерними для операцій банку з депозитами.

Таким чином процес розроблення депозитної політики та практична її реалізація повинні охоплювати як формування основних напрямів депозитної діяльності банків, так і визначення необхідного ресурсного забезпечення.

Щодо аналізу та оцінки розробленої банківської депозитної політики слід здійснювати за такими критеріями:

- відповідність депозитної політики загальній діловій політиці банку за цілями, напрямами та строками реалізації;
- внутрішня і зовнішня збалансованість депозитної політики банку;
- ступінь реалізації депозитної політики;
- ефективність депозитної політики банку [14, с. 74].

Метою аналізу депозитних ресурсів банку є, з однієї сторони, оцінка раціональності фактичної структури депозитів з точки зору забезпечення стабільності роботи банків, їх ліквідності та достатності ресурсів для здійснення активних операцій, а з іншої, визначення шляхів її оптимізації і узагальнюючої оцінки, прогнозу майбутніх результатів депозитної діяльності і ресурсного потенціалу банку. Мета аналізу депозитної політики повинна, на нашу думку, повинна конкретизуватися у таких завданнях:

- дослідження та оцінка динаміки складу, обсягів та структури депозитних ресурсів банку;
- дослідження та оцінка методів управління депозитними ресурсами банківської установи;
- дослідження методик розрахунку процентних ставок за видами депозитів, які банк пропонує своїм клієнтам;
- виявлення та оцінка джерел додаткового залучення депозитних ресурсів та вироблення пропозицій щодо їх залучення та методів управління ними;
- ідентифікація, аналіз та оцінка ризиків, які можуть мати місце при здійсненні банком депозитних операцій та розроблення рекомендацій щодо управління ними;
- узагальнююча оцінка депозитної політики банку та визначення шляхів її оптимізації на перспективу;
- оцінка дотримання банком принципів депозитної політики та її виконання згідно із внутрішніми нормативними документами та фінансовими планами.

Визначення складових механізму формування та реалізації депозитної політики банку дає підстави стверджувати, що депозитна політика банку призначена встановити ключові принципи, яких повинні дотримуватися менеджери та керівники банку при плануванні та реалізації діяльності щодо залучення депозитів і саме вона виступає одним з найважливіших інструментів формування ресурсної бази банку. Депозитна політика є важливою складовою стратегії банку в управлінні активами та пасивами, оскільки сприяє формуванню коштів для проведення активних операцій з метою отримання прибутку [99, с. 76].

Визначення методологічних засад формування і реалізації депозитної політики банку є необхідною умовою функціонування банківських установ та здійснення останніми активних операцій. В даному випадку йде мова про розуміння депозитної політики банку як окремого процесу розробки й реалізації системи пріоритетів і цілей депозитної діяльності банку та її регламентування за

всіма необхідними параметрами – залучення депозитів, оформлення депозитних операцій, управління депозитними ресурсами й ризиками.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що кожний банк повинен формувати власну депозитну політику, виходячи із сукупності відповідних внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на неї.

При найбільш загальному підході до визначення даного поняття під депозитною політикою банку можна розуміти розробку розроблення й реалізацію системи заходів з управління депозитною діяльністю банку, тобто процесом, який охоплює основні етапи організації відносин між банком і вкладником – від моменту розміщення коштів останнього на банківський депозит до моменту повернення йому коштів та виплати процентів за ними.

Основними фундаментальними напрямками депозитної політики банку є забезпечення, з одного боку, умов для задоволення потреб клієнтів в депозитних послугах, які пропонуються банком, а з іншого отримання прибутку за рахунок вкладення цих коштів в активні операції при забезпеченні нормального рівня ліквідності балансу та мінімізації ризиків за здійснюваними депозитними операціями.

У практичній діяльності банку реалізація першого напрямку означає займання банком певного сегменту на депозитному ринку та пропонування потенційним та діючим клієнтам такого спектра депозитних послуг, який би дозволив утримувати стійкі конкурентні позиції порівняно з іншими банківськими установами та відповідні послуги, що пропонуються ними у сфері депозитного обслуговування різних груп клієнтів – банків, фізичних та юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності. Другий фундаментальний напрям депозитної політики банку визначає якісні параметри діяльності самого банку, який здійснює депозитні операції – з огляду на забезпечення його ліквідності та мінімізації ризиків. В цьому випадку мова йде про врахування при здійсненні банком депозитних операцій основних засад функціонування банку як ринкового підприємства, що визначається необхідністю формування зобов'язань у вигляді депозитів та їх розміщення шляхом проведення кредитних та

інвестиційних операцій з метою отримання прибутку і забезпечення інтересів вкладників шляхом відповідних процентних виплат. З іншого боку, підтримка ліквідності, що набуває пріоритетного значення в умовах перехідного періоду, безпосередньо позначається і на практичних заходах із формування депозитного портфеля банківської установи – в плані мінімізації ризиків за депозитними операціями як необхідної передумови забезпечення можливості виконання банком своїх зобов'язань перед вкладниками і кредиторами.

У якості основних завдань найбільш доцільно, на нашу думку, виділити такі, які визначають практичну цінність депозитної політики банку, яка повинна:

1. Забезпечувати чітку послідовність дій працівників банку, відповідальних за проведення депозитних операцій, що є необхідною умовою максимальної раціоналізації роботи банку у процесі організації взаємовідносин між банком та його вкладниками.

2. Сприяти прийняттю правильних рішень щодо управління депозитним портфелем банку та адекватно оцінювати вплив ризиків, пов'язаних зі здійсненням депозитних операцій, що в кінцевому підсумку повинно характеризувати забезпеченість банку депозитними ресурсами та стабільність депозитного портфеля банку.

3. Максимально враховувати потреби клієнтів банку у депозитних послугах відповідно до галузевих, регіональних, технологічних, фінансових особливостей того чи іншого вкладника, що зумовлює можливості установи банку на основі необхідних маркетингових досліджень адекватно реагувати на їхні потреби, постійно розробляти нові та вдосконалювати існуючі депозитні послуги.

Загальними критеріями оптимальної депозитної політики банку є:

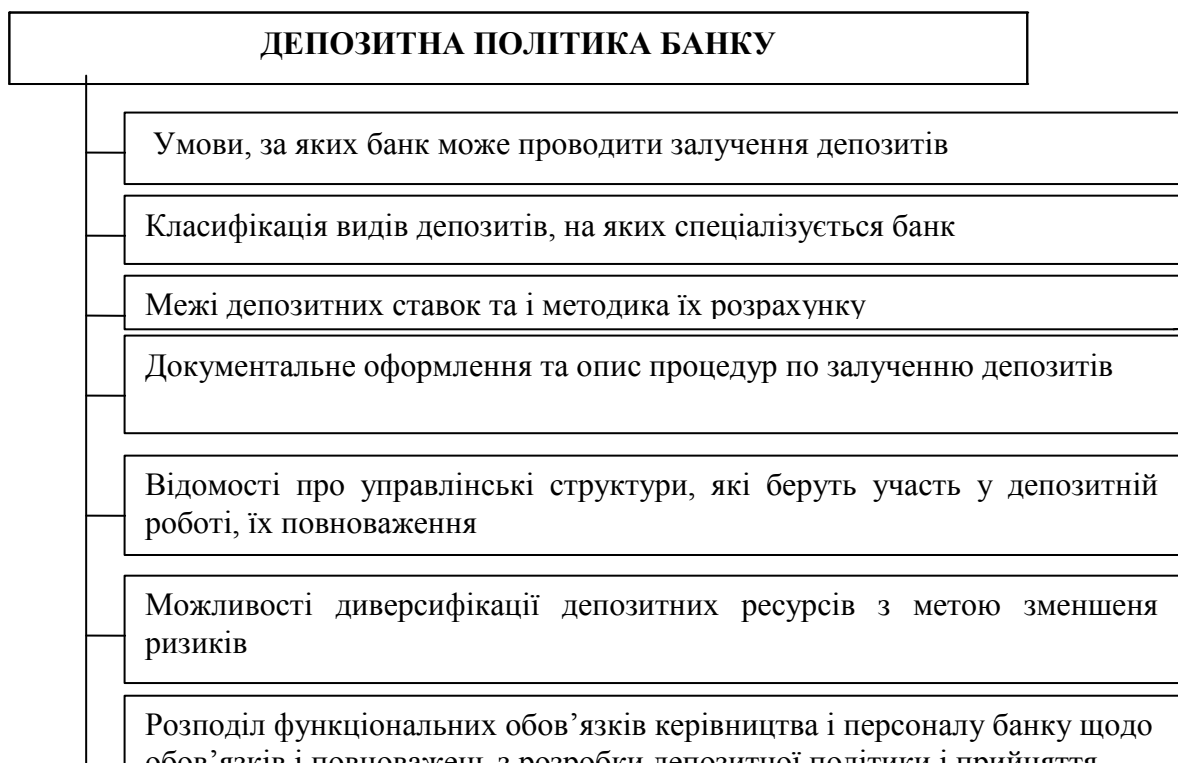
- зв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку між собою для підтримки його стабільності, надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку з метою мінімізації ризику;
- сегментування депозитного портфеля (за клієнтами, послугами, ринками);
- диференційований підхід до різних груп вкладників;

- конкурентноздатність банківських депозитних продуктів [91, с.356].

При цьому депозитна політика банку повинна містити наступні складові (рис. 1.3).

Депозитна політика банку визначає загальну стратегію, положення і обмеження в діяльності банку щодо здійснення депозитних операцій з клієнтами. При проведенні депозитної політики кожен банк повинен керуватися принципами, які відповідають інтересам акціонерів банку та його клієнтів. Основним завданням депозитної політики банку являється утримання фінансової стійкості, ліквідності та забезпечення ресурсами для здійснення активних операцій. Депозитна діяльність здійснюється відповідно до чинного законодавства України, нормативних актів НБУ з дотриманням економічних нормативів діяльності банків. Також депозитна діяльність банку спрямована на забезпечення здатності банку виконувати поточні зобов'язання шляхом забезпечення відповідними ліквідними ресурсами та формування оптимальної строкової структури балансу, яка б дозволяла отримати максимальну маржу з одночасним забезпеченням ліквідності та надійності.

Також напрями депозитної політики банку повинні визначатися не лише нормативно-правовою базою, але й загальноекономічною ситуацією в Україні та перспективними напрямками розвитку банку. Так, наприклад, оптимальна структура депозитів банку, побудована за принципом мінімізації витрат і ризику у національній та іноземній валюті повинна становити 70:30.

Рис. 1.3. Складові компоненти депозитної політики банку [19; 99]

Питома вага в розрізі строковості з урахуванням ефективності їх розміщення та ризику повинна бути такою: залишки на поточних рахунках – 40%, строкові депозити – 60%.

Для досягнення даної структури слід використовувати різноманітні методи, зокрема розширення клієнтської бази шляхом активізації операційних підрозділів банку та розширення філійної мережі, розробки та продажу нових банківських продуктів для потенційних та існуючих користувачів депозитними послугами банків, конкурентною ціновою політикою у сфері депозитної діяльності банків.

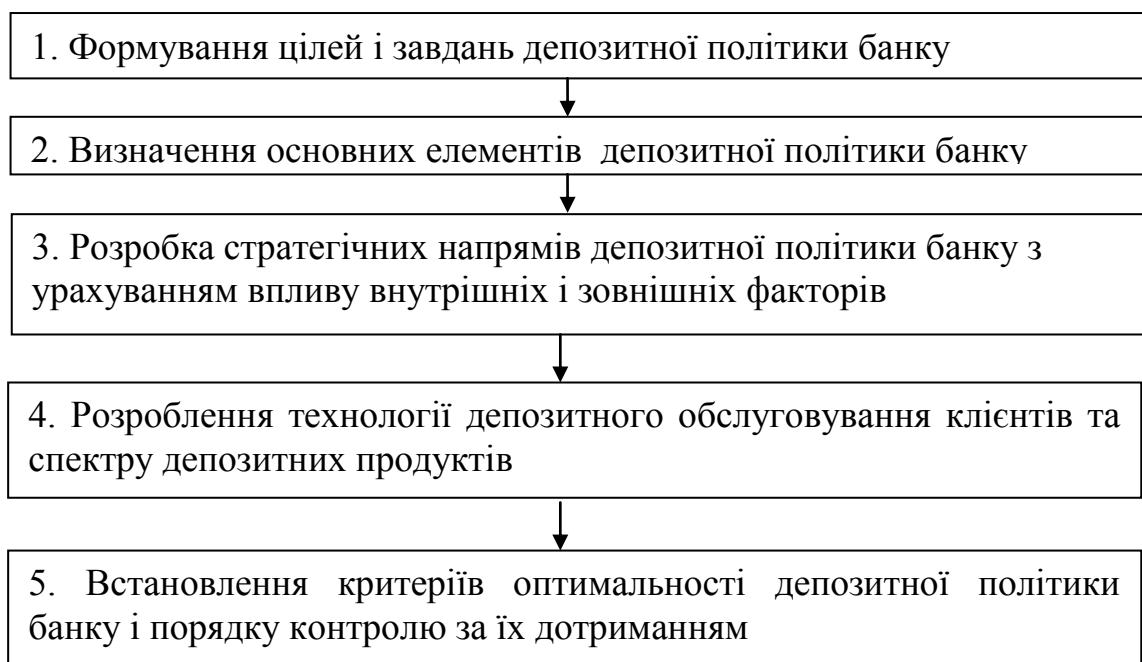
В основі першого напрямку роботи з розроблення депозитної політики банку лежить поетапне формування її змісту, що має охоплювати як пріоритетні сфери діяльності банків у сфері залучення депозитів, так і вказівки щодо безпосереднього процесу організації депозитної діяльності банку і виконання умов депозитних договорів із вкладниками, а також організація та проведення контрольних заходів за дотримання встановлених процедур. Загалом зазначені елементи депозитної політики можуть стати розділами конкретного документу – депозитного меморандуму банку (або положення про депозитні операції), яким

затверджується депозитна політика банку, а сама політика виражатиме єдину цілісну концепцію організації депозитної діяльності банку.

Важливим моментом у розробці цілісної концепції оптимальної депозитної політики банку є вибір пріоритетних напрямів розвитку депозитних операцій банку на основі оцінки сукупності впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Таким чином, визначення основних складових депозитної політики може служити основою для формування методологічних засад її розроблення у кожному банку, оскільки ці компоненти відображають по суті всі головні аспекти організації депозитної діяльності, які мають бути врахованими при здійсненні відповідних операцій. На практиці у кожному банку така політика повинна охоплювати два такі напрями: по-перше – це формування змісту самої депозитної політики, а по-друге, вона повинна містити конкретні організаційно-управлінські заходи, спрямовані на її реалізацію. Вихідними моментами для реалізації обидвох напрямів є цілі і завдання депозитної політики, а також її елементи, визначені відповідно до загальної мети діяльності банку як ринкової фірми, що отримує відображення у належному рівні прибутковості та ліквідності як основних критеріїв функціонування банківської установи.

Таким чином, формування основних складових змісту депозитної політики банку повинні містити наступні етапи (рис. 1.4).

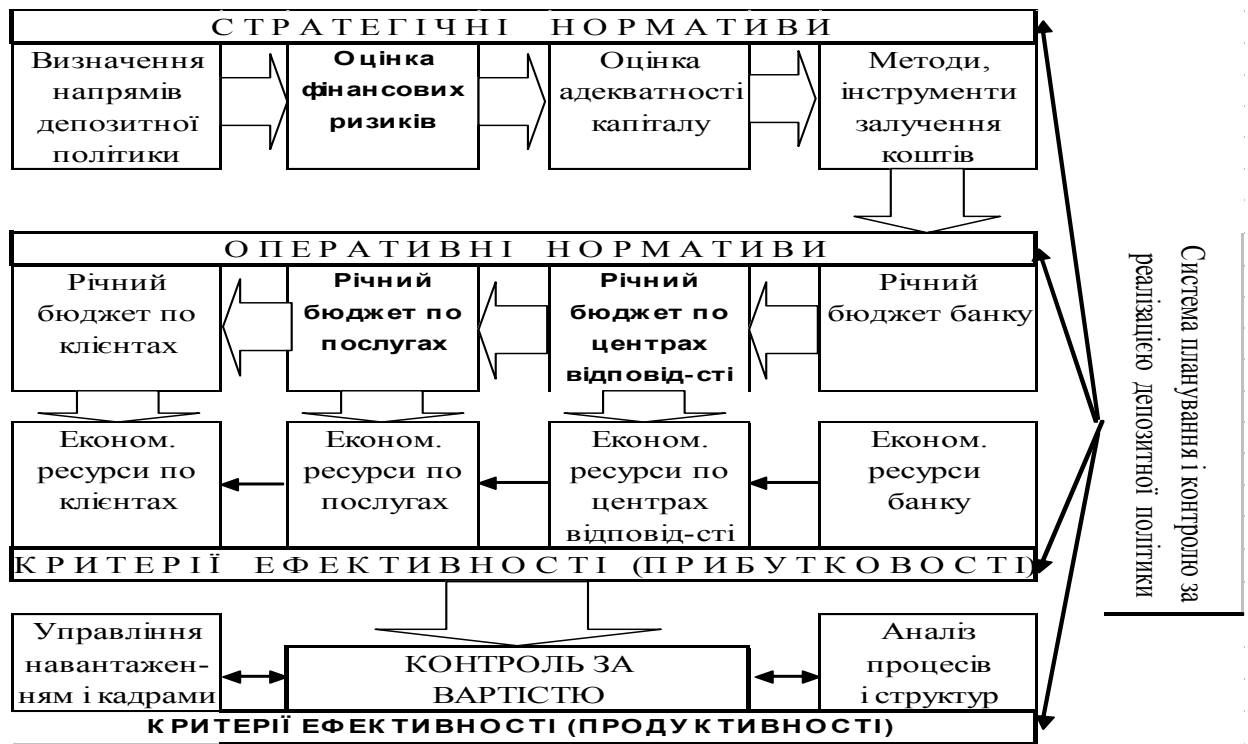

**Рис. 1.4. Етапи формування основних складових змісту
депозитної політики банку [91; 99]**

Необхідність врахування цих факторів пов'язана з вивченням ринкової ситуації на макроекономічному та мікроекономічному рівнях з метою найбільш адекватної оцінки перспектив розвитку депозитних операцій банку та ефективного застосування залучених депозитних ресурсів.

1.3. Критерії оцінки ефективності депозитної політики банків

Проблема оцінки ефективності депозитної політики банку надзвичайно багатогранна. Найбільш важливим у ній є питання про критерії. Критерії оцінки ефективності депозитної політики банку можна визначити як раніше обрані точки або нормативи в загальній програмі діяльності банку, де проводиться визначення ефективності формування ресурсної бази [30, с.125]. Визначення ефективності депозитної політики має в ідеалі проводитися з деяким забігом вперед, так, щоб можна було передбачити можливі відхилення від нормативів раніше, ніж вони дійсно відбудуться, і вжити відповідних заходів для їх попередження [12, с.196]. Процес розробки критеріїв ефективності і нормативів реалізації депозитної політики зображено на рис. 1. 5.

Рис. 1. 5. Етапи розробки нормативів і критеріїв оцінки ефективності депозитної політики [93, с.87]

Доцільною є концентрація на тому, що вибір показників для оцінки процесу нагромадження капіталу банку має спиратися не на суб'єктивні думки аналітиків, а на встановлення строгої залежності від цих показників депозитної політики банку. Норберт Вінер відзначав, що всі види систем контролюють і оцінюють результати своєї діяльності самі за допомогою інформаційного зворотного зв'язку, який виявляє помилки при русі до мети та ініціює коректуючі впливи [124, с.34]. Це дозволяє стверджувати, що систему оцінки ефективності депозитної політики банку необхідно сприймати як систему зворотного зв'язку. За допомогою зворотного зв'язку оцінюються виходи процесу, і в систему вводяться необхідні поправки для отримання бажаних виходів. Проте слід звернути увагу на те, що якщо система має часові лаги, то коректуючі впливи мають передбачати або попереджати помилки.

Основними вимогами, яким мають задовольняти показники, використовувані при оцінці ефективності депозитної політики банку, є: обумовленість чинниками, що впливають на процес залучення банком вільних ресурсів; співставлення між собою за розмірністю; відсутність суперечностей при

зміні значень. Розглянемо критерії оцінки ефективності депозитної політики банків.

Економічна вигідність. Одним з основних завдань, які визначені Комплексною програмою розвитку банківської системи України є підвищення ефективності управління процесом залучення вільних коштів, удосконалення систем формування ресурсної бази. У процесі своєї діяльності банк встановлює і підтримує певні пропорції між активами і пасивами. У ідеальному варіанті терміни і обсяги грошових потоків по активах мають бути рівними термінам і обсягам грошових потоків по пасивах [125, с.142]. Добитися на практиці ідеального збігу цих параметрів практично неможливо, тому процес управління зводиться до того, щоб різниця у вартості активів і пасивів була стійкою по відносно до змін процентної ставки [72, с.152]. Таким чином, критерій максимізації прибутковості активів (A_1) у загальному вигляді може бути представлений наступною формулою:

$$A_1 = \frac{\text{Прибутки} - \text{Витрати}}{\text{Активи}} \Rightarrow \max. \quad (1)$$

Розглянемо другий критерій ефективності. Комбінація можливих негативних для банку подій може бути різною. Але максимальні збитки банк зазнає тоді, коли всі ці негативні події настають одночасно. Тому під критерієм (A_2) слід розуміти максимально можливі збитки для банку при заданій структурі діяльності.

Величина активів і пасивів має певні обмеження, одержані шляхом експертних оцінок. На оцінку експерта у свою чергу впливає його стійке уявлення, сформоване в конкретних економічних умовах [88, с.318]. Тому раціональним, на наш погляд, є формування показників не тільки на основі розрахунків експерта, але і з урахуванням змін у навколишньому середовищі.

Визначаючи економічну вигідність депозитних операцій, що проводяться, необхідно здійснювати аналіз зобов'язань за їх видами з урахуванням вартості фінансових ресурсів у рамках загальноприйнятої класифікації. Для більш об'єктивної оцінки ефективності депозитної політики на практиці широко

застосовується метод коефіцієнтів [74, с.109]. При виборі показників, що характеризують економічну вигідність залучення коштів, береться критерій, що характеризує залежність між капітальною базою і опосередковано прибутковістю банку в аспекті збільшення власних коштів і їх ліквідності при певній величині активів. Даний критерій базується на концепції довгострокової рівноваги, яка припускає, що чим вище ліквідність, тим міцніше фінансовий стан банку, його капітальна база, і навпаки: чим нижче ліквідність, тим менш стійкий банк [80, с.211].

Рівень поточних пасивів, який характеризує позицію банку відносно обслуговування клієнтів, розраховується як відношення залишків на поточних рахунках до загальних пасивів банку. Збільшення цього показника свідчить про активну позицію банку і підвищення його прибутковості. За цим доцільно розрахувати коефіцієнт, що відображає якою мірою банк використовує клієнтські гроші як кредитні ресурси:

$$L_1 = \frac{LA}{OB}; \quad (2)$$

де, L_1 – коефіцієнт миттєвої ліквідності; LA – ліквідні активи, що приносять дохід; OB – зобов'язання до запитання.

Наступний показник – це коефіцієнт відношення зобов'язань банку і капіталу. Він відображає величину залучених банком ресурсів на кожну одиницю капіталу і розраховується як відношення зобов'язань до капіталу. Зростання його значення свідчить про підвищення банком активності у сфері залучення ресурсів, але в той же час може сигналізувати про зниження надійності і стійкості банку [89, с.52].

Наступна група показників дозволить проаналізувати ефективність різних напрямів депозитної політики. P_1 – коефіцієнт, що характеризує ефективність використання банком залучених ресурсів.

$$P_1 = \frac{Pr}{3}; \quad (3)$$

де Pr – прибуток; 3 – сумарні зобов'язання

P_2 – коефіцієнт, що відображає ефективність операцій банку.

$$P_2 = \frac{Pr}{A_p}; \quad (4)$$

де, Pr – прибуток; A_p – працюючі активи;

P_3 – коефіцієнт, який демонструє ефективність використання власного капіталу.

$$P_3 = \frac{Pr}{K}; \quad (5)$$

де, Pr – прибуток; K – власний капітал банку;

P_4 – це коефіцієнт, який показує розмір прибутку відносно валюти балансу, або ефективність використання ресурсів.

$$P_4 = \frac{Pr}{A}. \quad (6)$$

де, Pr – прибуток; A – сумарні активи.

Слід зазначити, що всі, вищезазначені коефіцієнти, які характеризують депозитну базу банку, є однонаправленими, тобто більше їх значення відповідає кращій якості. Оцінюючи ефективність депозитної політики банку з точки зору економічної вигідності, необхідно чітко і детально відстежувати стан кредитної і депозитної політики банку в сукупності. Для цього, перш за все необхідно розрахувати коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів. Цей коефіцієнт характеризує здатність банку залучати депозити для проведення своїх кредитних операцій і можливості банку розміщувати залучені кошти в кредити. Невід'ємною частиною при розрахунку даного коефіцієнта є аналіз і планування залишку коштів на коррахунку банку. Основним документом, який регламентує даний процес, є платіжний календар [77, с.117].

На основі розрахованого коефіцієнта співвідношення кредитів і депозитів необхідно визначити потреби банку в ліквідних ресурсах за джерелами їх залучення і розміщення. Різниця між обсягами планових надходжень і списань відображає очікуваний дисбаланс у розрізі валют.

У процесі розрахунку економічної вигідності депозитної політики, що проводиться, і встановленні тісного взаємозв'язку між кредитними і депозитними операціями важливим моментом є проведення оцінки обґрунтованості залучення

міжбанківських кредитів. Для цього необхідно розрахувати декілька коефіцієнтів:

$$K_n = \frac{MBK_n}{K}; \quad (13) \quad K_p = \frac{MBK_p + CD}{K}. \quad (7)$$

де, K_n – коефіцієнт максимального розміру отриманих міжбанківських кредитів;

MBK_n – отримані міжбанківські кредити в загальній сумі залучених централізованих засобів;

K_p – коефіцієнт максимального розміру розміщених міжбанківських кредитів;

CD – термінові депозити, розміщені в інших банках;

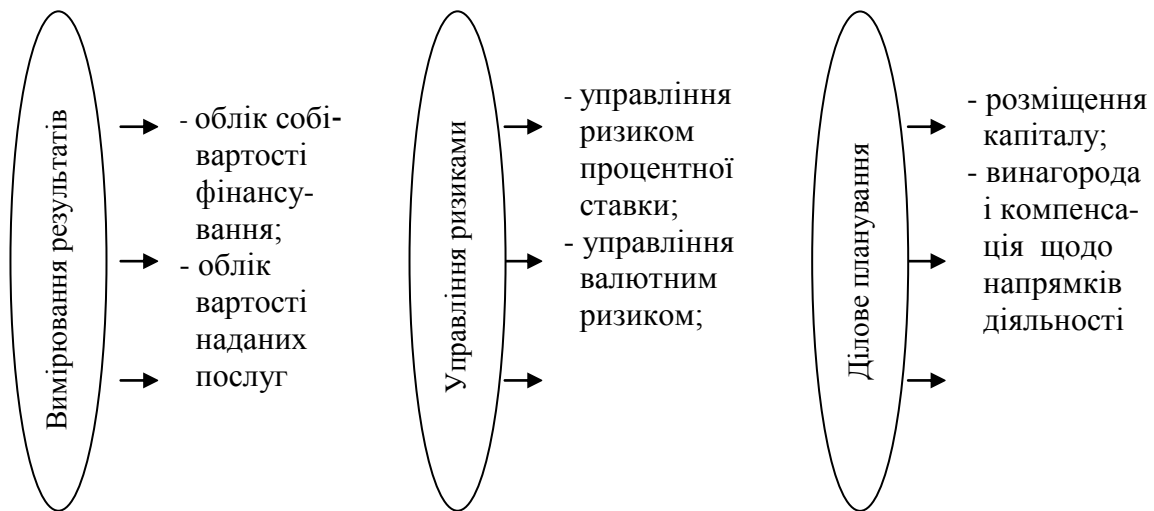
MBK_p – міжбанківські кредити, надані іншим банкам.

Для проведення більш масштабної оцінки економічної ефективності депозитної політики пропонуємо використовувати в процесі аналізу методичку трансфертного ціноутворення що набула широкого поширення в міжнародній практиці [106, с.72]. Механізм трансфертного ціноутворення є дієвим інструментом, який дозволяє визначити доцільність залучення тих або інших джерел фінансування, оскільки у зв'язку із зменшенням прибутковості більшості операцій, банки зацікавлені у використанні надійних механізмів контролю за вартістю пасивів. Ухвалюючи рішення про введення трансфертного ціноутворення дуже важливо визначити його цілі і завдання (рис. 1. 6).

Перевагою системи трансфертного ціноутворення є те, що встановлювані ціни враховують інтереси як залучаючих, так і розміщуючих підрозділів. Використання трансфертного ціноутворення припускає розрахунок середньої і граничної вартості фінансування фондів.

Головний недолік середньої вартості накопичених витрат – це те, що вона не містить інформації про можливу зміну в тій або іншій бік майбутніх процентних витрат. Використовувати середні витрати можна тільки тоді, коли впродовж всього періоду розрахунку процентні ставки залишаться на первинному рівні.

Завдання трансфертного ціноутворення

Рис. 1. 6. Цілі і завдання трансфертного ціноутворення [106, с.72]

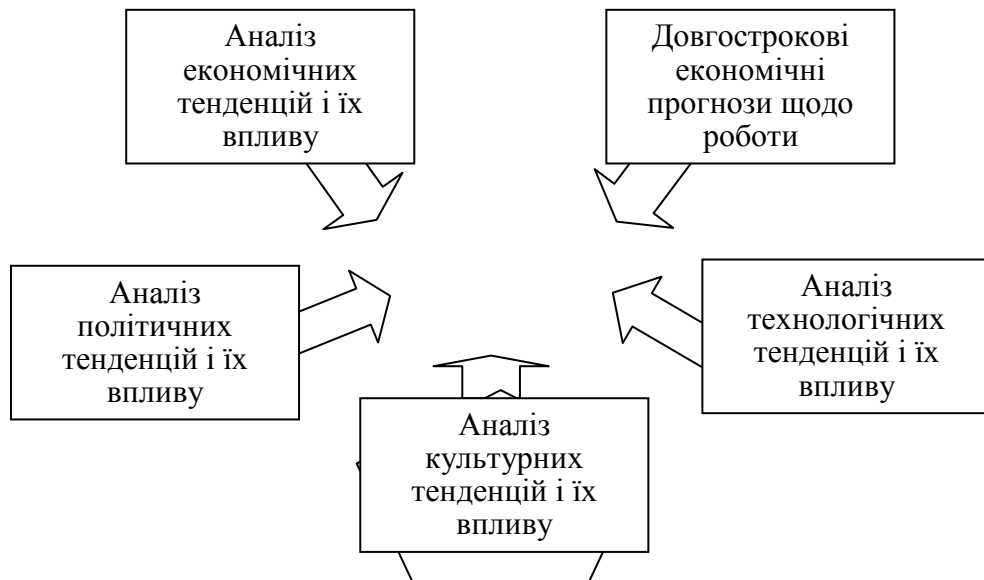
Гранична вартість фондів – це процентні та інші витрати, що сплачуються при придбанні додаткових інвестованих фондів. Оскільки ресурси банку залучаються з різних джерел, то вони матимуть свої власні граничні вартості, які залежатимуть від ринкових ставок, витрат на обробку і резервних вимог. Ці індивідуальні вартості потім підсумовуються і виводиться зважена гранична вартість всіх нових фондів.

Основним недоліком при визначенні граничної вартості є те, що на весь період планування необхідно точно передбачати процентні ставки.

Оцінюючи ефективність залучення ресурсів, важливим моментом є визначення диверсифікації і концентрації засобів на окремих рахунках з одночасним розрахунком їх достатності [101, с.124].

Проводити оцінку ефективності депозитної політики банку з точки зору сегментації депозитного портфеля за клієнтами, продуктами і ринками необхідно для того, щоб створити всі передумови, які сприятимуть зміні умов роботи банку, тобто приведуть у відповідність дії банку і потреби ринку. Оцінка ефективності депозитної політики банку за цим критерієм має включати наступні етапи: якісне дослідження; кількісне дослідження; складання профілю сегменту. Окрім

виробничих характеристик, існують показники макроекономічного порядку, які також необхідно брати до уваги при визначенні ефективності депозитної політики з позиції сегментації ринку [114, с.94]. Ці показники зображені на рис. 1. 7.

Рис. 1. 7. Макроекономічні показники, які впливають на депозитну політику

Формулюючи завдання депозитної політики і визначаючи її напрями метою банківської установи є не максимізація, а досягнення певного рівня прибутку, утримання певної частки ринку і певного рівня продажів. Початковим і достатньо важливим етапом у залученні банками депозитних ресурсів є прогнозування діяльності та аналіз залучених і розміщених ресурсів, а також розробка перспективного плану формування ресурсного потенціалу [29, с.44]. У будь-якому випадку формування депозитної політики банку і визначення напрямів залучення ресурсів мають проводитися за принципом: оптимальна структура розміщення при максимально можливих обсягах залучення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі аналізу наявних підходів вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення депозитів як економічної категорії, а також сучасної практики банківської діяльності, «банківські депозити» трактуються як сукупність усіх можливих видів та форм внесення грошових коштів суб'єктами економіки на банківські рахунки незалежно від суми, терміну та виду валюти для зберігання на відповідних умовах – повернення в кінці терміну зберігання і, як правило, з виплатою процентів.

Депозитна політика банку – це сукупність цільових орієнтирів депозитної діяльності банку, що визначають види, умови, обсяги та структуру депозитних операцій банку, поведінку банку під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також вибір найбільш ефективних способів їх досягнення, що підпорядковується загальним вимогам щодо діяльності банку, тобто поєднанню доходності, ліквідності й ризику. Депозитна політика банку визначає загальну стратегію, положення і обмеження в діяльності банку щодо здійснення депозитних операцій з клієнтами.

Визначення основних складових депозитної політики може служити основою для формування методологічних засад її розроблення у кожному банку, оскільки ці компоненти відображають всі головні аспекти організації депозитної діяльності, які мають бути врахованими при здійсненні відповідних операцій. На практиці у кожному банку така політика повинна охоплювати два такі напрями: по-перше – це формування змісту самої депозитної політики, а по-друге, вона повинна містити конкретні організаційно-управлінські заходи, спрямовані на її реалізацію. Вихідними моментами для реалізації обидвох напрямів є цілі і завдання депозитної політики, а також її елементи, визначені відповідно до загальної мети діяльності банку як ринкової фірми, що отримує відображення у належному рівні прибутковості та ліквідності як основних критеріїв функціонування банківської установи.

При розробці оптимальної депозитної політики банку необхідно враховувати такі принципи: максимізація прибутку; забезпечення стійкості ресурсної бази, рівня ліквідності та диверсифікації банківських ресурсів з метою мінімізації ризику; гнучкість асортиментної і цінової політики та пристосування окремих параметрів збуту депозитних продуктів до вимог клієнтів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ

2.1. Аналіз діяльності банків на депозитному ринку

Для формування в Україні ефективної ринкової економіки, спроможної на рівних конкурувати з європейськими країнами, потрібна сильна банківська система, яка здатна вирішувати власні питання і стимулювати розвиток реального сектора економіки. А для цього необхідно перейняти європейські стандарти і підходи до роботи. Призначення банківської системи в ринковій економіці полягає в забезпеченні безперервного, збалансованого і стабільного обігу грошей на макро- і мікрорівні відповідно до потреб та інтересів усіх суб'єктів процесу розширеного відтворення. Через регулювання грошового обороту банківська система має змогу ефективно впливати на всі стадії суспільного життя.

Зазначимо, що банківська система пройшла досить складний шлях свого розвитку, який можна поділити на декілька етапів:

1 етап – 1991–1995 роки – характеризується стрімким збільшенням кількості банківських інститутів в країні, а також низьким рівнем керованості процесом формування банківської системи.

2 етап – 1996–1998 роки (до фінансової кризи) – відносна стабілізація банківської системи, її фінансове оздоровлення через підвищення обсягів капіталізації.

3 етап – 1998 (після фінансової кризи)-2000 роки – розбудова банківської системи в умовах подолання фінансової кризи; знецінення капіталу банківської системи, зниження рівня її прибутковості.

4 етап – 2001–2007– якісне піднесення банківської системи, зростання основних параметрів її діяльності.

5 етап – 2008 р. – по даний час – даний етап характеризується невисоким рівнем надходжень від погашення активів, нестабільністю економіки.

Основними характеристиками першого етапу (1991–1995 років) розвитку банківської системи України стали:

- низькі вимоги до обсягів банківського капіталу;
- поступлива ліцензійна політика;
- ліберальна політика НБУ;
- економічна криза в країні;
- відсутність достатньої законодавчої бази.

Слід відзначити, що позитивною рисою першого етапу розвитку банківської системи є рух від повної монополізації банківської справи в руках держави до створення системи приватних комерційних банків, серед яких переважають відкриті акціонерні товариства. На 1995 рік серед діючих 230 банків 2 були державними (Ощадний та Укресімбанк), 169 акціонерних товариств (119 відкритих та 50 закритих) і 59 товариств з обмеженою відповідальністю. За даним критерієм структура банківської системи вже на першому етапі становлення набула ринкових ознак, за яких перший рівень – центральний банк – перебуває під контролем держави, а другий – комерційні банки – під контролем приватних осіб, як резидентів так і нерезидентів. Проте механічний та стихійний характер формування банківської системи привів до того, що наприкінці 1993 року колишні державні банки почали контролювати більше 90% ринку банківських послуг в країні, а 95% капіталу банківської системи сконцентрувалося в Києві [104].

Згодом, коли недостатній економічний потенціал банків став негативно позначатися на ефективності їхньої роботи, держава посилила вимоги щодо обсягів власного капіталу. Постанова Верховної Ради України від 01.02.1996 року про введення в дію закону України «Про внесення змін до закону України «Про банки і банківську діяльність» зобов'язала діючі комерційні банки збільшити власні статутні капітали. НБУ посилив ліцензійні вимоги та нормативи, вніс зміни до процедури ліцензування банків, більш чітко визначив умови ліцензування. Так, прийнятими положеннями Національного банку України “Про порядок ліцензування банків в Україні” та “Про порядок створення і реєстрації комерційних банків” (1996 р.) були введені в дію вимоги щодо розміру власних коштів банку в залежності від кількості дозволених йому операцій; встановленні

коефіцієнти співвідношення між розмірами статутного фонду і залучених коштів банку. Для отримання ліцензії на проведення банківських операцій передбачалося надання банком бізнес-плану на наступні три роки тощо. Погіршення фінансового стану групи комерційних банків спонукало банківський нагляд активізувати діяльність по фінансовому оздоровленню та ліквідації банків, що сприяло хвилі ліквідації та банкрутств окремих банківських установ. Згодом, з метою підвищення рівня капіталізації була прийнята Постанова Верховної Ради, яка зобов'язала банки протягом 1996-1998 років наростити власний капітал із 100 тис. ЕКЮ до 1млн. ЕКЮ. Виконуючи відповідну вимогу, за 1996 рік комерційні банки збільшили власний капітал до 3 156 млн. грн., що майже в 2 рази більше, ніж на попередній період. Загалом, за період 1996-1998 років власний капітал було збільшено в 3,9 рази [104]. На жаль, збільшення капіталу у гривні не завжди було адекватно його збільшенню в перерахунку на стабільну валюту.

Разом з тим вдале проведення грошової реформи, подолання гіперінфляції, в кінцевому підсумку стабілізувало процеси створення комерційних банків в Україні. В результаті наступає другий етап відносної стабілізації банківської системи, який проходив в умовах покращання економічної ситуації. Для цього етапу характерно:

- підвищення ліцензійних вимог до банківських установ;
- впровадження системи регулювання діяльності банків, контролю за ризиками на підставі дотримання обов'язкових економічних нормативів;
- активізація процесів ліквідації та фінансового оздоровлення банків (протягом відповідного етапу було ліквідовано у зв'язку з порушенням банківського законодавства 21 банк);
- покращення економічної ситуації в країні – подолання гіперінфляції, припинення спаду виробництва валового внутрішнього продукту.

Третій етап розвитку банківської системи України (1998-2000 рр.) основним чином визначився заходами подолання фінансової кризи, зокрема, посиленням вимог щодо фінансової стабільності банків. У травні 1998 року вийшла постанова Правління НБУ № 181, яка визначила новий порядок видачі

комерційним банкам ліцензії на здійснення банківських операцій. Обов'язковому ліцензуванню стали підлягати 30 банківських операцій, тобто практично усі, що надавалися в Україні. Також НБУ з метою зниження банківських ризиків запровадив обов'язкове резервування під активні операції банків.

Найбільш характерною рисою третього етапу розвитку банківської системи стали значні втрати капіталу українських банків в період девальвації гривні у 1998 році.

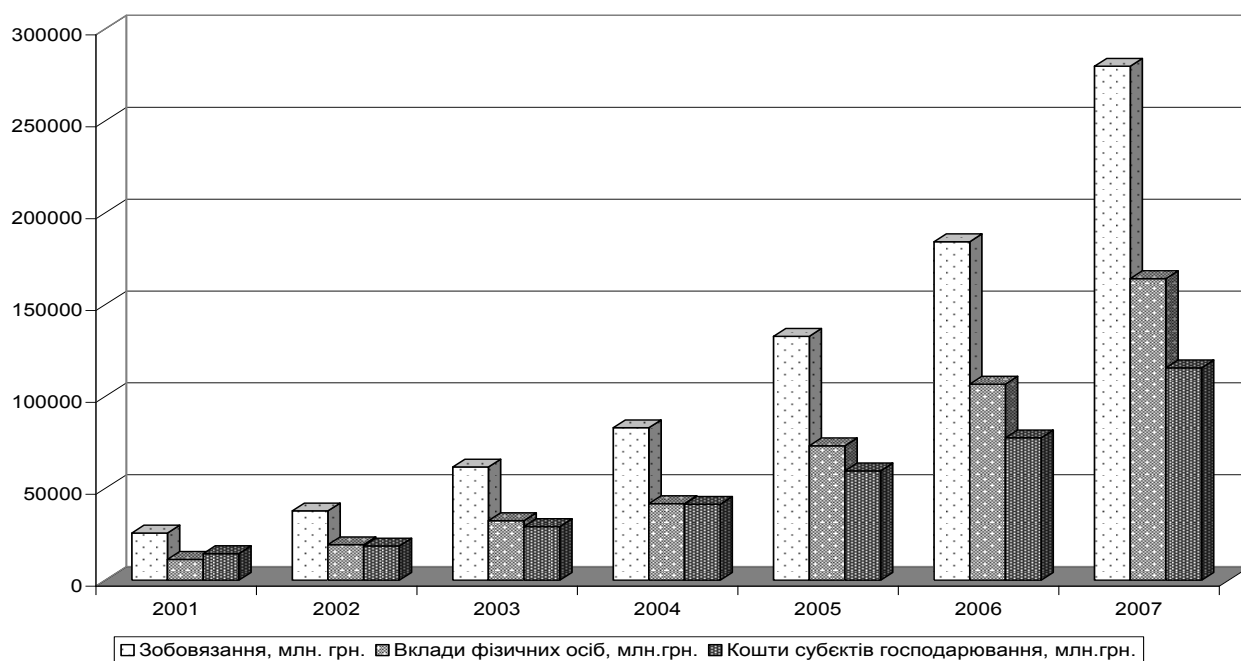
Крім втрат від інфляції та девальвації, слабка капіталізація комерційних банків пов'язана також із проблемою низької концентрації банківського капіталу. Це виявляється у порівняно значній кількості банківських установ у країні і невеликій стосовно цієї кількості капітальної бази, яка на них припадає. Протягом 1996-1999 років, відстежується тенденція до зростання розмірів сплаченого статутного капіталу комерційними банками України, основна частина якого концентрується у середніх та малих банківських установах, а протягом 2000-2002 років переважно в групі середніх банків. Отже, в структурі банківського сектору за період 1998-2000 років переважають середні та малі банківські установи. Близько 86,9% загальної кількості комерційних банків в Україні – це дрібні і середні банки з капіталом, який не перевищує 50 млн. грн. Банки мають досить ризикові активи – проблемні кредити у 2000 році посідали 11,4% загального обсягу кредитного портфеля банків.

Четвертий етап розвитку банківської системи України (2001–2007 рр.), визначається сприятливими макроекономічними умовами економічного зростання, помірної інфляції, стабілізації національної грошової одиниці та валютного курсу. НБУ посилив вимоги до мінімального розміру статутного капіталу банків через Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків в Україні, яку затверджено постановою Правління НБУ від 28.08.01 р. №368. Так, вимоги до мінімального розміру статутного капіталу підвищуються до 1 млн. євро, 5 млн. євро, 10 млн. євро в залежності від категорії банку. Крім цього в сфері регулювання банківської діяльності відбувається переорієнтація на банківський нагляд на основі контролю за ризиками.

Що стосується, сфери діяльності вітчизняних банків, то усі вони, намагаючись відповідно до власних можливостей максимально, диверсифікували свою діяльність, пропонуючи комплексне банківське обслуговування та здійснюючи різноманітні операції передбачені законодавством.

Якщо на перших трьох етапах функціонування банківської системи, банки пропонували своїм клієнтам щонайбільше два десятки видів послуг, то з 2001 року кількість банківських операцій і послуг перевищує сотню і великий вітчизняний банк надає близько 170 різноманітних банківських послуг у розрахунковій, кредитній та інших сферах обслуговування [121].

Якщо оцінювати загальний стан зобов'язань банківської системи, то упродовж четвертого етапу зберігалася стійка тенденція до зростання їх обсягів, складових елементів, поліпшення якості та стабільності (рис.2.1).

Рис. 2.1. Динаміка зобов'язань банківської системи України за 2001–2007 рр. [108]

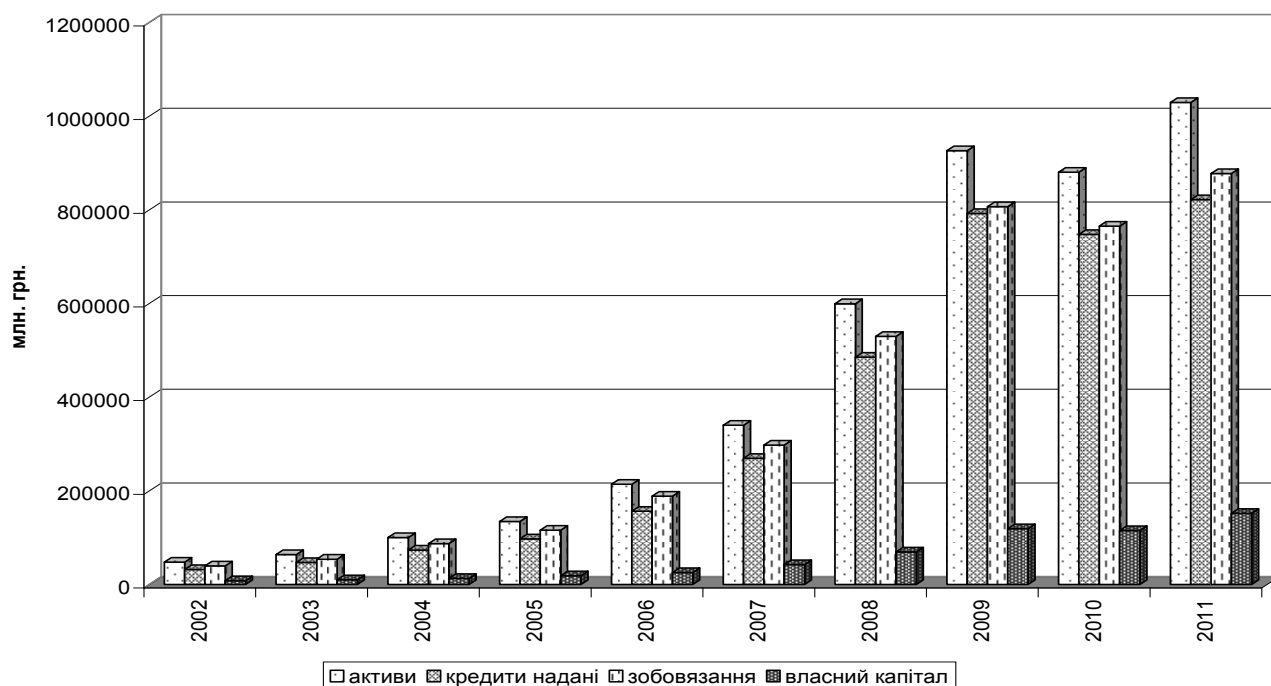
Структура залучених ресурсів комерційних банків є загальноприйнятою та сформована наступним чином: вклади суб'єктів господарювання на поточних та депозитних рахунках, залишки на поточних та депозитних рахунках фізичних осіб, заборгованість перед банками по строковим вкладом, кошти банків на лоро-рахунках, кошти отримані від НБУ, заборгованість перед бюджетними

установами, загальна сума цінних паперів власного боргу, інші зобов'язання банків.

Як і загальна сума зобов'язань, кожна складова їх структури має сталу тенденцію до зростання. Особливо слід відмітити реальний приріст коштів населення у банківські вклади – у 2002 році порівняно із 1999 роком він становив 212% [104]. Вклади населення залишалися одним із основних джерел формування ресурсної бази банків.

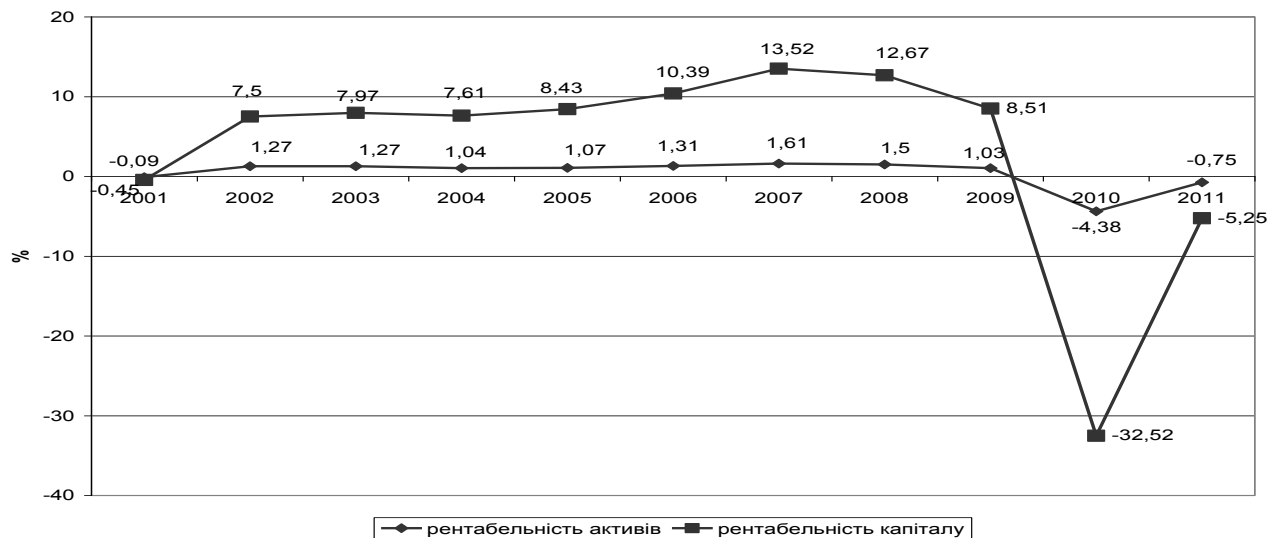
П'ятий етап розвитку банківської системи України (2008р по даний час) характеризується значним впливом світової фінансової кризи, внаслідок якої погіршився фінансовий стан позичальників, відбувся значний відплив коштів з банків, знизилась ліквідність банківської системи, дефіцит іноземної валюти, що негативно вплинуло на фінансову стійкість банківської системи.

Аналізуючи основні показники банківської діяльності, слід відзначити, що активи, зобов'язання, власний капітал, надані кредити досягли свого піку в 2008 р., протягом 2010 р. простежувалося їх зниження, що обумовлюється впливом світовою фінансовою кризою. Протягом 2011 р. помітним є підвищення показників, що характеризує позитивну динаміку (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Основні показники діяльності банків в 2001–2011 рр. [104]

Рентабельність активів та капіталу в період з 2000 по 2009 р. була позитивною, тільки в 2009 р. стала негативною – рентабельність капіталу біля – 32%, рентабельність активів приблизно – 5%, станом на 01.10.2011 р. відповідно – -0,75% та -5,25% (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Рентабельність активів та капіталу банків в 2001–2009 рр., [104]

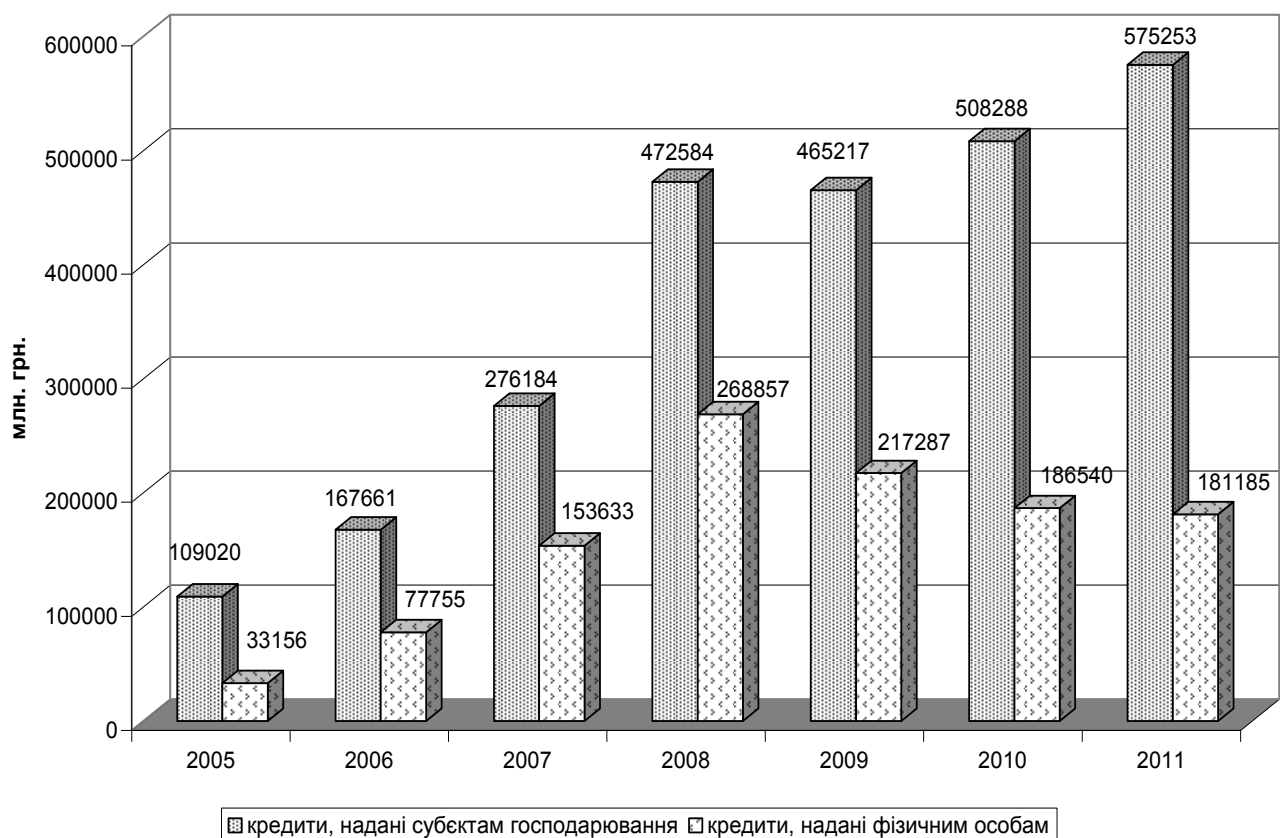
Відповідно розширення ресурсної бази та забезпечення її стабільності залишається актуальною проблемою для банківської системи. Щоб поліпшити свою діяльність, кожний банк повинен постійно підтримувати необхідне співвідношення між власними й залученими коштами, вживати заходів щодо розширення обсягів залучених коштів, передусім довгострокових зобов'язань юридичних і фізичних осіб. Адже від цих заходів залежать обсяги та якість проведення активних операцій банківської системи.

За 2010 р. загальні активи банківської системи становили 1090248 млн. грн.. На 01.01.2011 року структура активів банківської системи мала наступний вигляд: готівкові кошти, банківські метали становили 26749 млн. грн. (2,5% від суми загальних активів); кошти в НБУ – 26190 млн. грн. (2,4%); залишки коштів на коррахунках, що відкриті в інших банках – 67596 млн. грн. (6,2%); кредитний портфель – 755030 млн. грн. (69,3%); вкладення в цінні папери – 83559 млн. грн. (7,7%) [104].

За станом на 01.10.2011 активи банків України зросли на 9,5% і становили

1 031,7 млрд. грн., загальні активи – 1 193,6 млрд. грн. Структура загальних активів банків така: готівкові кошти, банківські метали та кошти в Національному банку України – 4,6%; кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках, – 6,1%; кредитні операції – 68,7%; вкладення в цінні папери – 6,8%; дебіторська заборгованість – 3,9%; основні засоби та нематеріальні активи – 4,4%; нараховані доходи до отримання – 4,5%; інші активи – 1,0% [104].

Серед активних операцій, які здійснює банківська система України, найбільша питома вага належить кредитній діяльності, обсяги якої займають найбільшу частину всіх активів – 68,7% від суми загальних активів по системі комерційних банків. Це свідчить про те, що основним напрямом діяльності комерційних банків України є кредитування. В структурі кредитного портфеля комерційних банків України на 1.10.2011 рік найбільшу питому вагу займають кредити надані суб'єктам господарювання. Вони становлять 67,3% від загального обсягу. Кредити, надані фізичним особам – 24,7% (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка кредитів наданих суб'єктам господарювання та фізичним особам [104]

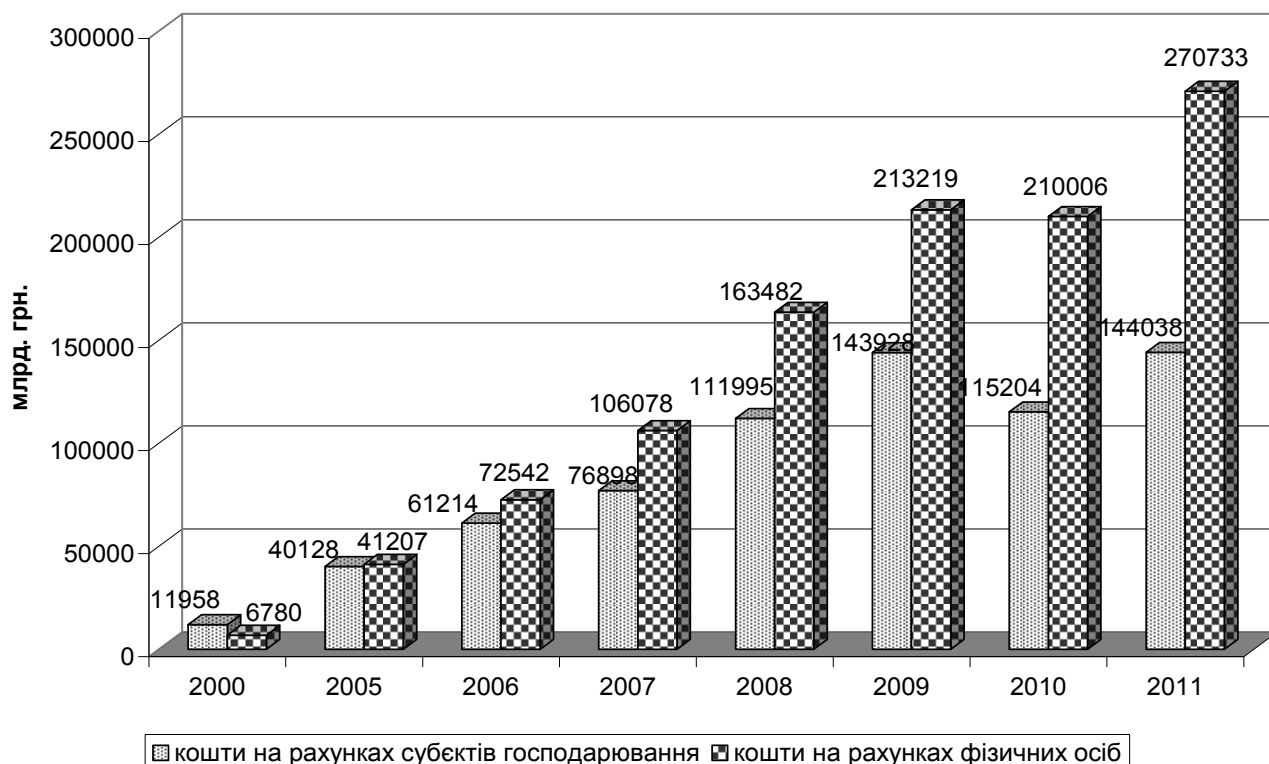
Станом на 01.01.2011 р. кредитний портфель становив 755030 млн. грн., у тому числі кредити надані суб'єктам господарювання – 508288 млн. грн. (67,3%), кредити фізичним особам – 186540 млн. грн. (24,7%). Основною причиною зниження кредитування, було зменшення ресурсної бази банків внаслідок продовження відпливу коштів з банківської системи та обмеженого доступу до зовнішнього фінансування. Однак, станом на 01.10.2011 р. помітним є підвищення деяких показників. Так, кредитний портфель банківських установ збільшився і становив 821685 млн. грн., у тому числі кредити надані суб'єктам господарювання – 575253 млн. грн., а кредити, надані фізичним особам знизились і становили 181185 млн. грн.. Збільшення загального обсягу кредитних вкладень відбулося завдяки активізації корпоративного кредитування. Цьому сприяло покращення надійності суб'єктів господарювання з огляду на покращення їх фінансового стану.

Щоб у подальшому поліпшити свою діяльність, банки повинні постійно вживати заходів щодо збільшення обсягів залучених коштів (передусім – довгострокових зобов'язань юридичних і фізичних осіб), підтримання на прийнятному рівні показників ліквідності (чого можна досягти шляхом узгодження строків залучених коштів і вкладень), забезпечення оптимального співвідношення між власними та залученими коштами, що сприятиме зменшенню витрат і підвищенню прибутковості діяльності, а отже вести виважену депозитну політику. Оптимізація депозитної політики – непросте завдання, при його вирішенні необхідно врахувати інтереси економіки, клієнта та персоналу банку. Ймовірність того, що їх інтереси будуть цілком співпадати мала, тому оптимальна політика має на меті перш за все узгодити їх. Реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків на практиці безпосередньо пов'язана з необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій з населенням.

Особлива роль у збільшенні ресурсної бази банківських установ відводиться депозитній політиці, особливо в умовах обмеженого доступу до ресурсів на світових фінансових ринках. Обсяги коштів на рахунках суб'єктів

господарювання та фізичних осіб відображено на рисунку 2.5.

Рис. 2.5. Зобов'язання банків України за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб [104]

Ми бачимо, якщо у кінці 2000 р. серед депозитів переважали рахунки суб'єктів господарювання, але з кінця 2005 р. структура депозитної бази банків змінюється на користь коштів на рахунках фізичних осіб. Їх частка в сукупних депозитах за 2001 – 2008 рр. зросла з 36,2% до 57,9%, або на 21,7 процентних пунктів (в абсолютному вимірі на 99935 млн. грн.). За 2001 – 2008 рр. кошти, що надійшли від фізичних осіб, збільшились у 15 разів, а кошти від суб'єктів господарювання збільшились у 6 разів. Однак за 2009 рік помітним є тенденція до суттєвого зниження структури депозитної бази як на рахунках суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб. Таке зменшення відбулося під впливом світової фінансової кризи, недовірою до банківської системи. Відтік депозитів з банківських рахунків та поглиблення розриву ліквідності пояснюється низкою факторів, до яких відносимо:

- низький рівень поінформованості населення про причини світової фінансової кризи та поширення паніки;

- збільшення обсягу заборгованості українських банків перед західними фінансовими установами у зв'язку з девальвацією гривні;
- зниження обсягів міжбанківського кредитування у зв'язку з дефіцитом фінансових ресурсів;
- дефіцит іноземної валюти в країні, що поглиблює проблему проведення розрахунків за зовнішніми боргами банків.

Однак, за 2010 р. депозити фізичних осіб збільшились у 1,2 рази – до 270733 млрд. грн.. Їх приріст у національній валюті (на 5,7%) більш ніж удвічі перевищував аналогічний показник за коштами в іноземній валюті (2,4%), що свідчить про підвищення довіри до гривні. Сукупний обсяг зобов'язань банківських установ з початку 2011 р. зріс на 9,1% і станом на 01.10.2011 р. складав 877304 млн. грн.. Випереджаючі темпи зростання показує обсяг залучених коштів суб'єктів господарювання і становив 170654 млн. грн., обсяг залучених коштів фізичних осіб – 300327 млн. грн..

Важливим аспектом формування депозитних ресурсів банку є встановлення оптимальної структури депозитів за термінами вкладу та категоріями вкладників. Дані, офіційно оприлюднені НБУ, свідчать, що в структурі депозитів юридичних осіб основну частку становлять кошти до запитання, що пов'язано з обслуговуванням поточних рахунків у результаті їх операційної діяльності (табл. 2.1).

Дані табл. 2.1 підтверджують, що у 2004 році частка коштів до запитання в структурі депозитів юридичних осіб становила 61,7%, проте спостерігається стабільна тенденція до її скорочення (56,2% у 2005 р., 51,0% у 2006-му, 51,6% у 2007-му, 49,0% у 2008-му), хоча в динаміці абсолютна величина даного показника збільшилась у 2009 проти 2004-го в 2,6 рази. З 2010 року помітним є збільшення частки коштів до запитання і становила 61,6%, у 2011 р. – 60,1%.

Позитивною тенденцією розвитку ринку депозитів є зростання питомої ваги строкових депозитів у структурі депозитів юридичних осіб з 38,3% у 2004 р. до 51,0% у 2008-му. Проте у 2009 році питома вага їх знизилась до 43,8 %, у 2010 р. – 38,4%, у 2011 р. – 39,9%. Співвідношення коштів до запитання та строкових

депозитів фізичних осіб має інші тенденції розвитку.

Таблиця 2.1

Депозитна база банків України за 2004-2011 рр.[104] (на кінець періоду)

Показник	2005			2006			2007			2008			2009			2010			2011		
	млн. грн.		%	млн. грн.		%	млн. грн.		%	млн. грн.		%	млн. грн.		%	млн. грн.		%	млн. грн.		%
Кошти суб'єктів господарювання, всього у т. ч.	61214		100	76898		100	111995		100	143928		100	115204		100	144038		100	186213		100
строкові кошти	26807		43,8	37675		49,0	54189		48,4	73352		51,0	50511		43,8	55276		38,4	74239		39,9
Кошти до запитання	34407		56,2	39223		51,0	57806		51,6	70576		49,0	64692		56,2	88762		61,6	111974		60,1
Кошти фізичних осіб, всього у т. ч.	72542		100	106078		100	163482		100	213219		100	210006		100	270733		100	306205		100
строкові кошти	55257		76,2	81850		77,1	125625		76,8	175142		82,1	155201		73,9	206630		76,3	237438		77,5
Кошти до запитання	17285		23,8	24228		22,9	37857		23,2	38077		17,9	54805		26,1	64103		23,7	68767		22,5

Так, якщо в структурі депозитів юридичних осіб основна частка депозитів – це кошти до запитання, то в депозитах фізичних осіб – це строкові депозити. Їх питома вага в структурі депозитів фізичних осіб у 2004 р. становила 80,6%, у 2005-му – 76,2%, у 2006-му – 77,1%, у 2007-му – 76,8%, у 2008-му – 82,1% , у 2009 – 73,9 % , 76,3% у 2010 р. та 77,5% у 2011 р. Зниження даного показника спостерігається у 2009 р.

Важливе місце в процесі вибору джерел формування та напрямів розміщення ресурсної бази для банків поряд з іншими факторами займає ціна банківських ресурсів, матеріальним вираженням якої є процентна ставка. Розглядаючи роль, місце та функціональне призначення процентних ставок виокремлюють чотири основні моменти, через які розкривається їх суть, вони: є автоматичними регуляторами оптимального розподілу кредитних ресурсів, що забезпечують приплив коштів у найприбутковіші напрями діяльності;

збалансовують попит і пропозицію на всіх сегментах фінансового ринку й забезпечують їх рівновагу; виконують роль інформаційних сигналів для прийняття рішень у сфері заощаджень, інвестицій і фінансування; слугують ключовими компонентами економічної політики держави – з одного боку, відіграють роль інформаційних сигналів для прийняття рішень у сфері державного регулювання, з другого – є каналами впливу на процес економічного розвитку. Зазначаючи зміни у результаті дії факторів макросередовища, процентні ставки суттєво впливають на інтенсивність переміщення капіталу між різними сферами економіки. Характер руху та швидкість змін процентних ставок залежать від конкретних макроекономічних умов: у сприятливих і стійких макроекономічних умовах вони стабільні або поступово знижуються, в умовах економічної чи політичної нестабільності мають тенденцію до підвищення.

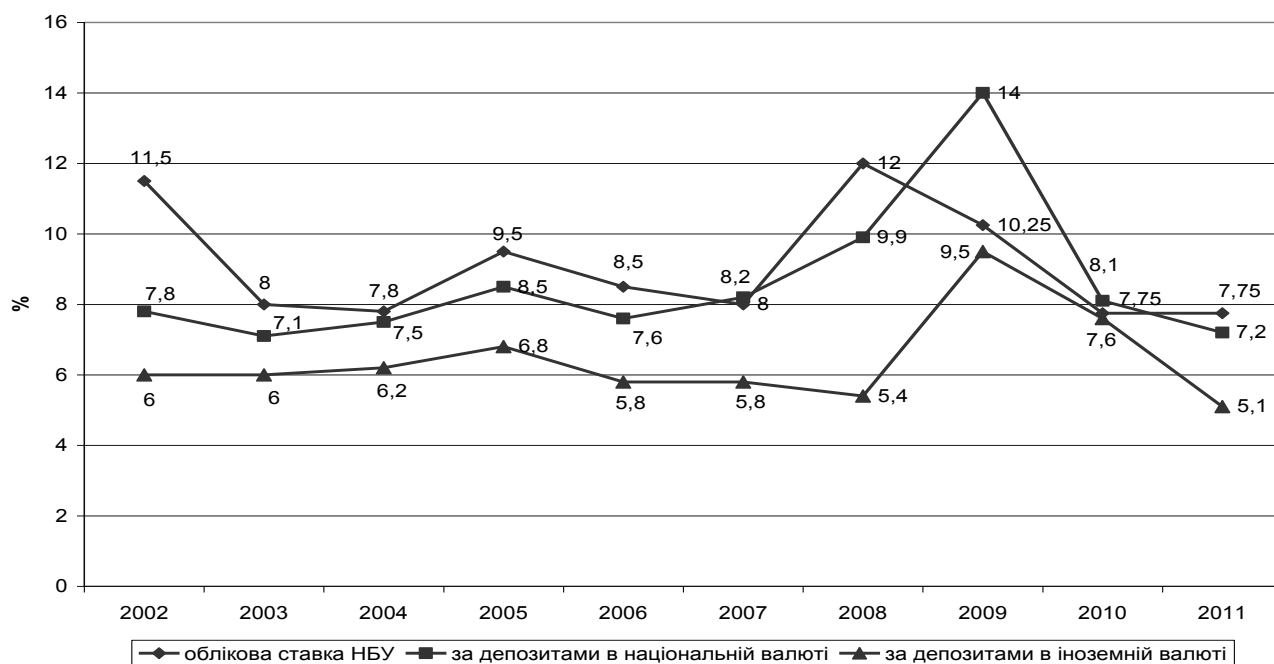
Процентна політика банку щодо депозитних операцій повинна відповідати двом основним вимогам:

- рівень процентної ставки по депозитах повинен бути досить привабливим для потенційних вкладників, щоб забезпечувати банку переваги у конкурентній боротьбі.
- рівень процентної ставки не повинен різко перевищувати середньогалузевий рівень. Пропонуючи вкладникам завищені відсотки, банк повинен буде компенсувати витрати за рахунок підвищення цін на інші послуги, що може зробити їх неконкурентоспроможними.

Таким чином, договірним шляхом банки передбачають своє право одностороннього вирішення питання щодо зміни процентної ставки за депозитами, наприклад, при зміні облікової ставки НБУ. Використання облікової ставки як орієнтиру при формуванні ставок за депозитними рахунками є цілком обґрунтованим. Динаміка зміни процентних ставок банків України депозитами в національній та іноземній валюті за 2002-2011 рр. наведена на рис. 2.6.

Величина процентних ставок за депозитами у 2002 році становила 7,8%, у 2003-му знизилась до 7,1% і впродовж 2003-2006 рр. коливалася в межах 8%, у 2007 році зросла до 8,2%. В іноземній валюті процентні ставки за депозитами

становили у 2002-2003 рр. 6%, у 2004-му – 6,2%, у 2005-му – 6,8%, у 2006-2007рр. –5,8%.

Рис. 2.6. Динаміка зміни процентних ставок банків за депозитами в національній та іноземній валюті за 2002-2011 роки [104]

Слід відмітити суттєве зростання процентних ставок за депозитами у 2008 році у національній валюті. У 2008 році проти 2007-го процентна ставка за депозитами зросла з 8,2% до 9,9%; за депозитами в іноземній валюті знизилася з 5,8 до 5,4%. Якщо на початку 2010 року з метою запобігання відпливу депозитів їх вартість підвищувалася, то з квітня 2010 року в умовах зростання депозитної бази процентні ставки за ними постійно зменшувались. У цілому за 2010 рік вартість депозитів знизилася на 4,4 процентного пункту – до 7,6% річних, з них у національній валюті – на 5,7 процентного пункту. Протягом 2011 р. середньозважена процентна ставка за депозитами у національній валюті хоча й підвищувалася в серпні-вересні (збільшилася з 6,3% у липні до 7,2% у вересні), проте залишалася нижчою порівняно з рівнем грудня 2010 року (8,1%), а в іноземній валюті знизилася до 5,1%.

Таким чином, розвиток депозитних операцій банків повинен відігравати вирішальну роль у формуванні ресурсів для довгострокового кредитування економіки країни.

2.2. Оцінка факторів впливу на процес формування банками депозитної бази

Банківська діяльність являє собою комплекс взаємопов'язаних фінансових процесів, які знаходяться під впливом численних факторів – внутрішніх та зовнішніх, які визначають рівень прибутковості банківської установи. Перші фактори прямо залежать від організації роботи банку, другі – від зовнішніх умов. Таким поділом доцільно керуватися, моделюючи фінансово-господарську діяльність банку, зокрема, операції з депозитами, здійснюючи комплексний пошук резервів для підвищення ефективності роботи банку та максимізації його прибутку [28, с.97].

Вирішальне значення для підтримання прибутковості банку на належному рівні має забезпечення взаємозв'язку між управлінням активами і пасивами. Окрім цього необхідно враховувати те, що прагнення збільшити прибуток та необхідність вести конкурентну боротьбу в галузі банківських послуг веде до зростання ризику. Їх подоланню сприяє дотримання нормативів ліквідності, спроможність банку формувати обов'язкові резерви на випадок дефіциту платіжних ресурсів та резерви власного капіталу для відшкодування невинуватого ризику активних операцій, зокрема за депозитними операціями.

Важливою передумовою якісних перетворень у вітчизняній економіці має стати динамічне становлення фінансового ринку, до якого належить і ринок заощаджень населення.

Очевидним є те, що різні групи населення в залежності від віку, соціального та матеріального становища керуються різними мотивами приймаючи рішення щодо заощаджень. Отже, відмінності у мотивах логічно зумовлюють відмінності у моделях поведінки вкладників та їхню реакцію на зміни тих чи інших чинників. Окрім мотивів, які спонукають домогосподарства заощаджувати є ще ряд факторів, які здійснюють безпосередній вплив на процес формування заощаджень. Їх можна умовно розподілити на 5 груп [109, с. 32].

Основним фактором першої групи є державна політика, спрямована на забезпечення політичної стабільності та сталого розвитку національної економіки,

запобігання кризових ситуацій, сприяння розвитку підприємництва.

Фактори другої групи пов'язані з динамікою основних економічних показників – рівнем інфляції, процентних ставок, безробіття тощо – а також з економічним розвитком регіонів, їх інфраструктури.

Третя група факторів стосується розвитку банківської системи та системи кредитно-фінансових інститутів.

Четверта – довіри до комерційних банків та інших кредитно-фінансових інститутів, ступеня проінформованості населення про їхню діяльність.

П'ята група факторів визначається демографічною ситуацією в країні. Практика доводить, рівень національних заощаджень вищий там, де більша питома вага молоді.

Заощадження, особливо зроблені населенням, можуть бути і немотивованими. Але, це не означає, що немає причин для їх утворення. Ними, зокрема, можуть бути невідповідність між платоспроможним попитом населення на товари і послуги, з одного боку, та обсягами їх виробництва – з другого; швидке зростання доходів, коли можливості для розширення споживання ще не привели до виникнення нових потреб; прагнення окремих громадян до нагромадження заради нагромадження; отримання окремими фірмами й групами населення доходів від тіньового бізнесу [82, с.85].

Визнання мотивів рушійною силою заощаджувального процесу на рівні окремого домогосподарства, дає підстави робити висновок, що заощадження це не випадковість, яка сталася внаслідок перевищення грошових доходів над видатками в процесі формування сімейного бюджету, а це є факт усвідомленої відмови від поточного споживання. На макроекономічному рівні немає підстав вишукувати додаткові мотиви заощаджень, відмінні від тих, якими вже керуються домогосподарства. Підпорядкованість мотиваційній поведінці існує в межах окремих економічних суб'єктів – окремого працівника, виробничого колективу, домогосподарства. Тому в суспільстві загалом заощадження населення є сумарним наслідком мотиваційних зусиль окремих домогосподарств. На даному етапі розвитку, держава тільки одним способом може вплинути на зростання

заощаджень населення – створення сприятливих умов для повнішої реалізації мотивованого обмеження поточного споживання окремими домогосподарствами.

Суспільне призначення та роль заощаджень населення більш повно можна охарактеризувати сформулювавши основні макроекономічні цілі:

1. Зростання заощаджень населення – стимул задля збільшення продуктивності суспільної праці. Накопичення заощаджень означає появу ще однієї форми багатства, яка не пов'язана із споживчими потребами в конкретний період часу. Із появою накопичених грошових ресурсів потреби людей урізноманітнюються, що посилює мотивацію до збільшення продуктивності праці.

2. Заощадження домогосподарств – головне джерело грошових ресурсів на фінансовому ринку. Забезпечення цієї мети тягне за собою цілий ряд позитивних наслідків:

- формування ресурсної бази банків та їх фінансових посередників;
- створення здорової конкуренції на ринку фінансових ресурсів;
- забезпечення приросту чистих інвестицій у реальному секторі економіки для забезпечення фінансових потреб господарюючих суб'єктів.

Основою для утворення грошових заощаджень є чисті грошові доходи населення, які визначають як різницю між валовими заощадженнями та обов'язковими платежами та зборами. Різниця між чистими грошовими доходами та поточними витратами є грошовими заощадженнями населення.

Існують дві групи чинників, які чинять безпосередній вплив на формування грошових заощаджень населення: формування доходів населення та формування витрат населення. На формування грошових запасів населення та визначення можливих потенційних меж заощаджень головним чином впливає зростання реальних грошових доходів населення. Витрачання всіх своїх коштів на поточне споживання, зменшення можливості розміщення їх у банківських установах свідчить про зменшення реальних грошових доходів населення.

Важливим фактором впливу на депозитну діяльність банку є розвиток окремих галузей економіки, що визначає спрямованість депозитної політики з

урахуванням стану і перспектив розвитку окремих сфер економічної діяльності та ймовірності залучення коштів на депозити від підприємств тих чи інших галузей. Цілком очевидно, що можливість формування депозитної бази залежить від прибутковості діяльності тих підприємств та наявності у них вільних власних коштів. Таким чином фінансовий стан цілих галузей економіки може бути прийнятий у якості відправної точки щодо вибору не лише депозитної, але й кредитної та інвестиційної політики банку.

Необхідно зауважити, що спад виробництва у багатьох галузях економіки, який спостерігається, суттєво обмежує можливості підприємницьких структур щодо користування депозитними послугами банків.

Рівень інфляції і наявність інфляційних очікувань є важливим фактором формування стратегічних напрямів депозитної політики – перш за все в плані оцінки строкості залучення коштів при здійсненні банками депозитних операцій. Спотворення економічних розрахунків, невизначеність перспектив розвитку та майбутньої динаміки цін істотно підсилюють ризики, пов'язані із здійсненням депозитних та кредитних операцій. Відтак інфляційні процеси суттєво звужують ресурсну базу для кредитних операцій, що пов'язано із скороченням заощаджень населення і підприємств у зв'язку із невиконаністю розміщення коштів на депозитних рахунках, рівень доходності яких в умовах високих темпів інфляції не може компенсувати відповідне зростання цін. Інструментом нагромадження для населення в таких умовах стає готівкова іноземна валюта, а підприємства більш активно займаються бартерними операціями, збільшуючи таким чином бартерну заборгованість.

До факторів внутрішнього впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку відносять:

- асортимент депозитних продуктів;
- наявність філійної мережі;
- спеціалізація банку і склад його клієнтів;
- рівень кваліфікації персоналу.

Асортимент депозитних продуктів установи банку є вирішальним

моментом для планування стратегічних напрямів депозитної діяльності банку, оскільки саме від нього залежить можливість установи банку залучати кошти фізичних та юридичних осіб на депозити. Виходячи з цього, визначення стратегічних напрямів депозитної політики банку вимагає розробки адекватних заходів із розвитку і вдосконалення депозитних операцій, що мають забезпечувати залучення необхідного обсягу коштів для здійснення банком активних операцій. Практичне вирішення цього завдання пов'язане насамперед із вирішенням проблеми нарощування різних видів депозитів усіх можливих категорій вкладників.

Вирішення даної проблеми повинно ґрунтуватися на пропозиції потенційним вкладникам ширшого асортименту високоякісних депозитних послуг з розміщення коштів та управління ними із застосуванням нової техніки і технології ведення банківських депозитних операцій із застосування різноманітних засобів: розширення можливостей використання чекових книжок та пластикових карток, проведення гнучкої процентної політики за депозитами, застосування депозитних рахунків із комплексним режимом функціонування – і для здійснення платежів для отримання прийняттого рівня доходу. Зазначені моменти можуть віднайти певне відображення і при розробці не лише депозитної, але й кредитної політики банків, що є необхідною умовою планування активних операцій банків з урахуванням потреб щодо розширення відповідних депозитних операцій.

Наявність розгалуженої мережі філій є фактором, що визначає можливості банку залучати депозитні ресурси у різних регіонах країни та просувати ці послуги до вкладника (кінцевого споживача). Якщо у невеликих банках, які не мають філій, а провадження ними всіх видів операцій, у т.ч. й депозитних зосереджено в одному офісі, то установа банку із філіалами, являючи собою цілу систему, здійснює депозитні операції у різних місцях під керівництвом головного офісу. Відповідно і всі відділення, дирекції та філії банку ведуть діяльність у сфері залучення грошових коштів, керуючись єдиною депозитною політикою, яка затверджена правлінням банку.

Спеціалізація банку і склад його клієнтів визначає загальну орієнтацію депозитної політики банку щодо обслуговування певних груп вкладників. Залежно від критеріїв такої спеціалізації (функціонального, який окреслює коло пріоритетних для банку депозитних операцій, або клієнтського, який визначає пріоритетність обслуговування тих чи інших груп клієнтів) банком формуються стратегічні напрями депозитної політики, яка має відображати і відповідні специфічні моменти, пов'язані з організацією здійснення депозитних операцій у визначених сферах економічної діяльності.

Загалом, правильний вибір усіх зовнішніх та внутрішніх факторів, та їх врахування у депозитній діяльності банку та адекватна оцінка їхнього впливу значною мірою позначається на ефективності реалізації депозитної політики банку, оскільки може слугувати не лише для вибору пріоритетів у формуванні депозитного портфеля, а й забезпечення переорієнтації банку на більш стабільні депозитні джерела у випадку виникнення несприятливого середовища для діяльності клієнтів у тому чи іншому секторі економіки в результаті дії вищезгаданих факторів.

Підсумком проведеного аналізу є визначення банками конкурентної позиції на ринку депозитних послуг. Основним показником, який узагальнює результати конкурентної боротьби, є частка банку та його головних конкурентів на депозитному ринку. Деякі банки займають сильну конкурентну позицію на ринку депозитних ресурсів завдяки лідерству за якістю послуг, унікальності та новизні способів їх надання вкладникам. Для того, щоб провести таку оцінку, потрібно визначити конкурентної позиції банку:

1. Необхідно визначити основних його конкурентів – лідерів на даному ринку та найсильнішого і найвпливовішого конкурента, на яким банк прагне мати перевагу.
2. Встановити відповідні критерії та показники для оцінки.
3. Зібрати та розробити процедуру обробки, збереження та надання інформації щодо масштабів та напрямів розвитку депозитних операцій банків-конкурентів.

Джерелами інформації можуть слугувати періодичні дані, інформація з Інтернет – серверів, дані платіжних систем, інформація з офіційних видань НБУ тощо. Ступінь достовірності зібраних даних значною мірою визначає точність і достовірність підсумків аналізу, а також якість та оперативність прийняття відповідних управлінських рішень щодо організації депозитної діяльності.

До найбільш важливих показників, за якими варто оцінювати конкурентну позицію депозитної політики банку, на нашу думку, слід віднести такі:

1. Надійність та імідж банку як визначальний показник для потенційних вкладників. Цей показник враховує такі фактори як строки діяльності банку в конкретному регіоні, його репутацію, місця в рейтингах, досвіду діяльності на ринку депозитних послуг, відгуки клієнтів, відомості про банк, опубліковані у засобах масової інформації.

2. Обсяги діяльності банку на ринку депозитних послуг є кількісними показниками, які свідчать про розміри клієнтської бази банку, зростання обсягу депозитних операцій тощо.

3. Показники динаміки депозитних операцій банку характеризують підвищення або зниження депозитної активності банку, тоді як аналіз структури депозитних ресурсів дає інформацію про якість депозитного потенціалу банку. Наприклад, завелика питома вага депозитів до запитання є негативним фактором оцінки, тоді як переважання строкових депозитів свідчить про позитивну тенденцію. При цьому хочемо зауважити, що показники динаміки та структури депозитних операцій банку впливають на кінцеву оцінку вагомніше, ніж показники обсягів його діяльності.

4. Спектр депозитних продуктів, які пропонуються клієнтам свідчить про спроможність банку задовольняти різноманітні потреби клієнтів у депозитних послугах, а впроваджувати самостійно нові розробки у даному плані – про широкі перспективи його розвитку на депозитному ринку.

5. Процентна політика є одним із найважливіших індикаторів оцінки конкурентної позиції депозитної політики банку, тому що процентні ставки за депозитами є найбільш вирішальним чинником при виборі клієнтом банку, у

якому можна відкрити депозит. Загалом процентні ставки за депозитами у різних банках дуже часто суттєво відрізняються. Так, наприклад, підвищуючи процентні ставки за депозитами одних видів, банк одночасно знижує процентні ставки за депозитами інших видів, що дає змогу йому забезпечити прибутковість пакету депозитних послуг в цілому, тому оцінка даного показника є надзвичайно важливою.

6. Технологічне супроводження депозитних операцій банками (можливість управління депозитними рахунками за допомогою телефону, Інтернету, якість ліній зв'язку і телекомунікацій, мережа POS – терміналів і банкоматів) також певним чином визначає конкурентну позицію депозитної політики банку.

7. Сервісні умови є ще одним вагомим показником, який обов'язково слід враховувати при оцінці конкурентної позиції депозитної політики банку. В межах даного показника слід оцінити якість обслуговування банком вкладників та можливості надання додаткових послуг. Якщо клієнт часто стикається з певними незручностями при користуванні депозитними послугами банку, від може взагалі відмовитися від депозитних послуг даного банку, тому цей показник є досить вагомим у структурі показників, що характеризують конкурентну позицію депозитної політики банку.

8. Інтенсивність та якість рекламної кампанії дає змогу оцінити стратегію банку на ринку депозитних послуг та можливість впливу цієї інформації на вибір потенційного вкладника.

9. Рівень кваліфікації персоналу характеризує імідж керівництва банку, кваліфікацію та компетентність співробітників, професіоналізм при здійсненні депозитних операцій та задоволенні потреб вкладників у відповідних послугах.

10. Масштаби витрат на формування та управління депозитним портфелем банку – це фактично величина процентних витрат, яку несе банк при здійсненні депозитних операцій. Цю величину доцільно порівняти із сумою отриманих банком процентних доходів, тобто визначити, наскільки ефективно банк вкладає в активні операції ресурси, залучені на депозитному ринку. Таку

інформацію отримати від конкурентів досить складно, оскільки реальний рівень витратності пасивів та доходності активів банку є його комерційною таємницею.

Якісну та кількісну оцінку показників, які найсуттєвіше впливають на конкурентну позицію депозитної політики банку та їх ранг рекомендується визначати методом експертних оцінок. Кожен показник оцінюють залежно від його значення в процесі формування та реалізації депозитної політики банку. Для оцінки та всебічного вивчення цих показників потрібно на професійній основі використовувати широкий спектр традиційних, економіко-математичних і евристичних прийомів і методів аналізу. Серед них можна виділити, передусім, SWOT-аналіз, що передбачає дослідження сильних і слабких сторін суб'єкта господарювання (сукупності суб'єктів), можливостей і небезпек, характерних для конкретних умов діяльності в зафіксований період. Якісно проведений SWOT-аналіз дає можливість виявити як тактичні, так і стратегічні проблеми, подальший аналіз яких буде лежати в основі розробки депозитної політики банку.

Суть цього методу полягає у вивченні таких питань:

- аналізу зовнішнього середовища щодо виявлення впливу позитивних факторів (можливостей) та негативних факторів (загроз) та їх ранжирування за вагомістю фактора і впливом на конкретне підприємство;
- аналізу внутрішнього середовища з метою виявлення позитивних факторів, тобто переваг і негативних факторів (слабких сторін), та їх подальше ранжирування [993, с. 124].

Для здійснення цієї процедури слід звести ці показники у спеціальну таблицю, яку представлено в додатку А.

Кожен із цих показників оцінюється експертним методом шляхом призначення його важливості для депозитної політики банку. При цьому використовується така шкала оцінки значення будь-якого показника : добре – 3 бали; посереднє – 2 бали; погане – 1 бал.

Чим вищий бал, тим і вища оцінка. Найпростіший метод визначення конкурентної позиції банку – порівняння суми балів, виставлених йому та конкуренту. Але більш коректним при цьому буде ранжування показників і їх

бальних оцінок за ступенем їх значимості та присвоєння їм відповідних рангів (чим сильніший вплив показника на кінцеві результати, тим вищим буде ранг).

Однак такий метод аналізу не гарантує отримання конкретних прагматичних результатів, але дозволяє відстежувати зміни в оточенні банківських установ, шукати й накопичувати необхідну інформацію. Звичайно, використання SWOT-аналізу недостатньо для всебічного і глибокого вивчення всіх чинників, функціонального та стохастичного зв'язку між факторними і результативними показниками.

Вибір та застосування інших методів і прийомів аналізу залежатиме від потреби більш детального вивчення ситуації з метою підготовки до процесу вироблення стратегії, визначення загальних напрямів, просування за якими забезпечить зміцнення позицій щодо формування та реалізації депозитної політики в банках.

Таким чином, розглянута методика має важливе значення, оскільки дає змогу оцінити перспективи розвитку депозитної діяльності банку та розробки ним політики діяльності банків на ринку депозитних операцій і може бути використана вітчизняними банками для оцінки та порівняння конкурентної позиції власної депозитної політики.

2.3. Регулювання депозитної політики Національним банком України

Під макроекономічним регулюванням банківської діяльності розуміють систему заходів, за допомогою яких вповноважені державні органи забезпечують стабільне, безпечне функціонування комерційних банків, обмежують дестабілізуючі тенденції у діяльності комерційних банків по залученню внесків і депозитів.

Зокрема, депозитна політика держави – політика держави, яка здійснюється через центральний банк і спрямована на регламентування правил формування депозитів (вкладів) в комерційних і ощадних банках, а також у небанківських грошово-кредитних установах. Необхідність такої регламентації

зумовлена тим, що, по-перше, вклади (депозити) самі є специфічним видом грошей (безготівкові або депозитні гроші); по-друге, на основі депозитів формуються кредитні гроші у кратну кількість разів відповідно до величини грошового мультиплікатора. За відсутності такого державного регламентування правил формування й руху депозитних і кредитних грошей процес творення нових грошей у національній економічній системі був би безконтрольним і міг би непередбачене "розкручувати" маховик інфляції й знецінювати національні грошові одиниці.

Розрізняють два типи депозитної політики. Перший – консервативна або політика сильного державного регулювання депозитних установ. Вона здійснюється за сильної інфляції, або стагфляції, коли зростання рівня сукупних цін супроводжується значним спадом обсягів сукупного виробництва. Основна її мета -по-перше, посилення депозитної дисципліни, по-друге, обмеження грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні безстрокові рахунки (чекові вклади). Через свого агента – центральний банк – держава встановлює певні обмеження на відкриття поточних рахунків, зокрема, у певних випадках забороняється відкривати поточні безстрокові вклади ощадним банкам та іншим небанківським установам; таке право мають згідно з законодавством чи розпорядженням національного банку лише комерційні банки з тим, щоб обмежити в обігу масу депозитних і кредитних грошей, штучно створити дефіцит кредитних грошей і, отже, підняти рівень ставки відсотка. Консервативна депозитна політика найефективніша в умовах інфляції, оскільки дає можливість знизити її загальний рівень. Однак за одночасної з інфляцією економічної кризи така політика гальмує процеси зростання обсягів виробництва, дає можливість зменшити інфляцію за рахунок поглиблення економічного спаду (щоб вивести економіку з фази спаду за можливих неплатежів слід не обмежувати масу депозитних і кредитних грошей, а навпаки, збільшувати її).

Другий тип депозитної політики – ліберальна депозитна політика, що передбачає, по-перше, послаблення депозитної дисципліни, і, по-друге, значне збільшення грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні

безстрокові рахунки (чекові вклади). Здійснюється з тим, щоб збільшити кількість депозитним кредитних грошей у національній економічній системі й, отже, стимулювати підвищення економічної активності й вихід економіки з фази кризи. Ліберальна політика особливо ефективна за незначного рівня інфляції. За високого рівня інфляції вона недоцільна, оскільки "розкручує" маховик інфляції. Для економічних умов, які були характерні для України в 90-х роках ХХ ст. найбільш прийнятною могла б бути змішана депозитна політика, яка поєднувала б елементи державного регулювання депозитного ринку з впливом механізму ринкового саморегулювання, на якому базується ліберальна політика.

На рівні держави регулювання діяльності комерційних банків відбувається через НБУ з використанням методів прямого та непрямого впливу. Механізм реалізації депозитної політики Національного банку України включає: нагляд за діяльністю банків; рекомендації з депозитної діяльності; встановленням обов'язкових економічних нормативів; встановленням норм обов'язкових резервів; визначенням процентної політики; кореспондентські відносини [21, с.420].

Обсяги депозитних ресурсів, порівняно до власних коштів банку, коригуються на рівні держави шляхом встановлення нормативів достатності капіталу.

Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні до нормативів капіталу належить:

- мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1),
- адекватність регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2),
- співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) [4].

Регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, з якими стикаються банки в процесі своєї діяльності та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Регулятивний капітал банку складається з основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу. Основний капітал повинен покривати поточні збитки, не може бути переданим та зміненим, а розмір додаткового

капіталу може змінюватися. Величина регулятивного капіталу визначається за формулою:

$$PK = OK + DK - KB \quad (2.1)$$

PK – регулятивний капітал; ОК – основний капітал; ДК- додатковий капітал; KB – відвернені кошти.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1) має становити 120 млн. грн. [4]. Мінімальний розмір регулятивного капіталу в гривнях визначається Національним банком кожний рік та має дотримуватися банками на кінець кожного періоду (року), що регулюється.

До розрахунку нормативного значення мінімального розміру регулятивного капіталу, що встановлюється в гривнях, береться більший за величиною курс євро, а саме: курс євро, що встановлений Національним банком на початок періоду, що регулюється (на 1 січня кожного року); або курс євро, що розрахований як середньоарифметична величина курсу євро за IV квартал звітного року.

Контроль за дотриманням банками мінімального розміру регулятивного капіталу здійснюється Національним банком за нормативними значеннями, що зафіксовані в гривнях.

Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її приймають на себе власники банку; і навпаки: чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори/вкладники банку.

Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у

вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику [4].

$$H2 = \frac{PK}{Ap + C_{вп}} \times 100 \quad (2.2)$$

де PK – регулятивний капітал банку; Ap – активи, зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, на суму забезпечення (але не більше ніж сума основного боргу за окремою операцією) кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав, на суму дооцінки та зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив. C_{вп} – сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

Під час визначення відкритої валютної позиції банку за кожною іноземною валютою та банківським металом до розрахунку не включаються активи, на які зменшується регулятивний капітал банку (H1) (розрахунок здійснюється за кожною іноземною валютою та банківським металом).

Під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику, додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи поділяються на п'ять груп за ступенем ризику та підсумовуються з урахуванням відповідних коефіцієнтів зваження:

а) I група активів із ступенем ризику 0 відсотків: готівкові кошти; банківські метали; кошти в Національному банку; боргові цінні папери органів державної влади, що рефінансуються Національним банком, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам та за якими банк не бере на себе ризик;

б) II група активів із ступенем ризику 10 відсотків: короткострокові та довгострокові кредити, що надані органам державної влади;

в) III група активів зі ступенем ризику 20 відсотків: боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; валюта та банківські метали, які куплені за умовами спот у банку-контрагента, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;

г) IV група активів зі ступенем ризику 50 відсотків: кошти до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; нараховані доходи за коштами до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; зобов'язання з кредитування, які надані банкам;

г) V група активів із ступенем ризику 100 відсотків: прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках; прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади та місцевого самоврядування; короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках; кредити, що надані суб'єктам господарювання; прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання; кредити, які надані фізичним особам [4].

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим ніж 8 відсотків, починаючи з 01.03.2004 – не меншим ніж 10 відсотків.

Для банків, що розпочинають операційну діяльність, цей норматив має становити: протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менше 15 відсотків; протягом наступних 12 місяців – не менше 12 відсотків; надалі – не менше 10 відсотків.

Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій [4].

Норматив Н3 установлює мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів.

$$H3 = \frac{PK}{CA} \times 100 \quad (2.3)$$

PK – регулятивний капітал; CA – сукупні активи.

До сукупних активів банку під час розрахунку нормативу включаються: готівкові кошти; банківські метали; кошти в Національному банку; казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються та емітовані Національним банком; кошти в інших банках; кредити, що надані органам державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, фізичним особам; дебіторська заборгованість за операціями з банками та з клієнтами; цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; запаси матеріальних цінностей; інші активи банку; суми до з'ясування та транзитні рахунки; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії; основні засоби.

Під час розрахунку нормативу H3 до сукупних активів не включається сума сформованих резервів за всіма активними операціями банку. Нормативне значення нормативу H3 має бути не менше ніж 9 відсотків [4].

В Україні, згідно нормативних актів Національного банку з метою регулювання ліквідності комерційних банків встановлені такі обов'язкові економічні нормативи: норматив миттєвої ліквідності; норматив поточної ліквідності; норматив короткострокової ліквідності. Вплив даних нормативів на депозитну політику комерційного банку полягає в необхідності коригувати структуру депозитів (за строковістю) відповідно до структури його активів. Безпосередня оцінка рівня ліквідності окремого банку здійснюється шляхом порівняння фактичних значень вказаних коефіцієнтів із доведеними нормативами.

Норматив миттєвої ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках). Норматив визначається як співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками [4]:

$$H4 = \frac{K_{кр} + K_{а}}{Pr} \times 100, \quad (2.4)$$

де $K_{кр}$ – кошти на кореспондентському рахунку; $K_{а}$ – кошти в касі; Pr – залишки на поточних рахунках.

Нормативне значення нормативу $H4$ має бути не менше ніж 20 відсотків. Якщо миттєва ліквідність суттєво перевищує нормативне значення, це означає, що банк має велику частку зобов'язань до запитання, відчуває труднощі з розміщенням коштів, а управління ліквідністю організовано неналежним чином.

Норматив поточної ліквідності ($H5$) встановлюється для визначення збалансованості термінів і сум ліквідних активів і зобов'язань банку. Для розрахунку нормативу поточної ліквідності враховуються вимоги і зобов'язання банку з кінцевим терміном погашення до 31 дня. Таким чином, цим нормативом обмежується ризик через нездатність банку мобілізувати кошти для погашення зобов'язань упродовж 31 дня. Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) [4]. Норматив $H5$ розраховується за формулою:

$$H5 = \frac{A_{пв}}{З} \times 100\% \quad (2.5)$$

де $A_{пв}$ – активи первинної та вторинної ліквідності; $З$ – зобов'язання банку;

Відповідно до інструкції НБУ, до активів первинної та вторинної ліквідності належать: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, відкриті в Національному банку України та інших банках; строкові вклади (депозити), що розміщені в Національному банку; кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування та фізичним особам (без урахування простроченої заборгованості); боргові цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж і в портфелі банку до погашення [4].

До зобов'язань належать: кошти на кореспондентському рахунку

Національного банку в банку; строкові вклади (депозити) Національного банку; кредити, що отримані від Національного банку; кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій; кошти клієнтів банку; кошти Державного бюджету України та інших фондів України; цінні папери власного боргу, емітовані банком; прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків; прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків; кредиторська заборгованість з придбання активів; зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів; зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам. Нормативне значення нормативу Н5 має бути не менш ніж – 40 % [4].

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Він визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року [4]. Норматив короткострокової ліквідності визначається наступним чином:

$$H6 = \frac{La}{Kz} \times 100\% , \quad (2.6)$$

де La – ліквідні активи; Kz – короткострокові зобов'язання.

Для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності використовують ліквідні активи та зобов'язання з початковим строком погашення до одного року.

До ліквідних активів банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються: готівкові кошти; банківські метали; кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в Національному банку; строкові вклади (депозити), що розміщені в Національному банку; кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування та фізичним особам (без урахування простроченої заборгованості); боргові цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж і в портфелі банку до погашення [4].

До зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються: кошти на

кореспондентському рахунку Національного банку в банку; строкові вклади (депозити) Національного банку; кредити, що отримані від Національного банку; кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій; кошти клієнтів банку; кошти Державного бюджету України та інших фондів України; цінні папери власного боргу, емітовані банком; прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків; прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків; кредиторська заборгованість з придбання активів; зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів; зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам. Нормативне значення нормативу Н6 має бути не менше ніж 60 відсотків [4].

Формування обов'язкових резервів є одним з інструментів, активно використовуваних НБУ для контролю за діяльністю комерційних банків і здійснення грошово-кредитного регулювання. Обов'язкові резерви – це безвідсоткові вклади комерційних банків у НБУ, розмір яких встановлюється у визначеному відношенні до банківських зобов'язань.

У період загострення ситуації на фінансовому ринку наприкінці 2008 р. Національний банк України лібералізував вимоги до формування банками обов'язкових резервів з метою диференціації нормативів обов'язкового резервування для стимулювання укладання депозитно-кредитних угод у національній валюті. Якщо раніше рівень обов'язкового резервування коштів, який щоденно на початок операційного дня зберігався на кореспондентському рахунку в НБУ, було визначено 100% від суми встановленого та сформованого обсягу обов'язкових резервів за попередній звітний період, то уже з грудня 2008 р. – на рівні 90% від суми [105].

Нормативи формування банками обов'язкових резервів знизилися відповідно:

- ✓ за строковими коштами і вкладками юридичних і фізичних осіб в національній валюті з 0,5% до 0;

- ✓ за коштами вкладів юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу і коштами на поточних рахунках з 1% до 0;

✓ за строковими коштами і вкладками юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті з 4% до 3%;

✓ за коштами вкладів юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на вимогу і коштами на поточних рахунках залишилися без змін (5%).

У 2010 р. НБУ посилив вимоги з формування банками обов'язкових резервів у частині перерахування їх повного обсягу на окремий рахунок у НБУ.

Банківська система повинна працювати на залучення строкових депозитів із великим терміном зберігання (зростає рівень мультиплікації депозитів) і може стати реальною умовою зростання довіри іноземних інвесторів до національної економічної політики та монетарної системи, а також підвищення конкурентоспроможності банків-резидентів внаслідок інтеграції внутрішнього ринку в міжнародну фінансову систему. До інструментів, які використовує НБУ, належить і процентна політика, яка складається з двох елементів: облікової політики Національного банку України і відсоткової політики комерційних банків. Облікова політика Національного банку України має визначальний вплив не тільки на весь процес кредитування комерційними банками української економіки та співвідношення між попитом і пропозицією на грошовому ринку, а й на динаміку кон'юнктури на ринку цінних паперів країни.

З 1 січня 2008 р. для гальмування інфляційного тиску та запобігання поглибленню дисбалансу в структурі активно-пасивних операцій банків НБУ підвищив облікову ставку з 8,0 до 10,0% річних, а з 30 квітня 2008 р. – до 12,0% річних [105]. Щоб стимулювати заощаджувальну активність населення у січні-вересні, а також для повернення коштів у банківську систему, вплив яких спостерігався у IV кварталі 2008 р., НБУ вжив заходів щодо підвищення вартості національної валюти шляхом зростання рівня процентних ставок за активно-пасивними операціями. У 2010 р. облікову ставку було понижено, і становила 7,75%.

Важливе значення для стимулювання депозитних вкладень, і суттєвою складовою депозитної політики держави, є гарантія цілісності вкладів. Як відомо з банківської практики, велика частина коштів, залучених на депозити,

направляється на кредитування. Від того, як ефективно здійсниться процес кредитування (видача і повернення кредиту і суми відсотків) багато в чому залежить проведення депозитних операцій.

Прийняття Закону України «Про фонд гарантування внесків фізичних осіб» у 2001 році є найважливішим кроком у становленні системи страхування депозитів. Фонд є державною, спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Основною ціллю діяльності Фонду в Україні є захист прав та інтересів фізичних осіб – вкладників банків, філій іноземних банків. Фонд гарантує вклади громадян, які розміщені у учасниках (тимчасових учасниках) Фонду в національній та іноземній валюті, включаючи відсотки, в розмірі вкладів, але не більше 150 000 грн. [3].

Станом на 01.01. 2010 р. в реєстрі Фонду нараховувались 184 банки. Надходження до Фонду в 2010 році склали 3390,3 млн. грн., виплати гарантованих сум – 4502 млн. грн. Виплати здійснювалися вкладникам 16 ліквідованих банків, гарантовану суму одержали 65 тис. осіб. На 01.01.2012 р. кількість банків у фонді становила 175, фінансові ресурси становили – 4827,3 млн. грн., кількість вкладників, що отримали відшкодування – 92266 осіб, сума відшкодування – 3538,0 млн. грн.. [105].

У січня 2011 р. було підписано Меморандум про співпрацю між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (Україна) та Федеральною корпорацією страхування депозитів (США), відповідно до якого сторони зобов'язуються підтримувати зв'язок і співпрацю, надавати підтримку, сприяти розвитку найважливіших аспектів у сфері гарантування вкладів. Двостороннє співробітництво надасть можливість більш широкого та відкритого обміну досвідом та ідеями щодо фінансових послуг, страхування депозитів, виведення з ринку неплатоспроможних фінансових установ, сприяння довіри до банківської системи та забезпечення фінансової стабільності. Обговорення тенденцій макроекономічного розвитку і посткризових явищ в економіці дозволить забезпечити плідний двосторонній діалог з питань економічної політики та функціонування системи фінансової безпеки, що сприятиме розвитку обох країн.

Таким чином, необхідно врахувати позитивний досвід країн з розвинутою банківською системою щодо страхування депозитних вкладів, зокрема: система захисту внесків повинна встановлюватися законом і бути обов'язковою для всіх банків; вона повинна охоплювати всі депозити різних вкладників і значною мірою покривати великі внески; на першому етапі розвитку система страхування забезпечує покриття депозитів фізичних осіб, але в процесі розвитку охоплює й інші внески; Фонд страхування депозитів повинний діяти як незалежна організація, до складу керівництва якої можуть входити представники центрального банку й інших банківських установ; держава повною мірою фінансує фонд гарантування депозитів і дає йому підтримку у випадках непередбачених кризових ситуацій; принципи діяльності фонду страхування повинні бути чіткими і гнучкими, давати йому можливість оперативно реагувати на можливі фінансові кризові явища.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Розвиток депозитної діяльності банківських установ потребує створення належного середовища за рахунок здійснення ряду змін. На макрорівні повинен здійснитися перегляд політики уряду щодо оподаткування доходів громадян та відповідні законодавчі зміни. На мікрорівні зміни повинні проходити у напрямку спрощення та зростання доступності операцій для фізичних осіб, а також використання залучених коштів з максимально можливою ефективністю при мінімальному рівні ризикованості цих операцій.

При здійсненні депозитних операцій комерційним банкам доцільно дотримуватися таких принципів:

- депозитні операції організовуються таким чином, щоб сприяти отриманню банком прибутку чи створювати умови для отримання прибутку в май-бутньому;

- у процесі організації депозитних операцій варто прагнути урізноманітнення суб'єктів депозитних операцій та поєднання різних форм депозитів;

- при здійсненні депозитних операцій слід забезпечувати взаємозв'язок та взаємоузгодженість між цими операціями та операціями з видачі позик за термінами та сумами депозитів та кредитних вкладень;

- має проводитися гнучка депозитна політика з метою підтримання оперативної ліквідності балансу комерційного банку;

- організовуючи депозитні операції, банківська установа повинна прагнути того, щоб резерви вільних (не залучених в активні операції) коштів на депозитних рахунках були мінімальними;

- необхідно вживати дієві заходи щодо розвитку банківських послуг та підвищення якості й культури обслуговування, що сприятимуть залученню депозитів.

На процес формування та реалізації депозитної політики банку впливає ряд факторів: зовнішні фактори (державна політика щодо розвитку банківської сфери; рівень інфляції та процентних ставок за депозитами; рівень розвитку банківської

системи та системи кредитно-фінансових інститутів; ступінь довіри вкладників до банківських установ; демографічні фактори) та внутрішні фактори (асортимент депозитних продуктів; наявність філійної мережі; спеціалізація банку і склад його клієнтів; рівень кваліфікації персоналу).

За результатами аналізу для залучення потенційних джерел депозитних ресурсів необхідно створити умови для їх трансформації в реальні депозити. Банкам доцільно розробляти та впроваджувати нові форми і види депозитних рахунків, за якими необхідно в законодавчому порядку чітко встановити правовий режим цих депозитів та форму гарантування у випадку банкрутства банків. Вирішення цих питань повинно забезпечуватись в міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була б якомога більш ефективною.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

3.1. Удосконалення банківських послуг як механізм залучення коштів на депозитні рахунки

Проявом конкуренції на ринку депозитних ресурсів є прагнення кредитних установ залучити вільні кошти юридичних та фізичних осіб на основі мотивації більш високими процентними ставками.

При прийнятті рішення про розміщення власних коштів на депозитах клієнти керуються трьома основними міркуваннями:

- надійність банку;
- рівень процентної ставки;
- якість обслуговування клієнтів.

Якщо раніше банк пропонував клієнтам стандартний набір банківських послуг, то зараз він змушений постійно розробляти нові види банківських продуктів, що адресовані конкретним групам клієнтів – великим підприємствам, дрібним фірмам, окремим категоріям фізичних осіб (студентам, молодим сімейним парам, пенсіонерам) і т.д. Банки разом з тим відмовляються від примусового нав'язування послуг і акцентують увагу на максимальному задоволенні потреб клієнтів. Тактика "силового тиску" (high pressure selling) може дати тимчасовий ефект і привести до збільшення оборотів банку, але, у кінцевому рахунку, банк програє, втрачить клієнтів. Саме тому банк повинен орієнтуватися на задоволення дійсних, а не вигаданих потреб, дати клієнтові те, що він дійсно бажає. Тільки таким чином можна втримати клієнтуру в умовах конкурентної економіки [111, с. 209].

Визначення оптимальних способів реалізації стратегічних і тактичних цілей депозитної діяльності банку передбачає вироблення основних напрямів депозитної політики та встановлення принципів формування джерел депозитної бази банку. Також при цьому слід врахувати напрями вкладення коштів банком в

активні операції. У відповідності з цими критеріями можна виділити наступні напрями депозитної політики банку:

У стратегічному плані управління депозитною діяльністю банк повинен спиратися на маркетингові дослідження депозитного ринку, динаміку змін попиту і пропозиції на депозитні послуги, у тактичному – на налагодження чіткого моніторингу обсягу та якості депозитного портфеля.

Гарантією успішного управління депозитними операціями є взаємовигідні відносини між банком і клієнтом. Щоб наростити депозитні залучення, банк повинен ретельно і постійно вивчати інтереси та потреби в депозитних послугах юридичних та фізичних осіб. Важливо, щоб банк надавав найзручніші форми депозитного обслуговування, які б зводили до мінімуму витрати часу та спрощували процедуру надання цих послуг. Західна практика нагромадила значний досвід управління депозитним портфелем. Вміле використання цього досвіду з урахуванням специфіки вітчизняної економіки і менталітету населення має суттєве значення для поліпшення роботи банків в Україні. Необхідною передумовою є постійний пошук досконалих методів та управління депозитними банківськими продуктами.

У практиці депозитної діяльності зарубіжних банків вирізняють два види таких вкладів: ощадні вклади із встановленим терміном повідомлення про вилучення коштів; вклади із терміном повідомлення за домовленістю [35, с. 49].

У першому випадку між клієнтом та установою банку не існує домовленості про термін повідомлення, необхідного, щоб зняти кошти із рахунку на визначений строк. Так, наприклад, у Німеччині, без повідомлення з депозиту можна протягом місяця зняти не більше 2000 ЄВРО. Коли клієнт хоче отримати більше, це робиться лише за умов попереднього повідомлення. На відміну в Україні, без повідомлення клієнт може зняти лише повну суму депозиту, однак при цьому на нього накладаються штрафні санкції, які проявляються в тому, що він втрачає частково або повністю проценти за депозитом. Тому досвід німецьких банків може бути прийнятним банками з метою підвищення стабільності депозитної бази та більш точного управління депозитними ресурсами, що дасть

змогу банкам підтримувати свою ліквідність на належному рівні.

У другому випадку терміни повідомлення встановлюються за попередньою домовленістю клієнта з банком. Здебільшого, це 6 місяців після внесення коштів в установу банку.

Останнім часом в країнах Західної Європи клієнти дістали змогу користуватися так званими “pow”-рахунками [102, с. 190]. Ці рахунки поєднали в собі принципи зберігання і використання строкових коштів і коштів до запитання – як тільки сума залишку на рахунку перевищує певну величину, на неї банк нараховує проценти. Для клієнтів ці рахунки є вигідними тим, що як і вклади до запитання, дають змогу проводити розрахунки за допомогою платіжних документів, а головне, як і строкові вклади, ці рахунки приносять певний дохід. Крім того, приватна особа може отримати кредит у розмірі 50% від залишку на вкладі. Для банків pow – рахунки вигідні тим, що кошти на них зберігаються протягом тривалого часу, причому точно визначеного, і тому можуть бути використані для здійснення інвестиційних вкладень. Запровадження такого роду послуг є частково доцільним в Україні, оскільки проплачувати розрахункові документи з депозитних рахунків заборонено. З метою забезпечення цілковитої прийнятності “pow”-рахунків необхідно прийняти низку змін у нормативно-законодавчих документах НБУ.

Ще одним перспективним інструментом залучення заощаджень населення на банківські вклади є super pow – рахунки, на які нараховується дохід за плаваючою процентною ставкою. В інших країнах за таким вкладом дозволяється виписувати необмежену кількість чеків, отримувати позики під заставу нерухомості, використовувати рахунок у якості забезпечення [102, с. 191]. Вітчизняним банкам доцільно було б також залучати заощадження на депозити, що дало б змогу поєднати риси строкового вкладу та вкладу до запитання, тобто отримувати прибуток і щомісячно користуватися нарахованими процентами.

Вклади на super pow – рахунки умовно складається з двох частин: витратно-прибуткової та строково-накопичувальної. Першопочатково нагромаджена сума витратно-прибуткової частини вкладу через певний термін

(найчастіше через місяць) автоматично переводиться у строково-накопичувальну, після чого на неї нараховуються проценти. Нарховані за процентами кошти одразу ж повертаються до витратно-прибуткової частини вкладу. Клієнт має право у будь-який час повністю або частково зняти нараховані кошти, а також додати на рахунок довільну суму. Того ж визначеного числа місяця всі суми та проценти, щодо яких не було запитів зі сторони клієнтів, переводяться у витратно-накопичувальну частину.

З метою активізації процесів залучення коштів населення та юридичних осіб до активного банківського обороту, доцільно:

- впроваджувати нові види банківських депозитів, зручних для клієнтів. До них належать pow-рахунки, super pow – рахунки, вклади, дохід на які нараховується за складними процентами, депозитні рахунки грошового ринку та різні (святкові, відпускні, інвестиційні депозити);
- активніше залучати кошти громадян України в іноземній валюті залучаючи активніше при цьому до обслуговування й іноземних громадян;
- прискорити реалізацію державної програми цілісної автоматизованої системи безготівкових розрахунків;

В останні роки все більше приватних осіб – клієнтів банків в країнах з розвиненою ринковою економікою підключаються до системи “домашнього банкіра” (home banking), яка пропонується багатьма банками. Використовуючи дану систему, власник рахунку в банку отримує можливість передачі будь-якої інформації за допомогою комп’ютерної техніки, відповідного програмного забезпечення та мережі Інтернет [102, с. 195]. Задки цим можливостям клієнт може управляти різними видами рахунків – поточними, строковими та ін.

Послуги домашнього банкіра включають:

- отримання виписки з рахунку на поточну дату;
- замовлення чекової книжки та інших документів;
- здійснення платежів з рахунку на рахунок;
- здійснення розрахунків з підприємствами, організаціями, установами за придбаними товарами, наданими послугами, виконаними роботами, сплатою

комунальних платежів, розрахунки з місцевими органами влади, податковою адміністрацією тощо;

- купівля-продаж цінних паперів клієнтом самостійно.

Власник “домашнього банкіра” може заздалегідь фіксувати дату здійснення операції, наприклад, скласти кошторис витрат на поточний місяць з визначенням конкретних дат здійснення різних платежів. Таку систему доцільно використовувати не лише при обслуговуванні фізичних осіб, але й невеликих фірм, обороти яких є невеликими.

Така послуга дає можливість клієнтам отримати різного роду інформацію, зокрема про залишки на своїх рахунках, а також проводити нові операції без контакту з персоналом банку, так як ця система працює в той час, коли банк не працює [24, с. 432].

Ефективне проведення операцій на ринку цінних паперів, особливо інвестиційних, можливе лише за умови використання при цьому відповідних інформаційних технологій. Тому банки у багатьох країнах світу пропонують своїм клієнтам прямий доступ до торгів на фондових біржах через систему інтернет-торгівлі (Інтернет – трейдингу). Основне завдання цієї системи полягає у наданні можливостей клієнтам отримувати необхідну аналітичну інформацію та проводити операції з цінними паперами при наявності доступу до мережі Інтернет. Така система торгівлі цінними паперами має широкий набір можливостей. Вона відображає поточне становище фондового ринку, дозволяє відслідковувати зміну котирувань за будь-який період часу за всіма видами цінних паперів, які пропонуються на торговельних майданчиках. На екрані свого монітора інвестор може спостерігати за даними, що були раніше доступні тільки професійним учасникам.

Підключившись до торгової системи, клієнт, не виходячи з дому чи офісу, має можливість проводити операції з купівлі/продажу цінних паперів, а також:

- одержувати в режимі реального часу всю інформацію про ситуацію на ринку цінних паперів у виді таблиць і графіків, що характеризують рух фінансових інструментів, переглядати структури поточного попиту та пропозиції

за кожним видом цінних паперів;

- спостерігати за динамікою торгів цінними паперами на фондових біржах;
- самостійно виконувати трансакції (подання/зняття заявок на проведення операцій, укладання угод) у торговій системі;
- відслідковувати стан заборгованості і особистих активів користувача на інвестиційному рахунку та інвестиційного портфеля в цілому;
- контролювати процес реалізації власних угод, стежити за своєю позицією щодо грошових коштів і цінних паперів;
- проводити моніторинг у режимі реального часу стану рахунків, поданих заявок і виконаних угод з урахуванням брокерської комісії;
- формувати звіти за результатами здійснення торгових операцій, вести архів результатів торгів.
- проводити технічний аналіз котирувань цінних паперів у різних торгових системах;
- обмінюватися інформаційними повідомленнями між клієнтом і банком.

Крім цього банки забезпечують своїх клієнтів відповідним програмним забезпеченням, що дає можливість проводити аналіз інвестиційного портфеля, будувати більше ніж 20 стандартних технічних індикаторів, а також розробляти та оптимізувати інвестиційні стратегії, одержувати сигнали при настанні заданих умов, сприяючи тим самим прийняттю вірних інвестиційних рішень.

Застосування Інтернет – трейдингу при здійсненні операцій з цінними паперами забезпечує інвесторам наступні переваги:

- проведення операцій практично з будь-якої країни світу, оскільки є можливість використовувати систему не тільки на стаціонарному робочому місці, але і переносити із собою і встановлювати її на інших комп'ютерах;
- підвищити оперативність і динамічність проведення операцій, знизити витрати на їх проведення ;
- одержувати більш повну і своєчасну інформацію для прийняття

інвестиційних рішень;

- реалізувати ще один спосіб використання мережі Інтернет;
- мінімум паперових документів і звертань у банк;
- захист інформації від несанкціонованого втручання.

З метою обслуговування клієнта з максимально можливим комфортом традиційними заходами банків є розширення мережі філій та продовження часу обслуговування. Однак із розвитком сучасних технологій нині у банківській практиці все більш доцільно користуватися віддаленим (дистанційним) банківським обслуговуванням фізичних і юридичних осіб через банкомати, управління рахунком (банкінг) через телефон, Інтернет тощо.

Важливим напрямком діяльності, на який сьогодні банкам доцільно звернути увагу, є ряд трастових послуг, які прямо не пов'язані із депозитною діяльністю, але дозволяють тимчасово залучити вільні кошти клієнтів – фізичних та юридичних осіб. Розвиток цих операцій в світі став можливим в умовах накопичення певних матеріальних та фінансових активів як окремими громадянами, так і підприємствами, корпораціями, що зумовлює об'єктивну необхідність правильно ними розпорядитися, контролювати та примножити їх. Це спричинило виникнення та розвиток трастових послуг, виконанням яких у більшості країн займаються переважно банки, які здійснюють: облік операцій, зберігання цінностей, операції з цінними паперами, послуги з фінансового аналізу та прийняття рішень, а також, на думку деяких відомих науковців – депозитні операції.

За характером розпорядження щодо довіреної власності трастові операції можна класифікувати на активні і пасивні. Активні трастові операції являють собою операції банків з продажу, передачі у борг чи заставу певних активів без згоди довірителя на це. На відміну від активних, здійснення пасивних трастових операцій передбачає управління певним, що не можуть бути продане. Ці операції є для банків надзвичайно актуальними, оскільки дають змогу банкам формувати додаткові фінансові ресурси, які можна використати при здійсненні активних операцій, тобто для них є характерною депозитна природа [64, с. 253].

До найпоширеніших трастових послуг, які банки пропонують своїм клієнтам, слід віднести:

- ведення депозитних рахунків клієнтів та проведення операцій за ними (оплата рахунків за дорученням клієнтів, одержання належних клієнтам платежів);
- купівля за рахунок клієнта цінних паперів і їх продаж з метою максимізації його прибутку при “нормальному” рівні ризику;
- стягнення на рахунок клієнта його прибутків (дивідендів, процентів тощо).

На даний час вітчизняним банкам варто пропонувати клієнтам комплексне обслуговування, невід’ємною складовою якого були б депозитні послуги банків та послуги, пов’язані із інвестиціями у ринок цінних паперів. Вкладення у різноманітні інструменти ринку цінних паперів – акції, облігації, інструменти грошового ринку, в інвестиційні фонди й інші, у світі відомі вже багато років і завоювали величезну популярність у середовищі, як інституціональних, так і індивідуальних вкладників, тому що пропонуються практично різні можливості та варіанти отримання доходу від інвестування.

Широкий спектр висококваліфікованих інвестиційних продуктів і професійні консультації дозволяють вибрати інвестиційну стратегію, що найбільше відповідатиме можливостям і цілям, погодивши при цьому рівень бажаного доходу і прийнятого ризику, і створити прийнятний інвестиційний портфель, досягаючи у такий спосіб кращих результатів.

Вітчизняним банкам доцільно пропонувати послугу – інвестиційний накопичувальний депозит. Пояснимо принцип функціонування такого депозиту. Так, наприклад, мінімальна початкова сума внеску на інвестиційний накопичувальний депозит – 500 гривень, мінімальна сума додаткового внеску – 50 гривень.

Використовуючи інвестиційний накопичувальний депозит, вкладники мають можливість одержати більш високі процентні доходи, у порівнянні з традиційними видами банківських депозитів і поточними рахунками. Кошти, які

знаходяться на накопичувальних рахунках інвестуються в акції стабільних компаній, що приносять від 12% до 20% річних. Протягом декількох років ставка доходу може постійно збільшуватися, тому що світові ринки цінних паперів постійно нарощують темпи розвитку. Накопичувальні інвестиційні рахунки дають можливість у будь-який час поповнювати і вилучати кошти з рахунку, що наближує рівень їх ліквідності до рівня ліквідності звичайних банківських поточних рахунків і дає переваги перед банківськими депозитами з фіксованим терміном вкладень (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Переваги інвестиційного накопичувального рахунку [79, с.56]

Види рахунків	Доход, отриманий на вільні грошові кошти	Ліквідність
Поточні рахунки	Немає	Висока
Банківські депозити	фіксований, низький	Низька
Накопичувальні рахунки	залежить від ринкової ситуації, високий	Висока

Реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій банків на практиці безпосередньо пов'язана з необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій з населенням. У сучасній економічній ситуації не кожному банку під силу обслуговувати усі категорії клієнтів, найчастіше це і мало ефективно. Більшість банків усвідомлюють, що треба виділити свій сегмент ринку, своє коло клієнтів і розвивати послуги, орієнтуючись на цих клієнтів, тобто реалізувати стратегію диференціації. Диференціація припускає пристосування послуг до потреб певних груп споживачів і клієнтів банку, створення в клієнта відчуття унікальності послуги, що йому надається. У підсумку однотипні послуги, навіть у випадку їхньої повної ідентичності за якістю і ціною, не сприймаються споживачами як замінники, а розглядаються як унікальні. Відбувається формування стійких споживчих переваг, стійких зв'язків "банк - клієнт", а це стримує вихід на ринок нових невідомих фінансово-кредитних організацій [87, с.780].

Будь-якому банку необхідно використовувати весь набір послуг та розробляти нові банківські послуги з метою реалізації асортиментної стратегії банку, яка заснована на удосконаленні вже наданих послуг, розширення їхніх модифікацій і способів надання, що поліпшує їхні споживчі властивості. Асортиментну політику банківської установи визначає ефективність процесу створення і впровадження специфічного банківського продукту на ринок. Сутність асортиментної політики полягає у визначенні й підтримці оптимальної структури набору пропонованих послуг, який необхідно продавати, виходячи з цілей самого банку. Основними завданнями асортиментної політики банку є:

- визначення і задоволення запитів споживачів-клієнтів;
- оптимальне використання технологічних знань і досвіду самого банку;
- оптимізація фінансових результатів;
- перетворення різних потенційних банківських послуг у реальні;
- дотримання принципів гнучкості процесу наданих послуг, оптимальної кваліфікації кадрів і (або) іншої логічної залежності.

Вітчизняним банкам доцільно пропонувати такі послуги, що є найбільш актуальними для конкретних груп вкладників. Незважаючи на те, що банки нині пропонують досить широкий спектр депозитних послуг, їм варто активізувати свою діяльність у залученні депозитів для певних соціальних груп. При цьому необхідно диверсифікувати умови депозиту. Банки можуть пропонувати спеціальні умови депозитів для різних груп клієнтів: для студентів, пенсіонерів, працюючих за кордоном, хто зберігає гроші у валюті тощо. Для реалізації таких видів депозитів перш за все доцільно розробити відповідні умови залучення коштів, пільги та встановити процентні ставки на такому рівні, які б влаштовували вкладників і давали змогу банкам покривати витрати на виплату процентів тими доходами, які б вони отримували від вкладення цих коштів в активні операції. Ця послуга може не принести прибутку в короткостроковому плані, але в довгостроковому вона може залучити майбутніх клієнтів і створить серед відповідних соціальних груп вкладників певний імідж банку. При цьому банк фактично створює для себе майбутню клієнтську базу [84, с. 177].

При проведенні депозитної політики актуальним, на нашу думку, є градація клієнтів банку на „постійних” та „нових” задля визначення ракурсу та пріоритетів в обслуговуванні та заохоченні даних груп клієнтів:

- "постійні клієнти" – вкладники, які традиційно користуються послугами банку і для них характерне те, що при вкладанні коштів на депозити рівень процентної ставки за ними практично значення немає, а важливим є стабільність та надійність банку, особисте знайомство з обслуговуючим персоналом. З метою збільшення частки коштів таких клієнтів у структурі залучених ресурсів банку, необхідно розробити систему тарифів та бонусів, які б заохочували до зберігання ними заощаджень на довгостроковій основі;

- "нові клієнти" – вкладники, основною мотивацією для яких є процентна ставка та умови депозитних вкладів, тарифна політика. У випадку зміни процентних ставок і тарифів в гіршу для клієнтів сторону, вони припиняють співпрацю з банком. Тому політика банку повинна бути спрямована на надання переваг для клієнтів, які довгостроково обслуговуються в банку.

Отже, в Україні з появою надійних інструментів фінансового ринку використання нових форм депозитів могло б стати важливим напрямом на шляху до істотного розширення пропозиції банками таких видів послуг, які б забезпечували індивідуальним вкладникам та суб'єктам господарювання прибуткове розміщення своїх ресурсів з одночасною можливістю використання коштів для розрахунків або вилучення готівки.

3.2. Напрями підвищення ефективності депозитної політики банків

Результати аналізу свідчать про те, що сприйняття і розуміння депозитної політики у нашій країні відрізняється від прийнятих у західній практиці. Якщо за кордоном основна проблематика пов'язана з адекватною організацією бізнес-процесів у банку, запобіганням несанкціонованим операціям, використанням якісних моделей, то в українській практиці на перший план виходять проблеми, пов'язані з функціонуванням інформаційних систем. Пояснюється це як

об'єктивними причинами, так і недостатнім рівнем розуміння суті депозитної політики банку.

Для залучення заощаджень населення банкам необхідно використовувати форми і методи, відповідні рівню розвитку банківської системи і потребам розвитку економіки країни.

На нашу думку, з цією метою необхідно удосконалювати діяльність банку щодо залучення заощаджень населення, що вимагає додаткових досліджень особливостей взаємозв'язку заощаджень населення з джерелами формування ринку банківських ресурсів. Значну роль в даному напрямі відіграє депозитна політика банку. Депозитна політика банку являє собою принципи діяльності банку по залученню заощаджень населення на поворотній основі.

Депозитна політика банку має включати:

– розробку стратегії для здійснення діяльності банку по залученню заощаджень, що базується на всебічному дослідженні ринку, тобто аналізі зовнішнього середовища, ринку заощаджень, місця і ролі банка на цьому ринку, діагностиці та прогнозуванні;

– формування тактики банку по розробці та просуванню нових банківських продуктів для вкладників (в сфері продуктової, цінової, збутової та комунікаційної політики);

– реалізацію розробленої стратегії та тактики;

– контроль за реалізацією політики і оцінку її ефективності;

– моніторинг діяльності банку по залученню заощаджень населення.

Таким чином, депозитна політика має будуватися за маркетинговими принципами. Далі можна поділити депозитну політику на чотири маркетингових складових:

- 1) політика в сфері продукту (асортимент депозитів та їх обсяг);
- 2) цінова (процентна) політика банку по депозитах;
- 3) політика в сфері збуту;
- 4) комунікаційна політика.

Перший етап формування депозитної політики банку включає:

– аналіз середовища, ринку заощаджень, місця і ролі банку на цьому ринку.

– діагностику (дослідження результатів аналізу, критичну оцінку, виявлення сильних, слабких сторін банку, його ризиків і перспектив).

– прогноз розвитку банку на ринку заощаджень при збереженні впливу діючих чинників.

Результати дослідження ринку заощаджень повинні показати, в якій мірі даний банк буде конкурентоспроможним на цьому ринку. Далі визначаються напрями політики, шляхи її реалізації, здійснюється моніторинг. З одного боку, моніторинг – це спостереження за ринком заощаджень, а з іншої – це процес аналізу і прогнозування реалізації депозитної політики банку.

У зв'язку з тим, що депозитна політика може здійснюватися на макrorівні державою (в особі НБУ) та мікрорівні кожним банком самостійно, моніторинг депозитного ринку пропонується розглядати з двох позицій:

1) з погляду оцінки ефективності депозитної політики, що реалізується банком;

2) з погляду оцінки діяльності банку Національним банком України відносно дотримання ним обов'язкових нормативів банківської діяльності; збереження ліквідності; правильності оформлення і обліку операцій по залученню заощаджень; дотримання законодавства України; ефективності діяльності банку на ринку заощаджень.

Моніторинг є необхідним інструментом оцінки та управління якістю банківської діяльності на ринку депозитів. Саме завдяки моніторингу оцінити результати депозитної діяльності, що проводиться банком, може сам банк і наглядові органи, що вкрай важливо при розробці кредитної політики кожного банку та грошово-кредитної політики уряду загалом, а також для запобігання кризовим ситуаціям в банківській системі, пов'язаних з втратою довіри населення до фінансово-кредитних інститутів.

Крім того, завдяки виявленим під час проведення моніторингу резервам підвищення ефективності депозитної діяльності, банк може оптимізувати свою

роботу з населенням.

Кожний з етапів формування депозитної політики банку тісно пов'язаний з іншими і є обов'язковим для формування оптимальної кредитної політики і правильної організації депозитного процесу. У зв'язку з цим можна виділити наступні напрями депозитної політики банку:

- постановка цілей і визначення завдань депозитної політики;
- виділення відповідних підрозділів і розподіл повноважень співробітників банку;
- розробка необхідних процедур залучення депозитних ресурсів,
- організація контролю і управління в процесі здійснення депозитних операцій, а саме аналіз депозитного ринку; визначення цільових ринків для мінімізації депозитного ризику; мінімізація витрат в процесі залучення коштів; оптимізація управління депозитним і кредитним портфелем; підтримка ліквідності банку і підвищення його стійкості;

Аналіз банківської практики засвідчує, що формування депозитної бази будь-якого банку як процес складний та трудомісткий, пов'язаний з великою кількістю проблем як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру.

До суб'єктивних (внутрішніх) проблем банків України можна віднести:

- 1) масштаби діяльності та слабка капітальна база вітчизняних банків;
- 2) відсутність зацікавленості керівництва банку в залученні коштів клієнтів, особливо населення, що є наслідком тактичних і стратегічних цілей і завдань банку;
- 3) недостатній рівень і якість вищого та середнього менеджменту;
- 4) відсутність в більшості українських банків науково обґрунтованої концепції проведення депозитної політики;
- 5) недоліки в організації депозитного процесу: відсутність відповідного підрозділу; низький рівень організації маркетингових досліджень депозитного ринку; обмежений спектр депозитних послуг тощо.

Серед об'єктивних (зовнішніх) чинників формування депозитної діяльності банку слід виділити наступні:

- 1) прямі та непрямі державні важелі;
- 2) вплив макроекономіки, дія світових фінансових ринків на стан вітчизняного грошового ринку;
- 3) міжбанківська конкуренція;
- 4) стан грошового і фінансового ринку України.

Роль Національного банку України як регулюючого органу протягом останніх років особливо помітною виявилася в питаннях встановлення ставки рефінансування і норм обов'язкових резервів для комерційних банків. Зміни ставки рефінансування не дозволяють банку точно прогнозувати і планувати свою діяльність в сфері управління активами і пасивами на довгострокову перспективу і роблять операції з довгостроковими пасивами (особливо з фіксованою ставкою) достатньо ризикованими. Негативною впливає на структуру ресурсної бази банку зростаюча залежність від крупних міжбанківських кредитів, оскільки міжбанківський кредит не сприяє диверсифікації ризиків за депозитними операціями.

Для вирішення існуючих проблем при розробці депозитної політики, будь-якому банку необхідно керуватися визначеними критеріями її оптимізації. Оптимізація депозитної політики банку – це складне багатофакторне завдання, в основі вирішення якого, на нашу думку, має бути врахування інтересів економіки країни в цілому та окремого банку, як суб'єкта економіки, клієнта і персоналу банку. Очевидно, що їх інтереси не завжди співпадають. Тому оптимальна депозитна політика має узгоджувати їх інтереси.

Критеріями оптимізації депозитної політики банку мають бути:

- взаємозв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку для підтримки стабільності банку, його надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку з метою мінімізації ризику;
- сегментація депозитного портфеля (за клієнтами, продуктами, ринкам);
- диференційований підхід до різних груп клієнтів;
- конкурентоспроможність банківських продуктів і послуг;
- необхідність ефективної комбінації ресурсів, забезпечення оптимального

поєднання стабільних і тимчасових ресурсів при збільшенні частки стабільних ресурсів в депозитному портфелі банку в умовах підвищених ризиків;

- врахування концепції життєвого циклу в процесі формування структури внесків і депозитного портфеля в цілому.

Відносно заходів, що стосуються підвищення ефективності депозитної політики банку, потрібно дотримуватись ліберально-демократичного підходу. Цей підхід розроблений Всесвітнім банком спільно з канадськими вченими і зводиться до того, що проблема підвищення ефективності ресурсного забезпечення банків є наслідком ринкової незрілості економіки. Відповідно вона вирішиться сама собою у міру просування ринкових реформ, нормалізації ситуації у сфері оподаткування і загального поліпшення умов інвестиційного клімату в Україні. На підтвердження такої перспективи канадці послалися на банківську практику своєї країни, де ефективність депозитної стратегії держави не пов'язана сьогодні ні з масовим вивозом капіталу, ні з масовим приховуванням доходів, ні з широким використанням нелегальних каналів, ні з розробкою різноманітних схем фінансових спекуляцій. На основі вищесказаного вважаємо доречним відзначити, що в Україні є питання про запобігання використанню банківської системи для здійснення протиправних і сумнівних операцій, включаючи легалізацію доходів.

Підвищення ефективності депозитної політики банків України необхідно починати з удосконалення банківського законодавства, а саме:

1. Ухвалення Верховною Радою України Закону «Про ощадну справу», який дозволив би забезпечити правову основу його організації і розвитку з урахуванням сучасних вимог.

2. Банківське законодавство має відображати всі форми відносин банків з органами державної влади і управління, з НБУ, а також між собою і клієнтурою. Банківські закони мають мати характер прямої дії для того, щоб звести до мінімуму втручання органів управління в діяльність банків.

3. Необхідне вдосконалення системи банківського ліцензування з метою усунення монополізму в діяльності банків, а також вирівнювання умов

конкуренції між ними.

4. Для забезпечення повноти банківського законодавства, норми, що належать до банківської діяльності, необхідно включати до законодавчих актів з регулювання інших сфер діяльності.

5. При вдосконаленні податкового законодавства необхідно зважати на специфіку банківського сектору і зацікавити його в розширенні своєї діяльності і підвищенні фінансової стійкості, тому що створення ефективної системи оподаткування є важливим напрямом регулювання банківського сектору.

Акцентуючи увагу на необхідності вдосконалення банківського законодавства, вважаємо, що потрібно починати не з внесення змін до законів і нормативних актів, а з використання всіх можливостей вже чинного вітчизняного законодавства. На наш погляд, існуючі законодавчі норми відкривають широкі можливості для вирішення цілого спектру питань у рамках розробки і впровадження ефективної ощадної політики держави.

Крім того, НБУ необхідно звернути увагу а створення економічних передумов для активізації процесу залучення довгострокових коштів населення. Тому особливої актуальності набуває питання нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Шляхи вирішення даної проблеми полягають в наступному:

- необхідно збільшити кількість джерел формування коштів фонду, а також встановити норму відрахувань і для НБУ;
- кошти фонду можуть бути розміщені не тільки в державні, але і в іпотечні цінні папери;
- необхідно впровадити диференційовані ставки по вкладах банків до Фонду гарантування.

Укріпити довіру населення до банківської системи, та і не тільки населення, дозволить впровадження в банківську діяльність принципів корпоративного управління. Ці принципи передбачають забезпечення відвертості, прозорості, рівності, відповідальності перед клієнтами, суспільством і державою.

Як свідчить зарубіжний досвід, розробка і впровадження системи оцінки фінансового стану банківської установи – це один із пріоритетних напрямів роботи органів нагляду і регулювання у сфері залучення депозитних ресурсів і визначення напрямів їх розміщення. В сучасних умовах необхідним є розширення системи відповідних нормативів і показників. Це має сприяти підвищенню як ефективності нагляду, так і управлінню ресурсами з боку банків. Упровадження розширеної системи показників потребує проведення цілого ряду заходів:

- уточнення переліку індикаторів фінансової стійкості та їх граничних значень;
- визначення необхідності стрес-тестування банківської системи, а також оптимального типу і методу проведення узгодження форм звітності;
- розробка елементів системи раннього попередження як логічного продовження функціонування системи оцінки стійкості банку;
- розробка методики оцінки ризиків діяльності банків з урахуванням принципів Базеля-II.

При здійсненні регулювання діяльності банків органами нагляду необхідно брати до уваги існування взаємозв'язку між операційною і виробничою ефективністю. Хоча, з одного боку, посилення пруденціальних нормативів може обмежити рентабельність банків і призвести до зниження операційної ефективності в короткостроковому періоді, з іншого – це може сприяти появі на ринку нових послуг. Таким чином, розшириться межа виробничих можливостей у довгостроковому періоді, сприяючи тим самим підвищенню виробничої ефективності. У зв'язку з цим істотною для органів регулювання стає здатність ідентифікувати інструменти депозитної політики, які є ефективними для здійснення змін у продуктивності і можуть використовуватися в контексті ощадної стратегії, що проводиться, з найменшими витратами.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності депозитної політики банку є вдосконалення структури банківського сектору і розвиток внутрігалузевої конкуренції. З метою підвищення конкурентоспроможності українських банків у світлі інтеграції до Євросоюзу доцільним є створення

програми структуризації і консолідації банківської системи, підвищення рівня її капіталізації.

Органам нагляду і регулювання, необхідно стимулювати злиття і поглинання банків для підвищення рівня конкуренції на окремих сегментах фінансового ринку, а саме на ринку депозитних ресурсів. Крім того, НБУ має сприяти діяльності банківських установ, яка стосується створення корпоративних пенсійних фондів як інструменту депозитної політики та інститутів забезпечення економіки відносно дешевими довгостроковими фінансовими ресурсами.

Щодо ставок по депозитах, то вони в Україні однозначно мають знижуватися. Це ненормальне явище, коли в економічно розвиненій країні вигідніше відкривати депозит, ніж займатися підприємницькою діяльністю. Основною метою депозитних вкладень є перенесення вартості грошей у часі, а не отримання доходу. Тобто ставка по депозиту теоретично не має перевищувати рівень інфляції у країні. Понизити процентні ставки вдасться тільки тоді, коли рівень інфляції буде достатньо низьким, а національна грошова одиниця – достатньо стабільною.

Підвищення ефективності депозитної політики можна досягти шляхом активного використання зарубіжного досвіду організації заощаджень населення. Особливу увагу слід приділяти організації і впровадженню накопичувальних інвестиційних схем, зокрема пенсійних рахунків, рахунків на оплату навчання, покупку житла, а також підвищенню ролі банків у здійсненні договірних операцій, зокрема управлінню пайовими фондами. Досвід зарубіжних банків цікавий також з точки зору обслуговування корпоративних клієнтів. На особливу увагу заслуговує чіткий перебіг внутрібанківських процедур, що дозволяє досягти оперативності при продажі банківських послуг і скорочує операційні витрати, тоді як робота більшості українських банків з корпоративною клієнтурою часто заснована на ексклюзивному підході, що знижує якість послуг і доходи банку в цілому.

Таким чином, основними напрямками, що стосуються підвищення ефективності проведення депозитної політики банку є:

- розвиток депозитних операцій з населенням на основі упровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб;
- забезпечення високої стійкості залучених банком коштів;
- активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів;
- розширення обсягу термінових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, які знаходяться на рахунках підприємств;
- розширення практики залучення коштів клієнтів на ощадні вклади, тому що вони є найбільш стійкою частиною мобілізованих банком ресурсів;
- використання у вітчизняних умовах досвіду банків економічно розвинених країн, що стосується відкриття різного роду СМА-, АТS-рахунків і деяких інших видів депозитів.

Використання в практичній діяльності розглянутих напрямів вдосконалення операцій, що стосуються формування ресурсної бази банків, могло б значною мірою розширити їх можливості у сфері мобілізації ресурсів і їх ефективного розміщення. Подальше збільшення ролі депозитних операцій банків, їх розвиток і зростання до рівня світових стандартів здійснюватиметься в міру створення у нашій країні всіх необхідних умов, властивих ринковій економіці.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Необхідними умовами для створення ефективної банківської системи є можливість та практичне здійснення переливу фінансових коштів між суб'єктами господарювання, надання споживачам свободи вибору між різними об'єктами розміщення тимчасово вільних грошових коштів, а також надання різних прав усім, хто пред'являє попит на кредитні ресурси.

Формування чіткої та гнучкої депозитної політики банку є необхідною умовою раціональної організації діяльності банку у сфері залучення депозитів та відповідних відносин між банком та його вкладниками, що визначається перш за все правильною постановкою мети і стратегічних цілей депозитної політики банку, пріоритетів в обслуговування перспективних груп вкладників та використанні адекватних видів депозитних послуг як кінцевого банківського продукту, а також розробкою усіх необхідних технологічних процедур у вигляді спеціального алгоритму дій і заходів банківського персоналу та їх професійних обов'язків і повноважень у прийнятті рішень, що стосуються проведення депозитних операцій. В остаточному варіанті депозитна політика банку як цілісна концепція його діяльності у сфері залучення депозитів є одним із внутрішніх факторів ефективної діяльності банку, підтримки його ліквідності. Як детальний план дій (програма) депозитна політика банку виступає вихідним моментом організації практичної депозитної діяльності банку.

У депозитній діяльності банків важливу роль відіграє процентна політика, оскільки отримання доходів від вкладених коштів для клієнтів є суттєвим стимулом до збільшення суми вкладу. Ця політика є одним із показників надійності і стабільності ресурсної бази банку і повинна вкладатися в межі двох протилежних вимог: процентна ставка за депозитами повинна бути достатньо привабливою для потенційних вкладників; процентна ставка не повинна різко перевищувати нижню межу процентної маржі між активними і пасивними операціями банків. При цьому розмір процентної ставки за депозитами кожен банк встановлює самостійно, виходячи із розміру облікової ставки НБУ, стану грошово-кредитного ринку і власної депозитної політики.

Зростання конкуренції на депозитному ринку за умови одночасного зниження відсоткової ставки визначає необхідність для банківських установ запровадження нових депозитних інструментів, використання яких забезпечує клієнтам банку можливість їх реалізації як фінансових активів при здійсненні кредитних операцій.

ВИСНОВКИ

Дослідження формування та реалізації депозитної політики банківських установ в умовах ринкового реформування української економіки дозволило зробити ряд висновків науково-теоретичного та прикладного характеру.

1. Виступаючи посередником на грошовому ринку, для забезпечення свого стійкого розвитку і виживання в умовах жорсткої конкуренції, банківські установи повинні формувати ресурсну базу переважно за рахунок зовнішніх залучень і позичок. Сутністю цього процесу є створення банками найбільш сприятливих умов фізичним та юридичним особам для того, щоб вони віддали перевагу саме йому при вкладенні своїх вільних коштів у депозити, а також підтримання банком своєї кредитоспроможності на достатньому рівні, щоб у разі потреби позичити на міжбанківському ринку додаткову масу ресурсів для забезпечення збалансованого фінансового стану.

2. Найголовнішим видом зобов'язань – основою, за рахунок якої розвиваються комерційні банки є депозити. «Банківські депозити» – це сукупність усіх можливих видів та форм внесення грошових коштів суб'єктами економіки на банківські рахунки незалежно від суми, терміну та виду валюти для зберігання на відповідних умовах – повернення в кінці терміну зберігання і, як правило, з виплатою процентів.

3. В умовах сучасної економіки особливої актуальності набуває питання формування депозитної політики. Депозитна політика банку – це сукупність цільових орієнтирів депозитної діяльності банку, що визначають види, умови, обсяги та структуру депозитних операцій банку, поведінку банку під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також вибір найбільш ефективних способів їх досягнення, що підпорядковується загальним вимогам щодо діяльності банку, тобто поєднанню доходності, ліквідності й ризику. Депозитна політика банку визначає загальну стратегію, положення і обмеження в діяльності банку щодо здійснення депозитних операцій з клієнтами.

4. Основними фундаментальними напрямками депозитної політики банку є забезпечення, з одного боку, умов для задоволення потреб клієнтів в депозитних

послугах, які пропонуються банком, а з іншого отримання прибутку за рахунок вкладення цих коштів в активні операції при забезпеченні нормального рівня ліквідності балансу та мінімізації ризиків за здійснюваними депозитними операціями.

Загальними критеріями оптимальної депозитної політики банку є:

- зв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку між собою для підтримки його стабільності, надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку з метою мінімізації ризику;
- сегментування депозитного портфеля (за клієнтами, послугами, ринками);
- диференційований підхід до різних груп вкладників;
- конкурентоздатність банківських депозитних продуктів.

При розробці оптимальної депозитної політики банку необхідно враховувати такі принципи: максимізація прибутку; забезпечення стійкості ресурсної бази, рівня ліквідності та диверсифікації банківських ресурсів з метою мінімізації ризику; гнучкість асортиментної і цінової політики та пристосування окремих параметрів збуту депозитних продуктів до вимог клієнтів.

5. Проаналізувавши діяльність банківських установ на депозитному ринку слід зазначити, що починаючи з 2008 р. відбувся відтік депозитів з банківських рахунків та поглиблення розриву ліквідності, що пояснювалося низкою факторів, до яких відносимо:

- низький рівень поінформованості населення про причини світової фінансової кризи та поширення паніки;
- збільшення обсягу заборгованості українських банків перед західними фінансовими установами у зв'язку з девальвацією гривні;
- зниження обсягів міжбанківського кредитування у зв'язку з дефіцитом фінансових ресурсів;
- дефіцит іноземної валюти в країні, що поглиблює проблему проведення розрахунків за зовнішніми боргами банків.

Сукупний обсяг зобов'язань банківських установ з початку 2011 р. зріс на 9,1% і

станом на 01.10.2011 р. складав 877304 млн. грн.. Випереджаючі темпи зростання показує обсяг залучених коштів суб'єктів господарювання і становив 170654 млн. грн., обсяг залучених коштів фізичних осіб – 300327 млн. грн..

6. Банківська діяльність являє собою комплекс взаємопов'язаних фінансових процесів, які знаходяться під впливом численних факторів – внутрішніх та зовнішніх, які визначають рівень прибутковості банківської установи. Перші фактори прямо залежать від організації роботи банку, другі – від зовнішніх умов.

Основними зовнішніми факторами є державна політика, спрямована на забезпечення політичної стабільності та сталого розвитку національної економіки, запобігання кризових ситуацій, сприяння розвитку підприємництва; рівень інфляції, процентних ставок, безробіття.

До факторів внутрішнього впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку відносять: асортимент депозитних продуктів; наявність філійної мережі; спеціалізація банку і склад його клієнтів; рівень кваліфікації персоналу.

Правильний вибір усіх зовнішніх та внутрішніх факторів, та їх врахування у депозитній діяльності банку та адекватна оцінка їхнього впливу значною мірою позначається на ефективності реалізації депозитної політики банку, оскільки може слугувати не лише для вибору пріоритетів у формуванні депозитного портфеля, а й забезпечення переорієнтації банку на більш стабільні депозитні джерела у випадку виникнення несприятливого середовища для діяльності клієнтів у тому чи іншому секторі економіки в результаті дії вищезгаданих факторів.

7. Обґрунтовано необхідність макроекономічного регулювання банківської діяльності яке визначається як система заходів, за допомогою яких вповноважені державні органи і, насамперед НБУ, забезпечують стабільне, безпечне функціонування комерційних банків, обмежують дестабілізуючі тенденції у діяльності комерційних банків по залученню внесків і депозитів. Депозитна політика здійснюється через НБУ і спрямована на регламентування правил

формування депозитів (вкладів) в комерційних і ощадних банках, а також у небанківських грошово-кредитних установах.

8. Механізм реалізації депозитної політики Національного банку України включає: нагляд за діяльністю банків; рекомендації з депозитної діяльності; встановленням обов'язкових економічних нормативів; встановленням норм обов'язкових резервів; визначенням процентної політики; кореспондентські відносини.

У період загострення ситуації на фінансовому ринку наприкінці 2008 р. Національний банк України лібералізував вимоги до формування банками обов'язкових резервів з метою диференціації нормативів обов'язкового резервування для стимулювання укладання депозитно-кредитних угод у національній валюті. Якщо раніше рівень обов'язкового резервування коштів, який щоденно на початок операційного дня зберігався на кореспондентському рахунку в НБУ, було визначено 100% від суми встановленого та сформованого обсягу обов'язкових резервів за попередній звітний період, то уже з грудня 2008 р. – на рівні 90% від суми.

З 1 січня 2008 р. для гальмування інфляційного тиску та запобігання поглибленню дисбалансу в структурі активно-пасивних операцій банків НБУ підвищив облікову ставку з 8,0 до 10,0% річних, а з 30 квітня 2008 р. – до 12,0% річних. Щоб стимулювати заощаджувальну активність населення у січні-вересні, а також для повернення коштів у банківську систему, вплив яких спостерігався у IV кварталі 2008 р., НБУ вжив заходів щодо підвищення вартості національної валюти шляхом зростання рівня процентних ставок за активно-пасивними операціями. У 2010 р. облікову ставку було понижено, і становила 7,75%.

9. Прийняття Закону України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» у 2001 році є найважливішим кроком у становленні системи страхування депозитів. Станом на 01.01.2012 р. в реєстрі Фонду нараховуються 175 банків. Надходження до Фонду в 2011 році склали 4827,3 млн. грн., кількість вкладників, що отримали відшкодування – 92266 осіб, сума відшкодування – 3538,0 млн. грн..

10. З метою активізації процесів залучення коштів населення та

юридичних осіб до активного банківського обороту, банківським установам необхідно впроваджувати нові види банківських депозитів: pow-рахунки, super pow – рахунки, вклади, дохід на які нараховується за складними процентами, депозитні рахунки грошового ринку та різні (святкові, відпускні, інвестиційні депозити); активніше залучати кошти громадян України в іноземній валюті залучаючи активніше при цьому до обслуговування й іноземних громадян; прискорити реалізацію державної програми цілісної автоматизованої системи безготівкових розрахунків.

Для банків pow – рахунки вигідні тим, що кошти на них зберігаються протягом тривалого часу, причому точно визначеного, і тому можуть бути використані для здійснення інвестиційних вкладень. Super pow – рахунки, на які нараховується дохід за плаваючою процентною ставкою. Вітчизняним банкам доцільно було б також залучати заощадження на депозити, що дало б змогу поєднати ознаки строкового вкладу та вкладу до запитання, тобто отримувати прибуток і щомісячно користуватися нарахованими процентами.

11. Підвищення ефективності депозитної політики банків України необхідно починати з удосконалення банківського законодавства, а саме:

- банківське законодавство має відображати всі форми відносин банків з органами державної влади і управління, з НБУ, а також між собою і клієнтурою. Банківські закони мають мати характер прямої дії для того, щоб звести до мінімуму втручання органів управління в діяльність банків.

- необхідне вдосконалення системи банківського ліцензування з метою усунення монополізму в діяльності банків, а також вирівнювання умов конкуренції між ними.

- для забезпечення повноти банківського законодавства, норми, що належать до банківської діяльності, необхідно включати до законодавчих актів з регулювання інших сфер діяльності.

- при вдосконаленні податкового законодавства необхідно зважати на специфіку банківського сектору і зацікавити його в розширенні своєї діяльності і підвищенні фінансової стійкості, тому що створення ефективної системи

оподаткування є важливим напрямом регулювання банківського сектору.

12. Основними напрямками, що стосуються підвищення ефективності проведення депозитної політики банку є:

- формування кожним банком власної депозитної політики, виробленої з урахуванням специфіки його діяльності та критеріїв оптимізації цього процесу;
- розвиток депозитних операцій з населенням на основі упровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб;
- забезпечення високої стійкості залучених банком коштів;
- активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів;
- розширення обсягу термінових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, які знаходяться на рахунках підприємств;
- забезпечити захист інтересів вкладників, що дозволить реально підвищити надійність банків та їх здатність виконувати функцію щодо перетворення заощаджень громадян в інвестиції.

Таким чином, депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банківських установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” : за станом на 7 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України “Про Національний банк України” : за станом на 20 травня 1999 р. № 679-XVI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” : за станом на 20 травня 2001 р. № 2740-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Інструкція “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” : Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України: Затверджено постановою Правління НБУ № 91 від 16.03.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
6. Положення “Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами”, затверджене Постановою Правління Національного банку України № 516 від 03.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
7. Постанова Правління Національного банку України № 49 від 05.02.2009 року. “Про окремі питання діяльності банків” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Постанова Правління НБУ № 319 від 11.10.2008 року. “Про додаткові заходи щодо діяльності банків” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки (теоретичний аналіз): монограф. / Г. М. Азаренкова; Нац. банк України, Укр. акад. банківської справи, Харківська філія. – Х, 2003. – 102 с.
10. Азаренкова Г. Організація управління фінансовими потоками сучасного

банку: стереоскопічний погляд / Г Азаренкова, Н. Лобігер // Банківська справа. – 2008. - № 4 – С. 48-63.

11.Алексеєнко М. Д. Капітал банку : питання теорії і практики: монограф. / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ. – 2002. – 276 с.

12.Аллен Пол Х. Реінжиниринг банку: Програма виживання и успеха / Пер. с англ.-М.: Альпина Паблішер, 2002г. – 263с.

13.Аналіз банківської діяльності: навч. посібник / за заг. ред. У. Я. Грудзевича ; Націон. Банк України. – К. : УБС НБУ, 2007. – 222 с.

14.Аналіз діяльності комерційного банку. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю “Банківський менеджмент”/ За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця, А.М. Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.

15.Банківська діяльність в Україні: проблеми, перспективи розвитку, напрями вдосконалення : наук. доповідь / за заг. ред. Б. І. Пшика; Львів. ін-т банк. справи ун-ту банк. справи НБУ. – К. : УБС НБУ, 2008. – 119 с.

16.Банківська енциклопедія / за ред А. М. Мороза – К. : Ельтон, 1993. – 335 с.

17.Банківська справа : навч. посіб. / М-во освіти і науки України. ТАНГ ; за ред. Р. І. Тиркала. – Т. : Карт-Бланш, 2001. – 318 с.

18.Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: Навч. посібник. / Під ред. к.е.н., доцента Фразова С.М. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. – 262 с.

19.Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2005. – 831 с.

20.Банківські операції : підручник / за ред В. І. Міщенко, Н. Слав’янської. - К. : Знання, 2006. - 727 с.

21.Банківські операції: [підручник] / [А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.] ; за ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.

22.Банківські операції: Підручник / За ред.. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. –

Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.

23.Банковский портфель - 1. (Книга банкира. Книга клиента. Книга инвестора)/ отв. ред. Коробков Ю. И., Рубин Ю.Б. – М.: “СОМИНТЭК”, 1994 – 790 с.

24.Банковский портфель - 3. (Книга менеджера по кредитам. Книга менеджера по расчетам. Книга менеджера по фондовым и трастовым операциям)/ отв. ред. Коробков Ю. И., Рубин Ю.Б.– М.: “СОМИНТЭК”, 1995 – 620 с.

25.Банковское дело: Учеб. / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2007. – 576 с.

26.Банковское дело: Учебник. – 2-е изд-во / Под ред. проф. Колесникова В.И., Кроливецкой Л.П. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 480 с.

27.Барилюк І.В. Удосконалення концепції стратегічного управління ресурсним потенціалом банківських установ / І.В. Барилюк // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія економічна. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2008. – Вип. 39. – С. 70-75.

28.Бартош О.М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування / О.М. Бартош // Вісник університету банківської справи. – 2008. – №3. – С. 97-101.

29.Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: учебник / Л.Г. Батракова. – М.: Логос, 1998. – 344с.

30.Бурдюгов А.Ф. Регулирование резервной нормы для коммерческих банков в операциях проектного финансирования / А.Ф. Бурдюгов // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Суми: УАБС, 2004. – Т. 9. – С. 122-130.

31.Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація : [монографія] / З. М. Васильченко. – К. : Кондор, 2004. – 526 с.

32.Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз: моногр. / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Х. : ПП Яковлева, 2003. – 88 с.

33.Васюренко О. В. Банківський менеджмент: посібник / О.В. Васюренко. – К. : Академія, 2001. – 320 с.

- 34.Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку / О.Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2002. – №1. – С. 56-59.
- 35.Введение в банковское дело/ Учеб. пособие/ Под общ. ред. проф. Гюнтера Асхауэра – М.: Научная книга, 1996 – 640 с.
- 36.Версаль Н. І. Особливості формування банками ресурсів із використанням боргових цінних паперів в умовах кризи / Н.І. Версаль // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 71-85.
- 37.Власов С.Н., Рожков Ю.В. Управление ликвидностью коммерческого банка / С.Н. Власов, Ю.В. Рожков //Банковское дело. – 2001. – №9. – С.19.
- 38.Вовчак О. Д. Банківська справа : навч. посіб. / О.Д. Вовчак. – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – С. 276-294.
- 39.Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України / О. Вовчак // Вісник НБУ. – 2009. – № 9. – С. 22-25.
- 40.Вовчак О., Меда Н. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його розвитку / О. Вовчак, Н. Меда // Банківська справа. – 2008. – № 3. – С. 23–36.
- 41.Вожжов А. Депозити до запитання у формуванні стабільної і керованої ресурсної бази банків / А. Вожжов // Вісник НБУ. – 2002. – №11 – С. 5- 7.
- 42.Галіцейська Ю. М. Оптимізація діяльності банківських установ щодо організації депозитних операцій / Ю. М. Галіцейська, О. Л. Малахова // Світ фінансів. – Тернопіль, 2010. – № 3. – С.18-30.
- 43.Галіцейська Ю. М. Ресурсна база комерційних банків: сучасний стан та можливі напрями оптимізації / Ю. М. Галіцейська // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. – № 3. – С. 124–130.
- 44.Гринько О., Хохлов В. Прогнозування ресурсів банківських установ / О. Гринько, В. Хохлов // Вісник НБУ. – 2008. - № 8. – С. 30-36.
- 45.Гроші та кредит: Підручник / М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І.Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
- 46.Де Ковни Ш., Такки К. Стратегия хеджирования: учебник / Ш. Де Ковни,

К. Такки. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 208 с.

47.Денисенко М.П. Гроші та кредит у банківській справі: навчальний посібник. / М.П. Денисенко. – К.: Алерта, 2004. – 478 с.

48.Дзюблюк О. В. Оптимізація управління активами і пасивами комерційного банку / О.В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2002. - № 5. – С. 129-138.

49.Дзюблюк О. Ринок банківських послуг : теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні / О.В. Дзюблюк // Банківська справа. – 2005. - № 3. – С. 40-52.

50.Дзюблюк О.В. Організація грошово – кредитних відносин в умовах ринкового реформування економіки: [монографія] / О.В. Дзюблюк. – К.: Поліграф-книга, 2000. – 512 с.

51.Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О.В. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 21-30.

52.Дзюблюк О.В. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків / О.В. Дзюблюк // Банківська справа. – 2008. – №5. – С. 43-51.

53.Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційних банків / О.А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2008. - №5. – С. 15-17.

54.Довгань Ж. Капіталізація банківської системи України / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2008. – №11. – С. 10-14.

55.Довгань Ж.М. Фінансовий менеджмент у банку: навчальний посібник. / Ж.М. Довгань. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 306 с.

56.Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ.. В. Лукашевича и др.; Под общ. Ред.. В.Лукашевича. – М.:, 1996. – 448 с.

57.Дубовик О. В. Формування конкурентоспроможності банку: [монографія] / О. В. Дубовик, А. Я. Кузнецова, Т. Д. Гірченко; НБУ, Львів. банківський ін-т. – Львів : ЛБІ НБУ, 2005. – 215 с.

58.Енциклопедія банківської справи України / ред кол : В. С. Стельмах, ред

група: М. М. Ілляш та ін. – К. : Молодь, вид. Дім „Ін Юре”, 2001. – 679 с.

59. Жуков Е.Ф. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / Е.Ф.Жуков, Л.М.Максимова, А.В.Печникова и др. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1999. – 622 с.

60. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко 4-те вид., випр. та доп. – К.: Знання, КОО; Л.: Вид-во ЛБІ НБУ. – 2002. – 566 с.

61. Заславська Н. Особливості формування ресурсів банківського сектору регіону та їх розміщення в реальну економіку / Н. Заславська // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 52-55.

62. Іванова Н. Основні характеристики програм страхування депозитів в країнах Центральної та Східної Європи” / Н. Іванова // Формування ринкової економіки в Україні. – 2002. – спецвипуск 10, за ред. З.Г. Ватаманюка. – Львів: Інтереко, 2002.

63. Івасів І. Б. Управління вартістю банку : монографія / І. Б. Івасів. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.

64. Казимагомедов А.А. Банковское обслуживание населения: зарубежный опыт: учебник / А.А. Казимагомедов. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 460 с.

65. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи : методологія, оцінка і порівняння : [монографія] / Б. А. Карпінський – Львів, 2005. – 496 с.

66. Кириленко В. Депозитна політика комерційного банку / В. Кириленко // Банківська справа. – 2005. - № 2. – С. 29-36.

67. Коваленко В. В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 5. – С. 169-177.

68. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку: навч. посіб. / Козьменко С. М., Шпиг Ф. І., Волошко І. В. – Суми : Університетська книга, 2003. – 734 с.

69. Копилюк О. І. Формування ресурсної бази банку на основі розробки депозитної політики / О.І. Копилюк // Економіка : проблеми теорії та практики :

Зб. наук. пр. – Вип. 232 : в 5 т. – Т V. – Д.: ДНУ, 2007. – С. 1247-1254.

70.Косова Т. Д., Циганов О.Р. Банківські операції: навч. посібник. / Т.Д. Косова, О.Р. Циганова. – Донецьк : Норд-Прес-ДоДДУ, 2008. – 350 с.

71.Кох Т. У. Управление банком / Т. У. Кох; пер. с англ. – Уфа: Спектр, 1993. – 90 с.

72.Кочетков В.Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: [монографія] / В.Н. Кочетков. – К.: МАУП, 1999. – 192с.

73.Крилова В., Незнакова А. Прозорість банківської системи: світовий досвід та українські перспективи / В. Крилова, А. Незнакова // Банківська система. – 2007. – № 3. – С. 20-34.

74.Линдер Н. Непрерывная модель управления денежными потоками банка / Н. Линдер // Финансовые риски. – 1998. – №3. – С.107-111.

75.Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 / В.І. Міщенко, А.В. Сомик та ін. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2008. – 180 с.

76.Лобанова А. Л. Ресурсна політика комерційних банків України / А.Л. Лобанова // Фінанси України. – 2005. - № 1. – С. 88-96.

77.Лукаsevич И.Я. Анализ финансовых операций. Методы, модели, техника исчислений: учебник / И.Я. Лукаsevич. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – 400 с.

78.Лютій І.О. Депозитний ринок в інвестиційній політиці економічного зростання / І.О. Лютій // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С.3-8.

79.Майба В.В. Ресурсна політика комерційних банків: аналіз динаміки та структури / В.В. Майба // Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал. – 2010. – №9. – С. 56-61.

80.Малютин В.И. Финансовая математика: учебник / В.И. Малютин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. –247с.

81.Мартинюк Ж.М. Управління банківськими ресурсами комерційних банків в умовах переходу до ринку / Ж.М. Мартинюк // Финансовые услуги. – 1998. – № 5-6. – С. 27-34.

82.Марцин В.С. Роль грошових заощаджень населення у трансформаційній

економіці. / В.С. Марцин // Фінанси України. – 2002. – №4. – С.85.

83.Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент банка : учеб. пособ. / Ю. С. Масленченков; / Международное банковское объединение. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 399 с.

84.Мещеряков А. А. Управління активами та пасивами комерційного банку як основа побудови його внутрішньої економіки / А.А. Мещеряков // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 5. – С. 177- 184.

85.Міщенко В. Особливості визначення та управління регулятивним капіталом / В. Міщенко, С. Подік // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 2–7.

86.Міщенко В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Міщенко, В. Жупанин // Вісник НБУ. – 2008. – № 7. – С. 8–12.

87.Музичка О. М. Теоретичні основи ресурсного потенціалу банку / О. М. Музичка // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Вип. 220: в 3 т. Том III. – Д. : ДНУ, 2006. – С. 780- 787.

88.Нэгл Т.Т. Стратегия и тактика ценообразования / Т.Т. Нэгл, Р.К. Хондел.- СПб.: Питер, 2001. – 431с.

89.Онишко С. Деякі проблеми кредитного забезпечення потреб економіки інноваційного типу: досвід України / С. Онишко // Вісник НБУ. – 2004. – №4. – С.50-53.

90.Онишко С.В. Трансформація депозитної політики банків під впливом наслідків фінансової кризи / С.В. Онишко, В.М. Семко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 377-384.

91.Операції комерційних банків: Навч. посібник / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін.; Нац. банк України. Львів. банківський ін-т. – 3-е вид. – К. : Алерта ; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.

92.Павлюк С. М. Сутність ресурсів комерційного банку / С.М. Павлюк // Фінанси України. – 2004. - № 12. – С. 108-115.

93.Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка:

учебник / Г.С. Панова. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 272с.

94.Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посіб. / І.М. Парасі-Вергуленко. М-во освіти і науки України. – К. : КНЕУ, 2003. – 346 с.

95.Полфреман Д. Основы банковского дела / Д. Полфреман, Ф. Рид ; [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА, 1996. – 624 с.

96.Поречкіна Л., Шульга Н., Мельникова І. Методологічні аспекти розробки меморандуму депозитної політики комерційного банку / Л. Поречкіна, Н. Шульга, І. Мальникова // Фінанси України. – 1988. – № 8. – С. 9-15.

97.Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.

98.Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

99.Пшик Б.І. Ситуаційне моделювання діяльності банків: навч. посібник. / Б.І. Пшик. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 191 с.

100.Райзберг Б.А. Курс экономики: Учебник / Под ред. Б.А. Райзберга. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 720 с.

101.Решеткин К.А. Оценка рыночной стоимости коммерческого банка: учебник / К.А. Решеткин. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 286с.

102.Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання: [монографія] / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 384 с.

103.Роуз П. С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг : / П. С. Роуз; пер. с англ. – М. : Дело ЛТД, 1995. – 768 с.

104. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

105. Сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fg.org.ua/ua/statistika01.html

106.Селезнева В.Ю. Механизм трансфертного ценообразования в

многофилиальном коммерческом банке / В.Ю. Селезнева // Экон. журнал. Высш. шк. экономики. – 2002. – №1. – С. 68-84.

107. Синки Дж. Управление финансами в коммерчески банках: пер. с англ. – 4-е перераб. Изд./ Под ред Р.Я. Левиты, Б.С. Пинскера. – М.: 1994, Catalaxy. – 820 с.

108. Система гарантування вкладів в Україні: [монографія] / За заг. ред. Т.С. Смовженко. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2004. – 255 с.

109. Смовженко Т.С. Основні мотиви та чинники формування заощаджень домогосподарствами / Т.С. Смовженко // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. – С. 32-34.

110. Снігурська Л. П. Банківські операції і послуги : навч. посіб. / Л. П. Снігурська – К. : МАУП, 2006. – 456 с.

111. Спицын И.О., Спицын Я.О. Маркетинг в банке: учебник / И.О. Спицын, Я.О. Спицын. – К.: ЦММС, 1993 – 665 с.

112. Становлення і розвиток ощадної справи в Україні (друга половина XVIII – початок XXI століття): [монографія] / За заг. ред. д-ра екон. наук Т.С. Смовженко. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2003. – 216 с.

113. Фінансове планування та прогнозування діяльності банків: [монографія] / [О. В. Васюренко, Г. М. Азаренкова, Н. П. Погореленко, В. Ю. Дубницький, О. М. Сидоренко, Л. В. Сердюк, Г. В. Омельченко]; за заг. ред. акад. АЕН України, д-ра екон. наук, проф. О. В. Васюренка. – К. : УБС НБУ, 2009. – 323 с.

114. Цисарь И.Ф. Оптимизация финансового портфеля банков, страховых компаний, пенсионных фондов / И.Ф. Цисарь, В.П. Чистов, А.И. Лукьянов. - М.: Дело, 1998. – 128с.

115. Черкасов В.Е. Банковские операции: финансовый анализ: учебник / В.Е. Черкасов. – М.: Консалтбанкир, 2001. – 288 с.

116. Швець Н. Р. Аналіз та оцінка ресурсів банку: [монографія] / Н.Р. Швець. Чернівецьк. нац. ун-т. – Чернівці : Рута. – 2006. – 168 с.

117. Шевченко Р.І. Банківські операції: навч.–метод. посібник для самост. вивч.дисц./ Р.І. Шевченко. – К.: КНЕУ, 2000. – 160 с.

118. Ширинская Е.Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт: учебник / Е.Б. Ширинская. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 160 с.

119. Шкварчук Ю.М. Підвищення ролі заощаджень громадян у фінансуванні житлового будівництва / Ю.М. Шкварчук // Фінанси України. – 2002. – №11. – С. 120-125.

120. Шляхи підвищення ролі грошових коштів населення у формуванні ресурсної бази комерційних банків України: Наукова доповідь / Авт.кол.: З.Г. Ватаманюк, Н.В. Дорофєєва, А.М. Мороз, М.І. Савлук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001-67с.

121. Шульга М.П., Мельникова І.М. Банківське депозитне обслуговування фізичних осіб: навч. посіб. / М.П. Шульга, І.М. Мельникова. – К.: КДТЕУ, 1999. – 143 с.

122. Юрчук Г. Мережа Інтернет – сучасний канал і середовище надання фінансових послуг / Г. Юрчук // Вісник НБУ. – 2002. – №7. – С. 52-57.

123. Charakterestika der Unternehmensfinanzierung im Euro-Waerungsgebiets // Monatsbericht der EZB. – 2001. – №2. – С. 83.

124. Kashyap Anil K., Rajan Raghuram G., Stein Jeremy C. Banks as liquidity providers: an explanation for the co-existents of lending and deposit taking Working paper, NBER, 1999.

125. The New Basel Capital Accord. Consultative Document. Basel Committee on Banking Supervision.-Basel, 2003.